

Projekt

z dnia 21 października 2021 r.
zatwierdzony przez Wójta Gminy Brodnica

**UCHWAŁA NR .....
RADY GMINY BRODNICA**

z dnia ..... 2021 r.

w sprawie Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica

Na podstawie art. 12 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz. U. z 2021 r. poz. 741, poz. 784, poz. 922 i poz. 1873) oraz art. 18 ust. 2 pkt 5 ustawy z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz. U. z 2021 r. poz. 1372 i poz. 1834), w związku z uchwałą nr III/31/18 Rady Gminy Brodnica z dnia 28 grudnia 2018 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brodnica, Rada Gminy uchwala, co następuje:

§ 1. 1. Uchwala się Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica.

2. Integralną częścią uchwały jest:

- 1) tekst Studium składający się z: Część I – Uwarunkowania, Część II – Kierunki zagospodarowania przestrzennego gminy oraz uzasadnienie zawierające objaśnienia przyjętych rozwiązań oraz syntezę ustaleń Studium stanowiący **załącznik nr 1**;
- 2) część graficzna Studium, na którą składają się: rysunek Studium – Uwarunkowania zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica w skali 1:10 000 stanowiący **załącznik nr 2**, rysunek Studium - Kierunki zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica w skali 1:10 000 stanowiący **załącznik nr 3**;
- 3) rozstrzygnięcie o sposobie rozpatrzenia uwag do projektu Studium stanowiące **załącznik nr 4**;
- 4) dane przestrzenne, stanowiące **załącznik nr 5**.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Wójtowi Gminy Brodnica.

§ 3. Traci moc uchwała Nr XLI/247/2010 Rady Gminy Brodnica z dnia 27 września 2010 r. w sprawie uchwalenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Brodnica.

§ 4. Uchwała wchodzi w życie z dniem jej podjęcia.

Przewodniczący Rady Gminy

Tomasz Nowakowski

Załącznik Nr 1 do uchwały Nr .....

Rady Gminy Brodnica

z dnia ..... 2021 r.

STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY BRODNICA

Brodnica, listopad 2021 r.

Niniejsze opracowanie sporządził:

Wójt Gminy Brodnica

Jednostka projektowa:

Biuro Urbanistyczne Artur Składanek

Al. 23 stycznia 8/1

86-300 Grudziądz

Zespół autorski w składzie:

mgr Artur Składanek

Marta Szydłowska

mgr Sławomir Flanz

mgr Łukasz Grabowski

inż. Agata Galczewska

PODSTAWA FORMALNO – PRAWNA

Podstawę formalno – prawną opracowania stanowi:

- art. 3 ust. 1 i art. 9 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym,
- §4 Rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 28 kwietnia 2004 r., w sprawie zakresu projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy,
- Uchwała Nr III/31/18 Rady Gminy Brodnica z dnia 28 grudnia 2018 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica.

Rada Gminy Brodnica podjęła uchwałę Nr III/31/18 z dnia 28 grudnia 2018 r. w sprawie przystąpienia do sporządzenia Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica. Dotychczas posiadane Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Gminy Brodnica, zostało przyjęte uchwałą Nr XLI/247/2010 przez Radę Gminy Brodnica z dnia 27 września 2010 r., opracowane przez firmę Inplus Sp. z o. o.- ul. Wilczyńskiego 25e/216, 10-686 Olsztyn. Przedmiot i cel niniejszego opracowania określa art. 9 ust. 1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Przedmiotem opracowania jest zagospodarowanie przestrzenne obszaru gminy Brodnica w granicach administracyjnych, zaś celem określenie polityki przestrzennej, w tym lokalnych zasad zagospodarowania. Tak zdefiniowany przedmiot i cel określa podstawową, polityczną funkcję studium.

W świetle art. 9 ust. 2 ww. ustawy studium jest także narzędziem koordynowania planowania przestrzennego na szczeblu lokalnym i strategicznych zamierzeń gminy z planowaniem krajowym i regionalnym. Jest to druga koordynacyjna funkcja studium.

Rangę studium określa art. 9 ust. 4 i 5 w myśl, których, pomimo iż studium nie jest aktem prawa miejscowego ma moc wiążącą dla opracowywanych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.

ZAKRES PRZEDMIOTOWY STUDIUM

Zakres przedmiotowy studium jest zgodny z ustawą z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym i Rozporządzeniem Ministra Infrastruktury w sprawie zakresu projektu Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 28 kwietnia 2004 r.

Studium składa się z dwóch części tekstowych:

- Część I – Uwarunkowania,
- Część II – Kierunki oraz uzasadnienia i synteza studium,

oraz załączników:

- Rysunek Studium – Uwarunkowania
- Rysunek Studium – Kierunki Zagospodarowania Przestrzennego

**STUDIUM UWARUNKOWAŃ I KIERUNKÓW
ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO GMINY
BRODNICA**

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Spis treści

1.	Wprowadzenie	9
2.	Dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie i uzbrojenie terenu oraz stan ładu przestrzennego, wymogi jego ochrony	13
2.1.	Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne w gminie – stan prawny	13
2.2.	Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy 15	
2.3.	Ilość decyzji administracyjnych wydanych przez Wójta	19
2.3.1.	Decyzje o warunkach zabudowy	19
2.3.2.	Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego	23
2.4.	Dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie terenów	24
2.5.	Tereny mieszkaniowe	26
2.6.	Tereny usługowo – produkcyjne	27
2.7.	Tereny zieleni	28
2.8.	Tereny zamknięte	29
3.	Stan środowiska w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego	31
3.1.	Zasoby środowiska przyrodniczego	31
3.1.1.	Geomorfologia, rzeźba terenu i budowa geologiczna	31
3.1.2.	Surowce naturalne - występowanie złóż kopalin	33
3.1.3.	Warunki glebowe	33
3.1.4.	Warunki klimatyczne	35
3.1.5.	Wody powierzchniowe	36
3.1.6.	Melioracje	41
3.2.	Rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna	41
3.3.	Stan środowiska przyrodniczego	44
3.3.1.	Przyroda chroniona i jej zasoby	44
3.3.2.	Przekształcenia powierzchni ziemi i zagrożenie występowania masowych ruchów ziemi	46
3.3.3.	Zagrożenia stanu powietrza atmosferycznego	47
3.3.4.	Klimat akustyczny – hałas i wibracje	50
3.3.5.	Promieniowanie elektromagnetyczne	51

3.3.6. Poważne awarie przemysłowe oraz inne zagrożenia	53
3.3.7. Zagrożenia zasobów przyrodniczych	55
3.3.8. Zagrożenia i stan wód.....	57
3.3.9. Zagrożenie powodziowe.....	61
4. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej	62
4.1. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego.....	62
4.1.1. Rys historyczny.....	62
4.1.2. Ważniejsze miejscowości Gminy Brodnica wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego	64
4.1.3. Zespoły podworskie	68
4.1.4. Grodziska na terenie Gminy Brodnica	72
4.1.5. Obiekty sakralne – kościoły i cmentarze.....	74
4.1.6. Walory kulturowe Gminy Brodnica	76
4.1.7. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony.....	81
4.1.7.1. Zabytki nieruchome wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego.....	81
4.1.7.2. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków	81
4.1.7.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków	87
4.1.7.4. Zabytki w zbiorach muzealnych.....	88
4.1.7.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego.....	88
5. Rekomendacje i wnioski zawarte w audycie krajobrazowym lub określone przez audyt granice krajobrazów priorytetowych	104
6. Warunki i jakość życia mieszkańców	104
7. Zagrożenie bezpieczeństwa ludności i jej mienia.....	112
8. Potrzeby i możliwości rozwoju gminy.....	113
9. Stan prawny gruntów.....	156
10. Występowanie obiektów i terenów chronionych na podstawie przepisów odrębnych	157
10.1. Obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów o ochronie przyrody.....	157
10.1.1. Sieć Natura 2000.....	157
10.1.2. Rezerваты przyrody.....	163
10.1.3. Park krajobrazowy.....	164

10.1.4.	Obszar Chronionego Krajobrazu	165
10.1.5.	Pomniki przyrody.....	167
10.1.6.	Użytki ekologiczne	168
10.2.	Obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów o ochronie zabytków	168
10.2.1.	Zespoły i parki podworskie	168
10.3.	Obiekty i tereny chronione na podstawie przepisów o ochronie wód.....	169
11.	Obszary naturalnych zagrożeń geologicznych	170
12.	Występowanie udokumentowanych złóż kopalin, zasobów wód podziemnych oraz udokumentowanych kompleksów podziemnego składowania dwutlenku węgla.....	171
12.1.	Udokumentowane złoża kopalin.....	171
12.2.	Zasób wód podziemnych.....	171
12.3.	Udokumentowane kompleksy podziemne składowania dwutlenku węgla.....	173
13.	Występowanie terenów górniczych wyznaczonych na podstawie przepisów odrębnych.....	173
14.	Stan systemów komunikacji i infrastruktury technicznej, w tym stopnia uporządkowania gospodarki wodno- ściekowej, energetycznej oraz gospodarka odpadami 174	
14.1.	Stan systemu komunikacji.....	174
14.1.1.	Drogi.....	174
14.1.2.	Kolej	177
14.2.	Gospodarka wodno – ściekowa.....	177
14.2.1.	Zaopatrzenie w wodę	177
14.2.2.	Gospodarka ściekowa.....	178
14.2.3.	Oczyszczalnia ścieków	179
14.2.4.	Systemy indywidualne gospodarki ściekowej.....	179
14.3.	Gospodarka odpadami	180
14.4.	Sieć elektroenergetyczna	181
14.5.	Gazownictwo, ciepłownictwo	182
14.6.	Telefonia komórkowa	183
14.7.	Źródła energii odnawialnej.....	183
15.	Zadania służące realizacji ponadlokalnych celów publicznych.....	185
16.	Wymagania dotyczące ochrony przeciwpowodziowej	186

CZĘŚĆ I – UWARUNKOWANIA

1. Wprowadzenie

Gmina Brodnica położona jest w północno-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie brodnickim (w jego środkowej części). Obszar gminy posiada nieregularny, lecz dość zwarty kształt. Maksymalna długość obszaru wynosi około 17 km, a szerokość około 13 km. Od północy gmina graniczy z gminami Bobrowo i Zbiczno, od południa z gminami Wąpielsk (powiat rypiński), Osiek i Świdziebnia, od wschodu z gminą Bartniczka i Brzozie. W latach 1975-1998 gmina administracyjnie należała do województwa toruńskiego.

Ryc. 1 Położenie gminy Brodnica na tle powiatu Brodnickiego.

Źródło: www.brodnica.com.pl

Gmina Brodnica obejmuje obszar ok. 126,87 km² co stanowi ok. 12,20% powierzchni powiatu brodnickiego oraz ok. 0,70% powierzchni województwa. Obszar gminy, według danych Urzędu Gminy Brodnica, na dzień 30.09.2020 r. zamieszkały był przez 8743 mieszkańców (11,05% mieszkańców powiatu brodnickiego oraz 0,42% mieszkańców województwa kujawsko-pomorskiego). Wskaźnik gęstości zaludnienia wyniósł ok. 67 osób/km².

Według danych pozyskanych z Urzędu Gminy Brodnica na dzień 30.09.2020 liczba mieszkańców wyniosła łącznie 8743 osoby, w tym zameldowanych na pobyt stały – 8595 osób oraz zameldowanych na pobyt czasowy - 148 (Tab. 1).

Tab. 1 Wykaz ilościowy mieszkańców (stan na dzień 16.10.2019).

Miejscowość	Ulica	Mieszkańcy		
		Stali	Czasowi	Aktualni
Bartniki		111	0	111
Bobrowiska		58	2	60
Cielęta		499	1	500
	Bukowa	33	0	33
	Dębowa	25	0	25
	Grabowa	6	0	6
	Jesionowa	35	3	38
	Klonowa	21	1	22
	Razem	619	5	624
Cielęta PGR		1	0	1
Drużyny		6	0	6
Drużyny Dworzec		8	0	8
Dzierżno		150	1	151
Gorczenica		650	22	672
Gorczeniczka		88	0	88
Gortatowo		230	0	230
Karbowo		1	0	1
	Bratkowa	22	0	23
	Brzozowa	4	0	4
	Chabrowa	19	0	19
	Chryzantemowa	19	0	19
	Daliowa	31	0	32
	Fiołkowa	15	0	15
	Frezjowa	41	0	41
	Gen.W.Sikorskiego		1	1
	Goździkowa	21	0	21
	Graniczna	55	0	55
	Hiacyntowa	23	1	24
	Irysowa	40	0	40
	Jaśminowa	24	0	24
	Jęczmienna	79	1	80
	Klubowa	78	4	82
	Konwaliowa	18	0	18
	Krokusowa	7	0	7
	Letnia	13	0	13
	Liliowa	15	0	15
	Makowa	21	0	21
Małgorzatka	103	0	103	
Miodowa	10	0	10	

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

	Młodzieżowa	194	0	194
	Myśliwska	26	0	26
	Nagietkowa	4	0	4
	Narcyzowa	29	2	31
	Okrężna	40	0	40
	Olsztyńska	155	14	169
	Parcelowa	86	2	88
	Pokrzywki	86	1	87
	Północna	62	0	62
	Półwiejska	39	1	40
	Pszeniczna	38	0	38
	Rumiankowa	25	2	27
	Sasankowa	10	0	10
	Sezamkowa	32	0	32
	Sportowa	40	0	40
	Storczykowa	23	0	23
	Wąwozowa	132	1	133
	Wczasowa	108	4	112
	Willowa	41	0	41
	Wiosenna	12	1	13
	Wspólna	17	0	17
	Wypoczynkowa	13	0	13
	Żmijewska	232	4	236
	Razem	2103	39	2142
Karbowo Pokrzywki		1	0	1
Kominy		119	12	131
	Jaskólcza	4	0	4
	Jastrzębia	2	0	2
	Kanarkowa	2	0	2
	Krucza	34	0	34
	Pliszki	5	0	5
	Słowikowa	1	0	1
	Sokoła	8	0	8
	Żurawia	21	0	21
	Razem	199	12	211
Kozi Róg		125	0	125
Kruszynki		220	5	225
	Bursztynowa	33	0	33
	Perłowa	12	0	12
	Rataja	11	0	11
	Szafirowa	8	0	8
	Szmaragdowa	13	4	17
	Turkusowa	47	0	47
	Razem	344	9	353
Moczaźła		511	10	521
Mszano		316	4	320

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Niewierz		297	3	300
Nowy Dwór		66	0	66
Opalenica		137	0	137
Podgórz		179	0	179
	Brzoskwiniowa	26	0	26
	Gruszkowa	25	0	25
	Morelowa	15	0	15
	Oliwkowa	26	0	26
	Orzechowa	117	2	119
	Polna	21		21
	Śliwkowa	2	1	3
	Razem	411	3	414
Sobieszno		144	1	145
Szabda		445	12	457
	Na Belfort	144	2	146
	Na Zamek	129	1	130
	Sądowa	31	2	33
Razem	749	17	766	
Szczuka		522	4	526
Szymkowo		158	0	158
Tama Brodzka		24	0	24
Tywola		9	0	9
Wybudowanie Michałowo	Działkowa	157	1	158
	Górna	10	0	10
	Krajobrazowa	8	2	10
	Krańcowa	50	9	59
	Lidzbarska	81	2	83
	Łączna	55	1	56
	Olszynowa	5		5
	Polna	119	1	120
	Widokowa	73	0	73
	Razem	558	16	574
	Razem	8595	148	8743

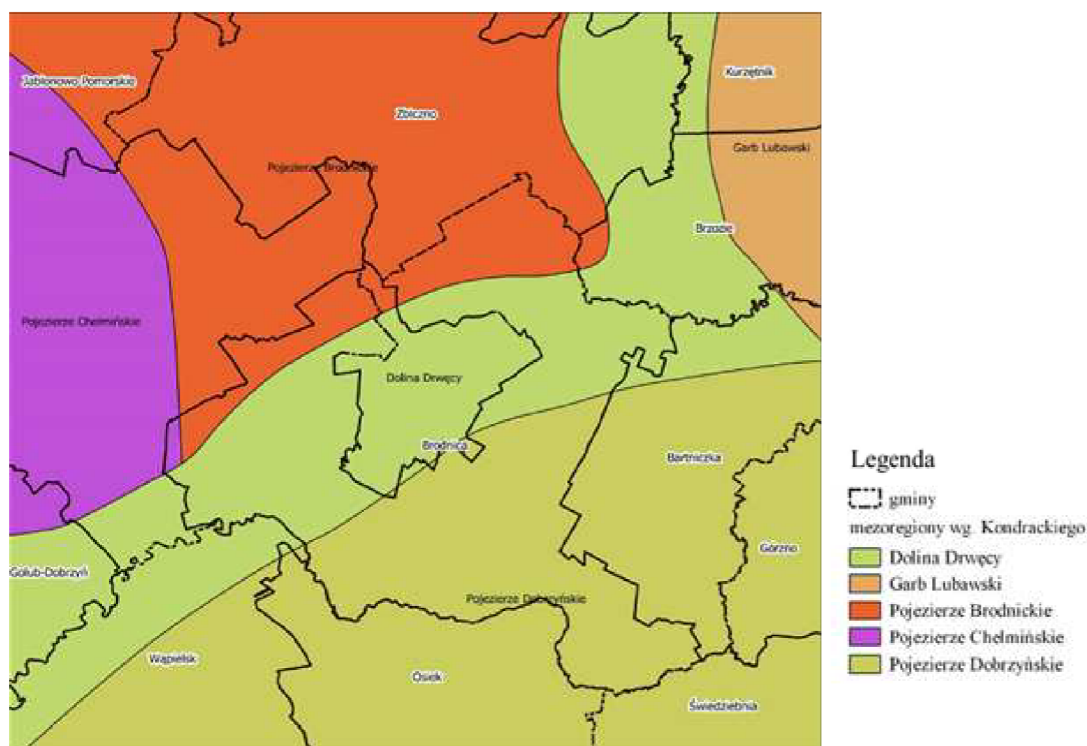
Źródło: Dane z Urzędu Gminy Brodnica.

W skład Gminy Brodnica wchodzi 22 sołectwa: Cielęta, Dzierżno, Gorczenica, Gorczeniczka, Gortatowo, Karbowo 1, Karbowo 2, Karbowo 3, Kominy, Kozi Róg, Kruszyńki, Moczadła, Niewierz, Nowy Dwór, Opalenica, Podgórz, Sobieszno, Szabda, Szczuka, Szymkowo, Wybudowanie Michałowo. Sołectwo Karbowo uchwałą Nr V/47/19 Rady Gminy Brodnica z dnia 29 marca 2019 r. zostało podzielone na 3 odrębne sołectwa Karbowo 1, Karbowo 2, Karbowo 3. Pod względem liczby aktualnych mieszkańców największe z nich to: Karbowo 1 (777 mieszkańców), Szabda (758 mieszkańców), Karbowo 3 (705 mieszkańców),

Gorczenica (650 mieszkańców), Karbowo 2 (646 mieszkańców), Cielęta (620 mieszkańców). Gmina Brodnica posiada status gminy wiejskiej.

Według podziału fizycznogeograficznego Polski wg J. Kondrackiego zmodyfikowanego 2018 r. przez zespół pod kierunkiem J. Solona i J. Borzyszkowskiego obszar gminy Brodnica leży w obrębie czterech mezoregionów: środkowa i południowa część gminy znajduje się w obrębie Pojezierza Dobrzyńskiego, północno-wschodnia i południowo-zachodnia – w obrębie Doliny Drwęcy, północna część gminy – w obrębie Pojezierza Brodnickiego, a zachodni fragment w obrębie Pojezierza Chełmińskiego.

Ryc. 2. Położenie gminy Brodnica na tle mezoregionów fizycznogeograficznych.

Źródło: Opracowanie własne z fizycznogeograficznego podziału Polski J. Kondracki.

2. Dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie i uzbrojenie terenu oraz stan ładu przestrzennego, wymogi jego ochrony

2.1. Planowanie i zagospodarowanie przestrzenne w gminie – stan prawny

Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego ma charakter obowiązkowy. Prace nad nim podejmowane są na mocy uchwały Rady Gminy. Zadaniem własnym gminy, wynikającym z ustawy o samorządzie gminnym jest m.in. prowadzenie polityki w zakresie gospodarowania przestrzenią i zapewnienie ładu przestrzennego. Zasady kształtowania polityki przestrzennej przez jednostki terytorialne, zakres i sposoby postępowania w sprawach przeznaczania terenów oraz określania zasad ich

zagospodarowania i zabudowy są określone w ustawie o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym z dnia 27 marca 2003 r. W celu określenia polityki np. przestrzennej, w tym lokalnych zasad zagospodarowania przestrzennego sporządza się studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego, które nie jest aktem prawa miejscowego tylko dokumentem kierunkowym, stanowiącym podstawę polityki przestrzennej władz samorządowych. Aktami prawa miejscowego są miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

Gmina Brodnica posiada „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego”, przyjęte uchwałą Nr XLI/247/2010 Rady Gminy Brodnica z dnia 27 września 2010 roku.

Obowiązujące pozostają wszystkie sporządzone plany miejscowe oraz ich zmiany uchwalone po 1 stycznia 1995 r., które zostały opracowane na podstawie ustawy z dnia 7 lipca 1994 r., o zagospodarowaniu przestrzennym oraz ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

Na podstawie sporządzonego planu miejscowego inwestor może zlecić wykonanie dokumentacji budowlanej i ubiegać się o decyzje o pozwoleniu na budowę lub dokonać zgłoszenia robót budowlanych, wydawaną przez Starostę Powiatu. Starosta Powiatu z dniem 1 stycznia 2004 roku stracił prawo upoważnienia burmistrzów i wójtów do wydawania takich decyzji w swoim imieniu.

Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym w przypadku braku miejscowego planu zagospodarowania przewiduje dla terenów przeprowadzenia dwóch różniących się procedur zmierzających do ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu:

- lokalizację inwestycji celu publicznego ustala się w drodze decyzji o lokalizacji inwestycji celu publicznego,
- sposób zagospodarowania przestrzennego terenu i warunki zabudowy dla innych inwestycji ustala się w drodze decyzji o warunkach zabudowy.

Zgodnie z wymogiem art. 50 ust. 4 w związku z art. 5 Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym sporządzenia projektu decyzji musi dokonać osoba która spełnia jeden z warunków:

- nabyła uprawnienia do projektowania w planowaniu przestrzennym na podstawie ustawy z dnia 12 lipca 1984 r. o planowaniu przestrzennym;
- nabyła uprawnienia urbanistyczne na podstawie art. 51 ustawy z dnia 7 lipca 1994 r. o zagospodarowaniu przestrzennym;
- posiada kwalifikacje do wykonywania zawodu urbanisty na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej uzyskane na podstawie ustawy z dnia 15 grudnia 2000 r. o samorządach zawodowych architektów, inżynierów budownictwa oraz urbanistów;
- posiada dyplom ukończenia studiów wyższych w zakresie architektury, urbanistyki lub gospodarki przestrzennej;
- posiada dyplom ukończenia studiów wyższych w zakresie innym niż określony w pkt 4 oraz ukończyła studia podyplomowe w zakresie planowania przestrzennego, urbanistyki lub gospodarki przestrzennej;
- jest obywatelem państw członkowskich Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA) - strony umowy o Europejskim Obszarze Gospodarczym, którzy nabyli kwalifikacje zawodowe do projektowania zagospodarowania przestrzeni i zagospodarowania przestrzennego w skali lokalnej i regionalnej odpowiadające wymaganiom określonym w pkt 4 lub 5.

Przygotowaną decyzję przez uprawnioną osobę wydaje Wójt. Wyjątkiem w tej kwestii są inwestycje celu publicznego na terenach zamkniętych, dla których organem właściwym jest wojewoda.

2.2. Spis obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego gminy

Na dzień sporządzania niniejszego studium Rada Gminy Brodnica uchwaliła następujące miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego:

Tab. 2. Wykaz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego na terenie Gminy Brodnica..

Lp.	Miejscowość	Pow. (ha)	Przeznaczenie terenu	Nr uchwały i data	Nr działek (uwagi)
1.	Cielęta	ok. 0,28 ha	20 MN-zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Uchwała Nr XVIII/115/00 Rady Gminy Brodnica z dnia 25 lipca 2000 r.	dz. nr 15/2
2.	Cielęta	ok. 4,1 ha	19MN-zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna wraz z obsługującymi ją nieuciążliwymi usługami	Uchwała Nr XXVIII/181/2001 Rady Gminy Brodnica z dnia 28 grudnia 2001r.	dz. nr 88/3-88/100

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

3.	Ciełeta	ok. 9,8 ha	MN – tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, U – teren usług, US – tereny usług sportu, UO – tereny usług oświaty, ZN – tereny zieleni niskiej, K – teren przepompowni ścieków, KDD – tereny dróg publicznych	Uchwała Nr XIX/95/08 Rady Gminy Brodnica z dnia 6 czerwca 2008 r.	
4.	Karbowo 1	ok. 6,6 ha	MN - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, MN/U - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinne z usługami, U- tereny usługowe, KDD-tereny publiczne dróg dojazdowych	Uchwała Nr XXXVI/78/06 Rady Gminy Brodnica z dnia 31 maja 2006r.	dz. nr 128/10;128/11, 18/12;28/13, 128/14;128/15, 128/16;128/17, 128/18;128/19, 128/7;128/8, 129;128/9, 128/5;128/4, 128/6;128/3, 128/20; 126,131/2
5.	Karbowo 2	ok. 26 ha	MN - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, MN/U - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinne z usługami, U – tereny usługowe	Uchwała Nr XXXVI/179/06 Rady Gminy Brodnica z dnia 31 maja 2006 r.	dz. nr 443/1, 443/2, 450, 451/15, 448, 447, 339/1, 339/3,
6.	Karbowo 3	0,36 ha	MN - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, MN/U - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinne z usługami, U – tereny usługowe, KDD – tereny publiczne dróg dojazdowych	Uchwała Nr XXXVI/180/06 Rady Gminy Brodnica z dnia 31 maja 2006 r.	dz. nr 348/16, 348/14, 348/13
7.	Karbowo 4	ok. 3 ha	MN - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, MN/U - tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinne z usługami, U – tereny usługowe, KDD – tereny publiczne dróg dojazdowych	Uchwała Nr XXXVI/181/06 Rady Gminy Brodnica z dnia 31 maja 2006 r.	dz. nr 445/1
8.	Karbowo	ok. 0,4 ha	MN – tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej, MW – tereny zabudowy mieszkaniowej wielorodzinnej	Uchwała Nr XIX/96/08 Rady Gminy Brodnica z dnia 16 czerwca 2008 r.	dz. nr 821, 820, 818
9.	Karbowo	ok. 3,51 ha	MW-U – zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna z dopuszczeniem usług nieuciążliwych	Uchwała Nr XV/97/12 Rady Gminy Brodnica z dnia 23 kwietnia 2012 r.	dz. nr 787/1 i 787/4
10.	Kominy	ok. 35 ha	M-U-budownictwo mieszkaniowe jednorodzinne z dopuszczeniem usług PG-U-objekty o funkcjach: handlowej, usługowej, wystawienniczej z wykluczeniem składowania na otwartej przestrzeni PG-P-działalność gospodarcza-produkcyjna o tzw. "czystej produkcji" PG-S-składy, magazyny, hurtownie z wykluczeniem składowania na otwartej przestrzeni UTL-tereny budownictwa mieszkaniowego rekreacyjnego	Uchwała nr XII/80/99 Rady Gminy Brodnica z dnia 18 grudnia 1999 r	dz. nr 237/1; 239/2; 245/2; 247/2; 247/6 i 247/8
11.	Kominy	ok. 3,34 ha	MN-U – zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna z dopuszczeniem usług nieuciążliwych; ZP – tereny zieleni urządzonej, parkowej; KDW – terenu komunikacji – droga wewnętrzna	Uchwała Nr XV/96/12 Rady Gminy Brodnica z dnia 23 kwietnia 2012 r.	dz. nr 245-3-245/22

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

12.	Szabda	ok. 2,47 ha	17 UTL-zabudowa rekreacyjno-letniskowa	Uchwała Nr XXVIII/180/2001 Rady Gminy Brodnica z dnia 28 grudnia 2001 r.	dz. nr 176/11
13.	Szabda	ok. 5,5 ha	U/MN – teren zabudowy usługowej z zabudową mieszkaniową jednorodzinną, ZL – teren lasu, KDGP – tereny drogi krajowej, KDW – tereny dróg wewnętrznych	Uchwała Nr XIX/97/08 Rady Gminy Brodnica z dnia 16 czerwca 2008 r.	dz. nr 8, 9, 10/2, 5/2 (część działki), 296, 6
14.	Gorczenica	ok. 3,29 ha	U - teren działalności gospodarczej o charakterze usług, rzemiosła i handlu; P - teren działalności gospodarczej	Uchwała Nr XVI/78/04 Rady Gminy Brodnica z dnia 15 lipca 2004r.	dz. nr 69
15.	Gortatowo	ok. 0,25 ha	9 MN-zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Uchwała Nr XVIII/119/00 Rady Gminy Brodnica z dnia 25 lipca 2000 r.	dz. nr 76/3
16.	Niewierz	ok. 0,22 ha	1 MN-zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna z możliwością lokalizacji drobnych usług	Uchwała Nr XVIII/120/00 Rady Gminy Brodnica z dnia 25 lipca 2000 r.	dz. nr 117/3
17.	Wybudowanie Michałowo	ok. 1,01 ha	8 MN-zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Uchwała Nr XVIII/116/00 Rady Gminy Brodnica z dnia 25 lipca 2000 r.	dz. nr 1996
18.	Wybudowanie Michałowo	ok. 0,32 ha	8 MN-zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Uchwała Nr XVIII/117/00 Rady Gminy Brodnica z dnia 25 lipca 2000 r.	dz. nr 6/0; 1; 4/4
19.	Wybudowanie Michałowo	ok. 0,18 ha	8 MN-zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna	Uchwała Nr XVIII/118/00 Rady Gminy Brodnica z dnia 25 lipca 2000 r.	dz. nr 1998/7
20.	Gazociąg: Niewierz, Mszano, Szabda, Kominy, Moczała, Podgórz, Wybudowanie Michałowo		EG-Dn 250 i EG-Dn 150 – pas terenu pod gazociąg wysoki ciśnienia /Pnom. = 5,5 MPa/ o średnicy Dn 250 mm oraz Dn - 150 mm	Uchwała Nr XXIV/192/97 Rady Gminy Brodnica z dnia 30 czerwca 1997 r.	
21.	Gazociąg: Wybudowanie Michałowo, Cieleta i Nowy Dwór	ok. 18,2 ha	R- tereny rolniczej przestrzeni produkcyjnej; WS – tereny wód powierzchniowych śródlądowych; N – nieużytki i trwałe użytki zielone; ZN – tereny zieleni objęte formami ochrony przyrody; ZR – zadrzewienia śródpolne i przydrożne na gruntach polnych; ZC – cmentarz istniejący; ZZ – obszar szczególnego zagrożenia powodzią; G – tereny infrastruktury technicznej – gazownictwo; KDZ – tereny dróg publicznych klasy zbiorczej; KDL – tereny dróg publicznych klasy lokalnej; KDD – tereny dróg publicznych klasy dojazdowej	Uchwała Nr XIV/90/12 Rady Gminy Brodnica z dnia 26 marca 2012 r.	

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

22.	Moczadła	ok. 6,9 ha	P – teren obiektów produkcyjnych, składów i magazynów; Z – teren zielenie nieurządzonej; KDL – droga lokalna - publiczna	Uchwała Nr VI/27/15 Rady Gminy Brodnica z dnia 29 maja 20115 r.	dz. nr 58/1
23.	Karbowo	ok. 36,3 ha	MN – tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; U – terenu zabudowy usługowej; ZL – lasy; ZP – tereny zieleni urządzonej; KDL – drogi lokalne – publiczne; KDD – drogi dojazdowe – publiczne; KDX – ciąg pieszcy.	Uchwała Nr XI/51/15 Rady Gminy Brodnica z dnia 30 września 2015 r.	
24.	Szabda	ok.26,17 ha	MN-U-teren zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej z dopuszczeniem usług; U-MN - teren zabudowy usługowej z dopuszczeniem zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej ;KDG - droga główna ruchu przyspieszonego - publiczna; KDZ- droga zbiorcza - publiczna; KDD - droga dojazdowa - publiczna; KDW - droga wewnętrzna.	Uchwała Nr XX/107//16 Rady Gminy Brodnica z dnia 11 lipca 2016 r.	
25.	Karbowo	ok.25 ha	P/U - teren obiektów produkcyjnych, składów i magazynów i zabudowy usługowej; U/MN - teren zabudowy usługowej i zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; WS - teren wód powierzchniowych śródlądowych (rów melioracyjny); KDGP - teren drogi publicznej głównej ruchu przyspieszonego; KDL - teren drogi publicznej lokalnej, KDD - tran drogi publicznej dojazdowej.	Uchwała Nr IV/38/19 Rady Gminy Brodnica z dnia 22 lutego 2019 r.	
26.	Kominy		MN-tereny zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej; P- teren obiektów produkcyjnych, składów i magazynów z dopuszczeniem usług; ZL- lasy ;ZP-tereny zieleni urządzonej; KDD- treny publicznych dróg dojazdowych	Uchwała Nr XI/99/19 Rady Gminy Brodnica z dnia 15 listopada 2019r.	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Brodnica.

Główne kierunki zmiany przeznaczenia w uchwalonych planach to:

- wprowadzenie terenów budownictwa mieszkaniowego jednorodzinnego (MN),
- wprowadzenie terenów usług z funkcją mieszkaniową (U/MN),
- wprowadzenie obiektów produkcyjnych, składów i magazynów oraz usług, w tym handlu o powierzchni sprzedaży do 2000 m² (P/U),
- tereny komunikacji (KD, KP, KW).

Sytuacja planistyczna gminy Brodnica na początek roku 2019 r. przedstawiała się następująco: pokrycie obszarami posiadającymi miejscowe plany wynosi tylko kilka procent powierzchni gminy. Duże przestrzenie plany miejscowe zostały uchwalone w miejscowościach Karbowo, Kominy i Szabda.

2.3. Ilość decyzji administracyjnych wydanych przez Wójta

Głównymi narzędziami umożliwiającymi kształtowanie ładu przestrzennego w gminie Brodnica są decyzje o ustaleniu warunków zabudowy i zagospodarowania terenu i decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Na podstawie obowiązującej ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, dla terenów, dla których gmina nie posiada aktualnych miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, realizacja inwestycji jest możliwa po uzyskaniu wskazanych decyzji.

Wydane decyzje o warunkach zabudowy, decyzje o lokalizacji inwestycji celu publicznego pokazują tendencje zmian przeznaczenia terenów, dla których nie obowiązują miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego.

2.3.1. Decyzje o warunkach zabudowy

Do urzędu Gminy Brodnica w latach 2010-2019 wpłynęło łącznie 1642 wnioski o wydanie decyzji o warunkach zabudowy. Wydano łącznie 1504 decyzje, zaś 138 wniosków umorzono lub wycofano (Tab. 3).

Tab. 3. Decyzje o warunkach zabudowy wydane w latach 2010 – 2019.

Decyzje o warunkach zabudowy	Rok										Razem
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
	Liczba decyzji										
Wydane	152	133	113	118	148	138	167	165	183	187	1504
Wnioski umorzone/wycofane	7	4	6	17	10	17	19	27	15	16	138
Razem	159	137	119	135	158	155	186	192	198	203	1642

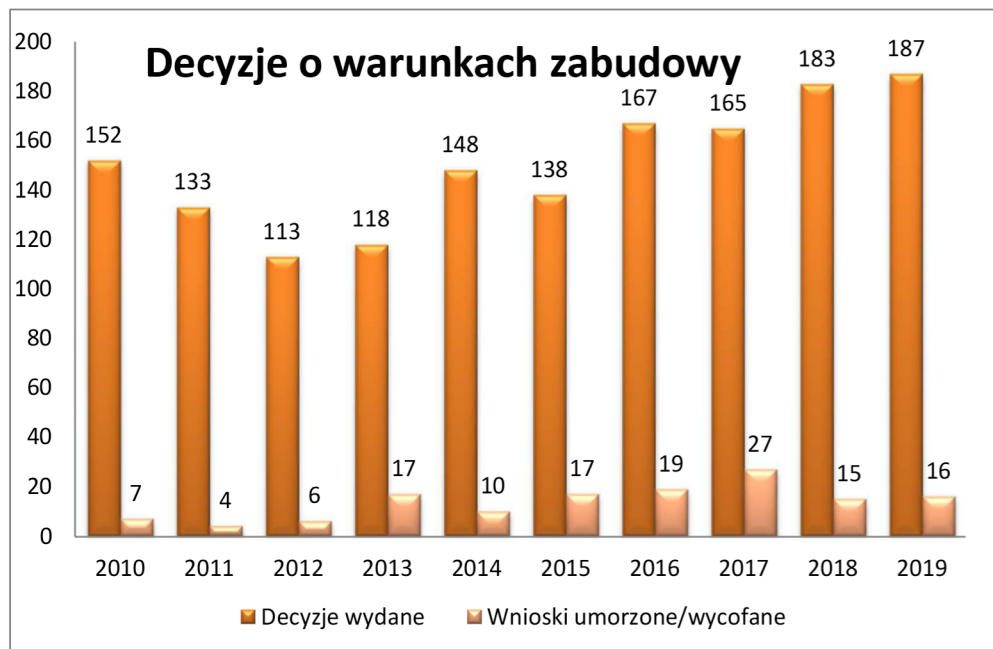
Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów z Urzędu Gminy Brodnica na dzień 17.12.2019.

*Od 2015 roku ilość decyzji liczona zgodnie z datą wydania decyzji a nie na dzień złożenia wniosku.

Najwięcej decyzji o warunkach zabudowy zostało wydanych w roku 2019 r. - 187 decyzji, co stanowi ok.11% wszystkich decyzji, zaś najmniej decyzji wydano w roku 2012 – 113 decyzji, co stanowi ok.7% wydanych decyzji. Na przestrzeni lat 2010-2012 widoczny jest znaczący spadek liczby wydanych decyzji, w stosunku do lat poprzednich, co może być spowodowane uchwaleniem w 2012 r. trzech miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Od roku 2013 widoczna jest natomiast tendencja wzrostowa, spowodowana głównie przez stabilizację rynku budownictwa mieszkaniowego. W kolejnych latach ilość wydawanych decyzji o warunkach zabudowy utrzymuje się

na wyrównanym poziomie. W latach 2018- 2019 widoczny jest wzrost liczby wydanych decyzji.

Ryc. 3. Wydane decyzje o warunkach zabudowy oraz wnioski wycofane lub umorzone w latach 2010-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Brodnica.

W najbliższych kilku latach prognozowane jest utrzymanie się liczby wydawanych decyzji na poziomie zbliżonym do lat 2017-2019 lub nieznaczny spadek ich ilości, ze względu na uchwalenie kolejnych planów miejscowych.

W analizowanym okresie najwięcej decyzji zostało wydanych dla działek położonych w obrębach Karbowo, Gorczenica i Szabda. Natomiast najmniej decyzji dla działek położonych w obrębach Sobiesierzno, Kozi Róg i Dzieržno.

W analizowanym okresie, na podstawie wydanych pozytywnych decyzji o warunkach zabudowy, zatwierdzono łącznie 1906 obiektów. Najwięcej obiektów zostało zatwierdzonych w roku 2018 i 2019 - 254 obiekty, najmniej w roku 2012 - 136 obiektów. Najwięcej obiektów zatwierdzono w obrębie Karbowo - 428 obiektów, co stanowi ok.22 % wszystkich obiektów, zaś najmniej w obrębie Sobiesierzno - 7 obiektów, co stanowi ok.0,3 % wszystkich obiektów. W każdym z 6 obrębów geodezyjnych (Gorczenica, Karbowo, Moczadła, Szabda, Szczuka i Wybudowanie Michałowo), w latach 2010-2019, na podstawie wydanych decyzji o warunkach zabudowy, zatwierdzono więcej niż 150 obiektów. W każdym z 3 obrębów geodezyjnych (Mszano, Kominy, Kruszynki) liczba zatwierdzonych obiektów była pomiędzy 60-130. W każdym z pozostałych 11 obrębów liczba zatwierdzonych obiektów była

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

mniejsza od 50. Ponadto w ośmiu obrębach geodezyjnych (Cielęta, Dzierżno, Gorczeniczka, Kozi Róg, Niewierz, Opalenica, Sobieszyno i Szymkowo) wystąpił przynajmniej jeden rok, w którym nie zatwierdzono ani jednego obiektu, tzn. nie była wydana ani jedna pozytywna decyzja o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu (Tab. 4).

Tab. 4. Liczba zatwierdzonych obiektów na podstawie warunków zabudowy w latach 2010 – 2019 w podziale na obręby geodezyjne.

Nr obrębu	Obręb	Rok										Razem
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
		Liczba decyzji										
0001	Cielęta	0	3	4	0	3	3	2	4	2	0	21
0002	Wyb. Michałowo	20	10	15	9	24	17	29	23	15	37	199
0003	Dzierżno	1	2	2	0	0	4	0	0	1	1	11
0004	Gorczenica	23	28	19	10	12	9	19	35	20	29	204
0005	Gorczeniczka	5	1	0	0	3	0	0	2	4	0	15
0006	Gortatowo	2	3	2	1	3	2	11	5	3	1	33
0007	Karbowo	45	45	22	31	43	40	58	49	44	51	428
0008	Kominy	5	1	11	42	9	9	13	10	20	6	126
0009	Kozi Róg	2	1	0	1	0	1	2	0	1	1	9
0010	Kruszynki	7	14	7	13	12	1	9	3	9	12	87
0011	Moczała	8	7	11	4	20	19	12	20	34	24	159
0012	Mszano	7	6	4	4	1	3	5	10	17	11	68
0013	Niewierz	2	3	0	2	3	3	1	1	5	8	28
0014	Nowy Dwór	2	2	1	1	8	2	5	12	2	7	42
0015	Opalenica	1	1	4	0	3	0	1	1	6	0	17
0016	Przydatki	1	1	2	5	3	4	1	3	12	7	39
0017	Sobieszyno	1	0	0	1	1	0	2	1	0	1	7
0018	Szabda	13	17	20	18	14	17	13	34	33	24	203
0019	Szczuka	23	13	9	20	17	14	26	12	26	32	192
0020	Szymkowo	1	0	3	4	0	4	3	1	1	2	19
Razem		169	158	136	166	179	152	212	226	254	254	1906
Wnioski umorzone/wycofane		7	4	6	17	10	17	19	27	15	16	138
łącznie		176	162	142	183	189	169	231	253	271	270	2046

* Liczba zatwierdzonych obiektów budowlanych jest większa od rzeczywistej liczby wydanych decyzji określonych w tab. 2, gdyż pojedyncza decyzja o warunkach zabudowy może dotyczyć jednego lub kilku obiektów budowlanych.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów z Urzędu Gminy Brodnica.

Rozkład przestrzenny wydanych decyzji wskazuje, że ich ilość w poszczególnych obrębach jest uzależniona głównie od kilku czynników:

- a) wielkości obrębu,
- b) ilości zabudowy w danym obrębie,
- c) liczby mieszkańców,
- d) odległości od siedziby gminy – miejscowości Brodnica,
- e) dostępności komunikacyjnej obrębu,
- f) atrakcyjności obrębu (walory krajobrazowe i przyrodnicze).

W analizowanym okresie najwięcej rodzajów obiektów zostało zaliczonych do zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (MN) – 1217 obiektów, co stanowi ponad 60% wszystkich obiektów, zaś najmniej obiektów zostało zaliczonych do zabudowy: rekreacyjnej (ML), produkcyjno-usługowej (P/U) i gospodarczo-usługowej (G/U) (Tab. 5).

W latach 2010-2019, w każdym z 4 rodzajów zabudowy (M, MR, U i G), zatwierdzono więcej niż 80 obiektów. W każdym z pozostałych 14 rodzajów zabudowy liczba zatwierdzonych obiektów była mniejsza od 30. Ponadto w 13 rodzajach zabudowy (MW, ML, M/U, M/G, MR, U/M, P, P/U, G/U, OB., Ls, OZE i N) wystąpił przynajmniej jeden rok, w którym nie zatwierdzono ani jednego rodzaju obiektu budowlanego.

Tab.5. Liczba obiektów budowlanych na podstawie warunków zabudowy w latach 2010-2019 w podziale na rodzaj zabudowy.

Rodzaj zabudowy	Rok										Razem
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
	Liczba decyzji										
Zabudowa mieszkaniowa (M)	37	59	103	13	7	2	0	1	0	2	224
Zabudowa mieszkaniowa jednorodzinna (MN)	95	61	1	98	119	92	138	177	226	210	1217
Zabudowa mieszkaniowa wielorodzinna (MW)	1	3	0	1	0	3	1	0	0	2	11
Zabudowa rekreacyjna (ML)	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Zabudowa mieszkaniowo-usługowa (M/U)	2	0	1	2	3	2	1	2	1	1	15
Zabudowa mieszkaniowo-gospodarcza (M/G)	0	1	0	1	0	0	0	0	1	2	5
Zabudowa zagrodowa (MR)	3	4	0	9	7	23	18	18	12	19	113
Zabudowa zagrodowa inwentarska (MRI)	3	2	2	5	1	6	6	1	0	3	29
Zabudowa usługowa (U)	9	9	6	9	10	5	9	8	10	10	85
Zabudowa usługowo-mieszkaniowa (U/M)	3	1	0	1	0	0	0	0	2	0	7
Zabudowa produkcyjna (P)	1	0	1	0	1	1	1	0	1	0	6
Zabudowa produkcyjno-	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1

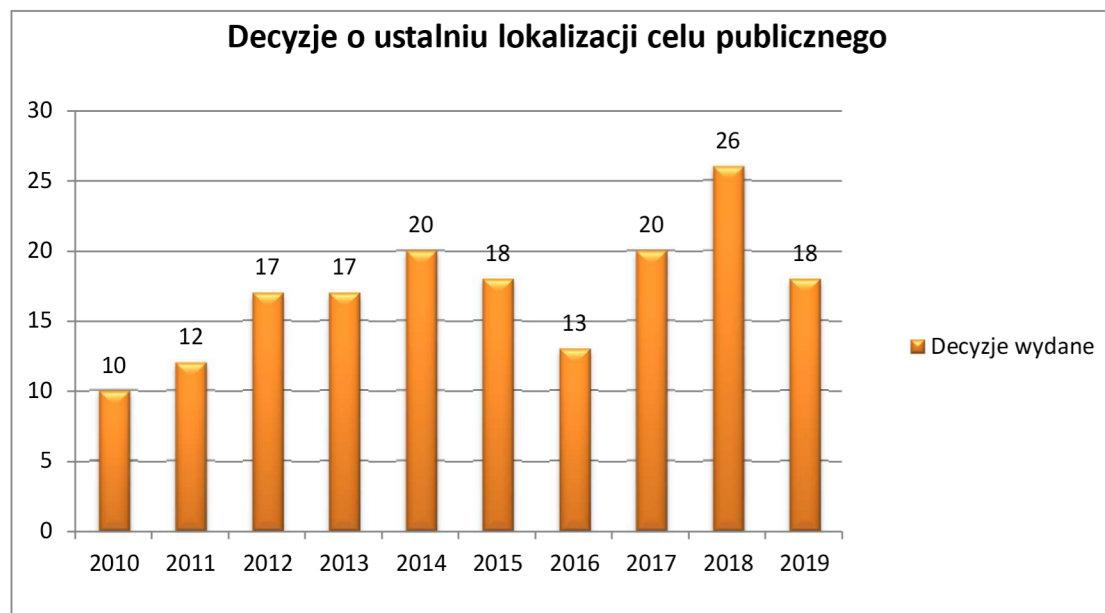
usługowa (P/U)											
Zabudowa gospodarcza (G)	13	11	16	20	24	9	8	10	4	15	130
Zabudowa gospodarczo-usługowa (G/U)	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Obiekt budowlany (OB.)	0	0	2	1	0	0	0	0	0	1	4
Lasy (Ls)	0	0	0	1	0	4	1	1	0	1	8
Infrastruktura (I)	1	3	2	1	1	2	0	0	1	0	11
Odnawialne źródła energii (OZE)	0	0	1	4	5	1	1	0	0	1	13
Inne (N)	1	1	1	0	1	0	0	1	0	1	6
Razem*	169	158	136	166	179	150	184	219	258	268	1887
Wnioski umorzone lub wycofane	7	4	6	17	10	17	19	27	15	16	138
Łącznie	176	162	142	183	189	167	203	246	273	284	2025

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Brodnica.

2.3.2. Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego

W latach 2010 – 2019 na terenie gminy Brodnica wydano łącznie 171 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego. Najwięcej decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego wydano w 2018 r. – 26 decyzji, zaś najmniej w roku 2010 – 10 decyzji. Najwięcej decyzji celu publicznego w latach 2010-2019 wydano w zakresie infrastruktury elektroenergetycznej (90 decyzji) oraz w zakresie infrastruktury wodociągowej (34 decyzje), zaś najmniej w zakresie infrastruktury telekomunikacyjnej (4 decyzje) oraz w zakresie infrastruktury odnawialnych źródeł energii (1 decyzja).

Ryc.4. Wydane decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w latach 2010-2019.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Tab. 6.

Ponadto wydano jeszcze 8 decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w zakresie infrastruktury kanalizacyjnej, po 6 decyzji o ustaleniu lokalizacji celu publicznego w zakresie infrastruktury gazowej oraz pozostałych rodzajów inwestycji.

Tab. 6. Decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego w latach 2010 – 2019.

Rodzaj inwestycji	Rok										Razem
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	
	Liczba decyzji										
Elektroenergetyka (E)	5	8	16	13	13	9	8	8	10	16	90
Wodociąg (W)	0	2	0	3	4	3	3	6	13	1	34
Kanalizacja (K)	1	0	0	1	2	0	1	2	1	1	8
Gaz (G)	2	0	1	0	0	0	1	2	0	0	6
Telekomunikacja (T)	0	0	0	0	1	1	0	1	1	0	4
Infrastruktura (I)	1	2	0	0	0	0	0	1	1	0	5
Odnawialne źródła energii (OZE)	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Pozostałe (P)	0	0	0	0	0	5	1	0	0	0	6
Razem	10	12	17	17	20	18	13	20	26	18	171
Wnioski umorzone lub wycofane	0	0	0	2	1	1	0	0	1	0	5
Łącznie	10	12	17	19	21	19	13	20	27	18	176

Źródło: Opracowanie własne na podstawie materiałów z Urzędu Gminy Brodnica.

2.4. Dotychczasowe przeznaczenie, zagospodarowanie terenów

Podstawową formą użytkowania terenu Gminy jest użytkowanie rolnicze. Użytki rolne zajmują 69 % powierzchni Gminy.

W dalszej kolejności znajdują się użytki leśne oraz grunty zadrzewione i zakrzewione, których powierzchnia kształtuje się na poziomie 19,40% powierzchni opisywanego obszaru.

Grunty zabudowane i zurbanizowane stanowią jedynie 4,01 %, tereny pod wodami około 2,84 % użytki ekologiczne stanowią 0,32%, a tereny różne zaledwie 0,50% powierzchni Gminy Brodnica.

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

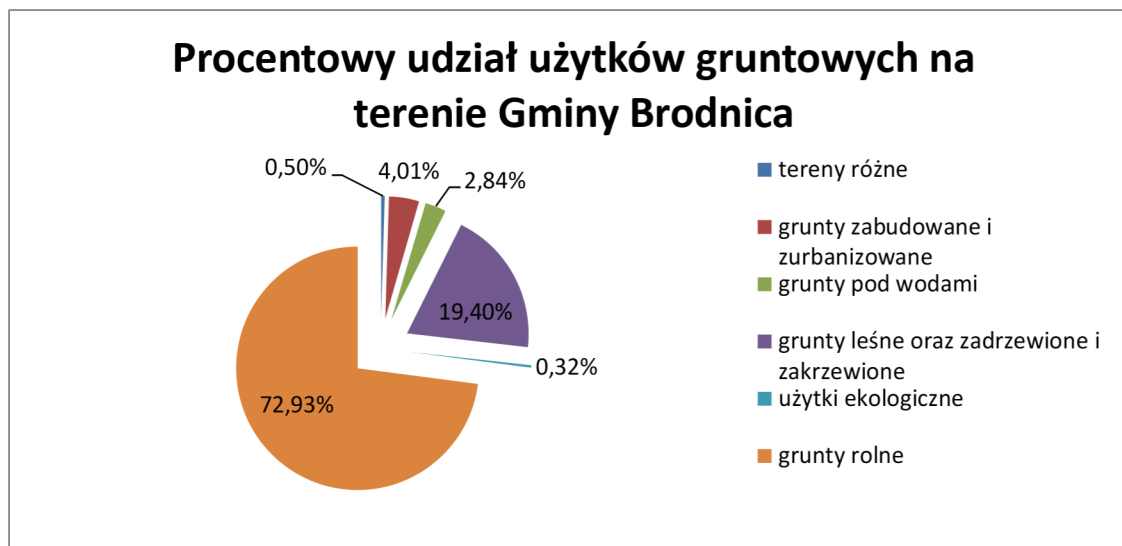
Tab. 7. Użytki gruntowe na terenie Gminy Brodnica.

Użytki gruntowe		Powierzchnia [ha]	Udział [%]
1	Grunty rolne		
	1) Użytki rolne:	8755	69,10
	a) grunty orne - R	7583,13	59,85
	b) sady - S	161,96	1,28
	c) łąki trwałe - Ł	438,18	3,46
	d) pastwiska trwałe - Ps	229,42	1,81
	e) grunty rolne zabudowane - Br	225,91	1,78
	f) grunty pod stawami - Wsr	13,48	0,11
	g) grunty pod rowami -W	44,14	0,35
	h) grunty zadrzewione i zakrzewione na użytkach rolnych - Lzr	4,1	0,03
2) nieużytki - N	539,64	4,26	
ogółem grunty rolne		9239,96	72,93
2	Grunty leśne		
	1) lasy - Ls	2390,54	18,87
	2) grunty zadrzewione i zakrzewione - Lz	67,51	0,53
ogółem grunty leśne		2458,05	19,40
3	Grunty zabudowane i zurbanizowane		
	1) tereny mieszkaniowe - B	137,64	1,06
	2) tereny przemysłowe -Ba	7,41	0,06
	3) inne tereny zabudowane - Bi	26,99	0,21
	4) zurbanizowane tereny niezabudowane - Bp	7,69	0,06
	5) tereny rekreacyjno-wypoczynkowe - Bz	7,72	0,06
	6) użytki kopalne - K	0	0
	7) tereny komunikacyjne:		
	a) drogi - dr	245,66	1,94
	b) tereny kolejowe - Tk	71,75	0,57
	c) inne tereny komunikacyjne - Ti	0	0
	d) grunty przeznaczone pod budowę dróg publicznych lub linii kolejowych - Tp	3,33	0,03
ogółem grunty zabudowane i zurbanizowane		508,19	4,01
4	Użytki ekologiczne		
	Użytki ekologiczne - E	40,98	0,32
ogółem użytki ekologiczne		40,98	0,32
5	Grunty pod wodami		
	1) grunty pod wodami powierzchniowymi płynącymi - Wp	353,04	2,79
	2) grunty pod wodami powierzchniowymi stojącymi - Ws	7,19	0,06
ogółem grunty pod wodami		360,23	2,84
6	Tereny różne		
	Tereny różne - Tr	63,03	0,50
ogółem tereny różne		63,03	0,50
Powierzchnia ogółem		12670,44	100,00

Źródło: Główny Urząd Statystyczny / BDL 2014.

Rozkład użytków gruntowych na terenie gminy przedstawia wykres poniżej.

Ryc. 5 Użytki gruntowe na terenie Gminy Brodnica.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z Urzędu Gminy Brodnica.

2.5. Tereny mieszkaniowe

Na terenie gminy, tereny mieszkaniowe zajmują obszar około 137,64 ha (na podstawie danych z Urzędu Gminy Brodnica).

Tab. 8. Zasoby mieszkaniowe w Gminie Brodnica.

	jednostka miary	Lata								
		2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Liczba budynków mieszkalnych w gminie	bud.	1575	1699	1766	1799	1858	1903	1959	2006	2047
Zasoby mieszkaniowe										
Mieszkania	mieszk.	1992	2045	2113	2166	2226	2271	2338	2393	2448
Izby	izba	9092	9391	9792	10098	10439	10708	11038	11347	11645
Zasoby mieszkaniowe - wskaźniki										
Przeciętna powierzchnia użytkowa 1 mieszkania	m ²	99,8	101	102,4	103,5	104,5	105,3	105,9	106,6	107,4
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę	m ²	27,2	27,7	28,9	29,5	30,1	30,2	30,7	31,1	31,5
Mieszkania na 1000 mieszkańców	mieszk.	272,8	275	282	285,1	287,9	286,9	290,2	291,3	293,2
Zasoby mieszkaniowe gminy (komunalne)										
Mieszkania ogółem	mieszk.	-	-	-	52	-	42	54	-	52
Mieszkania socjalne	mieszk.	-	0	0	0	0	0	12	12	12

Zasoby mieszkaniowe wg form własności										
Zasoby gmin	mieszk.	-	-	-	52	-	42	54	-	52
Mieszkania wyposażone w instalacje techniczno-sanitarne										
Wodociąg	%	96,2	96,3	96,4	96,5	96,6	96,7	96,7	96,8	96,9
Łazienka	%	86,4	86,8	87,2	87,5	87,9	88,1	88,5	88,7	89,0
Centralne ogrzewanie	%	76,2	76,8	77,6	78,1	78,7	79,1	79,7	80,2	80,6

Źródło: Główny Urząd Statystyczny / BDL.

Analiza danych pozyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego z 2018 roku wykazała, że mieszkańcy gminy Brodnica zamieszkiwali w 2448 mieszkaniach. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania ogółem wynosiła 107,4 m². W przeliczeniu na 1 mieszkańca przypadało więc 31,5 m² ogólnej powierzchni mieszkalnej. Znacząca większość mieszkań wyposażona jest w podstawowe instalacje komunalne – wodociąg (96,9 %), łazienkę (89,0%), centralne ogrzewanie (80,6 %).

Analiza wykazała, że na przełomie lat 2010-2018 wzrosła liczba budynków mieszkalnych z 1575 w 2010 roku do 2047 w 2018 roku oraz liczba mieszkań z 1992 w roku 2010 do 2448 w 2018 roku. Liczba budynków mieszkalnych wzrosła o 472 , natomiast liczba mieszkań wzrosła o 456 w analizowanym okresie.

Gmina posiada 52 mieszkania komunalne w tym 12 mieszkań socjalnych (dane GUS, 2018).

2.6. Tereny usługowo – produkcyjne

Gmina Brodnica jest gminą rolniczą, użytki rolne stanowią 69,13 % całej gminy. Rolnictwo odgrywa istotną rolę w rozwoju gospodarczym tej jednostki, jednakże wraz ze wzrostem liczby mieszkańców w gminie wzrasta również liczba podmiotów gospodarczych mających siedzibę na jej terenie. Jak wskazują dane Centralnej Ewidencji i Informacji o Działalności Gospodarczej najczęściej występującymi branżami wśród podmiotów gospodarczych w Gminie Brodnica są :

- działalność usługowa wspomagająca produkcję rolniczą ,
- naprawa i konserwacja maszyn,
- roboty budowlane związane ze wznoszeniem budynków mieszkalnych i niemieszkalnych,
- wykonywanie instalacji elektrycznych,

- wykonywanie instalacji wodno-kanalizacyjnych, ciepłych, gazowych i klimatyzacyjnych,
- wykonywanie pozostałych robót budowlanych,
- konserwacja i naprawa pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli,
- sprzedaż detaliczna części i akcesoriów do pojazdów samochodowych, z wyłączeniem motocykli,
- sprzedaż detaliczna prowadzona w niewyspecjalizowanych sklepach z przewagą żywności, napojów i wyrobów tytoniowych,
- transport drogowy towarów,
- działalność agentów i brokerów ubezpieczeniowych,
- pozostałe doradztwo w zakresie prowadzenia działalności gospodarczej i zarządzania,
- działalność w zakresie inżynierii i związane z nią doradztwo techniczne.

2.7. Tereny zieleni

Do form zieleni urządzonej zalicza się: parki, parki podworskie, czy też zespoły parkowo - pałacowe, cmentarze, skwery, zieleńce, kwietniki, aleje i szpalery, klomby, ogródki działkowe, zieleń obiektów sportowych, ale także zielone dachy, itp.

W skład terenów zielonych na terenie gminy wchodzi:

- zieleń cmentarna – cmentarze przykościelne, parafialne, ewangeliczne i choleryczne;
- parki podworskie ;
- lasy;
- zieleń publiczna urządzona i nieurządzona – zieleńce, trawniki, skwery, ciągi drzew wzdłuż dróg.

W krajobrazie gminy elementy te pełnią nie tylko funkcję krajobrazowo-estetyczną, ale także ekologiczną, korzystnie wpływając na mikroklimat oraz walory użytkowe terenów.

2.8. Tereny zamknięte

Na podstawie art. 4 ust. 2a ustawy z dnia 17 maja 1989 r. – Prawo geodezyjne i kartograficzne tereny zamknięte są ustalane przez właściwych ministrów i kierowników urzędów centralnych w drodze decyzji. Decyzją Nr 14 Ministra Infrastruktury i Rozwoju z dnia 18 września 2020 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych określił, że za tereny zamknięte uznaje się zastrzeżone ze względu na obronność i bezpieczeństwo państwa, tereny, na których są usytuowane linie kolejowe. Poniżej przedstawiono tabelę zawierającą wykaz terenów zamkniętych (linie kolejowe) w Gminie Brodnica, które łącznie zajmują powierzchnię 66,6466 ha.

Tab. 9. Wykaz terenów zamkniętych na terenie Gminy Brodnica.

Gmina	Obręb	Nr działki	Pow.[ha]
Brodnica	Gorczyca	24	0,0800
Brodnica	Gorczyca	81/1	0,3970
Brodnica	Gorczyca	81/2	0,2896
Brodnica	Gorczyca	81/3	1,7168
Brodnica	Gorczyca	81/4	2,9183
Brodnica	Gorczyca	81/5	0,0513
Brodnica	Gorczyca	103	0,4700
Brodnica	Karbowo	270/5	0,0578
Brodnica	Karbowo	271/4	0,5232
Brodnica	Karbowo	273/3	0,1259
Brodnica	Karbowo	273/4	0,2067
Brodnica	Karbowo	274/2	0,3600
Brodnica	Karbowo	529/3	1,0000
Brodnica	Karbowo	529/5	0,1850
Brodnica	Karbowo	529/7	0,5527
Brodnica	Karbowo	529/11	0,2430
Brodnica	Karbowo	529/12	0,1541
Brodnica	Karbowo	529/13	0,559
Brodnica	Karbowo	529/14	5,6467
Brodnica	Karbowo	621	0,3100
Brodnica	Karbowo	757	0,0033
Brodnica	Karbowo	778/1	0,2550
Brodnica	Kruszynki	17/2	1,3729
Brodnica	Kruszynki	24/2	1,8709
Brodnica	Kruszynki	24/3	1,131
Brodnica	Kruszynki	34/2	4,7355
Brodnica	Kruszynki	46/2	1,3232
Brodnica	Kruszynki	46/3	0,3176
Brodnica	Kruszynki	81/1	0,4623
Brodnica	Kruszynki	100/1	0,0515
Brodnica	Kruszynki	100/8	3,2465

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Brodnica	Kruszynki	100/9	0,3034
Brodnica	Kruszynki	100/10	0,0110
Brodnica	Kruszynki	100/11	0,4644
Brodnica	Kruszynki	101/1	0,3173
Brodnica	Kruszynki	102/2	0,5979
Brodnica	Kruszynki	103/1	0,0272
Brodnica	Moczadła	25	0,2700
Brodnica	Moczadła	27	0,8100
Brodnica	Moczadła	28	0,4800
Brodnica	Moczadła	61	0,1900
Brodnica	Niewierz	9/1	0,4992
Brodnica	Niewierz	9/2	0,4402
Brodnica	Niewierz	9/3	0,0339
Brodnica	Niewierz	54/1	3,2487
Brodnica	Niewierz	54/2	1,9100
Brodnica	Niewierz	54/3	0,5535
Brodnica	Niewierz	54/4	0,0302
Brodnica	Niewierz	54/5	0,0125
Brodnica	Niewierz	54/6	0,0028
Brodnica	Niewierz	54/7	0,0558
Brodnica	Niewierz	57/1	0,1951
Brodnica	Niewierz	103/1	1,8252
Brodnica	Niewierz	103/2	0,6810
Brodnica	Niewierz	103/3	0,0335
Brodnica	Nowy Dwór	69	5,2900
Brodnica	Nowy Dwór	131	1,6600
Brodnica	Opalenica	4	1,6700
Brodnica	Przydatki	4/1	0,6203
Brodnica	Przydatki	4/2	1,2121
Brodnica	Przydatki	4/3	2,2091
Brodnica	Przydatki	59/1	1,7132
Brodnica	Przydatki	59/2	3,7233
Brodnica	Przydatki	59/3	0,2435
Brodnica	Szabda	320/6	4,2655
Brodnica	Szabda	323	0,4300
Powierzchnia ogółem			66,6466

Źródło: Dziennik Urzędowy Ministra Infrastruktury z dnia 18 września 2012 r. w sprawie ustalenia terenów, przez które przebiegają linie kolejowe, jako terenów zamkniętych.

Na terenie gminy znajdują się także tereny zamknięte – wojskowe (tab. 10), które ujęte są w decyzji nr 38/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 13 marca 2019 r. w sprawie ustalenia terenów zamkniętych w resorcie obrony narodowej (Dz. Urz. Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 marca 2019 r. poz. 46).

Tab. 10. Wykaz terenów zamkniętych – wojskowych na terenie Gminy Brodnica.

Lp.	Gmina	Miejscowość	Obręb i numery działek ewidencyjnych
1	Brodnica	Kominy	Obręb geodezyjny Kominy – działki o nr ewid. 239/5, 243/1, 247/10

Źródło: Dziennik Urzędowy Ministra Obrony Narodowej z dnia 15 marca 2019 r. poz. 46.

3. Stan środowiska w tym stan rolniczej i leśnej przestrzeni produkcyjnej, wielkości i jakości zasobów wodnych oraz wymogów ochrony środowiska przyrodniczego i krajobrazu kulturowego

3.1. Zasoby środowiska przyrodniczego

3.1.1. Geomorfologia, rzeźba terenu i budowa geologiczna

W świetle nowego fizycznogeograficznego podziału Polski na regiony fizycznogeograficzne J. Kondrackiego, zmodyfikowanego w 2018 r. przez zespół pod kierunkiem J. Solona i J. Borzyszkowskiego obszar gminy Brodnica leży w obrębie czterech mezoregionów: środkowa i południowa część gminy znajduje się w obrębie Pojezierza Dobrzyńskiego, północno-wschodnia i południowo-zachodnia – w obrębie Doliny Drwęcy, północna część gminy – w obrębie Pojezierza Brodnickiego, a zachodni fragment w obrębie Pojezierza Chełmińskiego. Ta złożoność położenia fizycznogeograficznego obszaru gminy powoduje zróżnicowanie wszystkich komponentów środowiska geograficznego. Zagospodarowanie i użytkowanie terenu gminy Brodnica świadczy o intensywnych procesach antropogenicznych przebiegających w czasach historycznych na tym terenie. Przede wszystkim znaczna część obszaru gminy została w ostatnich kilku wiekach odlesiona i przeznaczona pod użytkowanie rolnicze. Obecnie, głównie tereny sąsiadujące z miastem Brodnica, odznaczają się postępującymi procesami urbanizacji.

Obszar gminy budują osady czwartorzędowe. Ich miąższość jest zróżnicowana i waha się od kilkudziesięciu do ponad 150 m. Położenie obszaru na terenie trzech jednostek fizycznogeograficznych powoduje, że litologia osadów powierzchniowych jest zróżnicowana. Cechą charakterystyczną jest fakt, że na terenach wysoczyzn morenowych w obrębie Pojezierza Brodnickiego i Pojezierza Dobrzyńskiego powierzchniowe osady wykształcone są przeważnie w postaci polodowcowych glin morenowych, glin piaszczystych i piasków gliniastych. Osady te są zwarte, zwarte i charakteryzują się bardzo dobrymi właściwościami geologiczno-gruntowymi. Dna zboczy i obniżen rynnowych budują przeważnie utwory piaszczysto-żwirowe i pylaste, z udziałem frakcji pyłowej, oraz osady organogeniczne (mułowo-torfowe). Dno pradoliny Drwęcy budują przeważnie osady organogeniczne wykształcone przeważnie w postaci torfów i utworów mułowo-torfowych. Osady

te odznaczają się niekorzystnymi warunkami geologiczno-gruntowymi i wykazują niekorzystne warunki dla lokalizacji zabudowy. Wyższe terasy dolinne Drwęcy znajdują się w zasięgu akumulacji wodnolodowcowej. Na utworach piaszczysto-żwirowych akumulacji lodowcowej, luźnych w przeważającej części występują obszary leśne.

Rzeźba terenu obszaru gminy Brodnica została ukształtowana w czasie ostatniego zlodowacenia skandynawskiego, modelowana w okresie polodowcowym. Cechą charakterystyczną jest urozmaicenie rzeźby i szeroki wachlarz form polodowcowych krajobrazu młodoglacjalnego.

Podstawową formą rzeźby terenu jest polodowcowa wysoczyzna morenowa zbudowana z gliny i piasków zwałowych. Przestrzennie przeważa na obszarze wsi Gorczenica, Szczuka, Szymkowo, Gortatowo, Kozi Róg i Cielęta. Jest to wysoczyzna morenowa płaska i falista. Zalega przeważnie w poziomie 120-130 m n.p.m. Wysoczyznę urozmaicają liczne wklęsłe i wypukłe formy rzeźby. Najwybitniejszą formą wklęsłą na obszarze gminy jest głęboko wcięta (do 50 m) w wysoczyznę morenową dolina rzeki Drwęcy. Jest to forma pradolinna z dobrze rozwiniętym systemem stopni terasowych wznoszących się stopniowo od koryta rzeki ku wysoczyźnie morenowej. Zbocza doliny są wysokie i strome, a dno doliny jest płaskie. Rzeka meandruje tworząc malownicze zakola. Na obszarze Gminy rzeka płynie z północnego-wschodu na południowy- zachód. Jest to najbardziej malowniczy krajobrazowo odcinek doliny na całej długości biegu rzeki. Obszary wysoczyzn morenowych są przeważnie faliste

i urozmaicone licznymi formami wklęsłymi, tj. rynnami polodowcowymi, np. obniżenia jezior Bachotek i niskie Brodno (w części na obszarze gminy) oraz rynna jezior Cielęta i Szczuka. Wszystkie mają przebieg południkowy. Rynny polodowcowe są wąskie i dość głębokie (15-30 m), mają bardzo strome zbocza (do 30°), a ich dna wypełniają jeziora. Ponadto wysoczyznę morenową urozmaicają liczne zagłębienia wytopiskowe o nieregularnym kształcie, których dna są podmokłe lub wypełnione wodą. Wysoczyznę morenową urozmaicają również liczne formy wypukłe: pagórki i wzgórza morenowe, kemowe, wały ozów.

Utwory plejstocenijskie wykształcone są w postaci glin, utworów piaszczysto - żwirowych i mułków. Wysoczyznę morenową budują trzy poziomy glin zwałowych o miąższości kilku metrów.

Między warstwami glin występują utwory piaszczysto - żwirowe, często z domieszką głązików. W dolinach rzecznych występują utwory piaszczysto - żwirowe i mułki rzeczne.

Utwory holocenijskie wykształciły się w obrębie zagłębień terenowych. Są to najczęściej gytia i torfy. Występują one głównie w dolinie Drwęcy i w nieckach jeziornych.

Obszar gminy w większości jest zachowany w stanie naturalnym i nie nosi śladów znaczących przekształceń antropogenicznych. Na terenie wsi Kominy zachodzą zmiany powierzchni ziemi i przekształcenia krajobrazu spowodowane powierzchniową eksploatacją kruszywa.

3.1.2. Surowce naturalne - występowanie złóż kopalin

Na obszarze Gminy Brodnica znajdują się następujące udokumentowane złoża kopalin (wg Bilansu kopalin wg stanu na dzień 31.12.2018):

1. Złoże piasków i żwirów „Kominy I”, rozpoznane szczegółowo, o powierzchni 5,28 ha, o zasobach geologicznych 515 tys. ton;
2. Złoże piasków i żwirów „Kominy II”, rozpoznane szczegółowo, o powierzchni 3,64 ha, o zasobach geologicznych 286 tys. ton;
3. Złoże piasków i żwirów „Kominy IV”, eksploatowane okresowo, o powierzchni 2,68 ha, o zasobach geologicznych 9 tys. ton;
4. Złoże piasków i żwirów „Kominy V”, rozpoznane szczegółowo, o powierzchni 1,23 ha, o zasobach geologicznych 477 tys. ton;
5. Złoże piasków i żwirów „Kominy V”, nr1 część pola B, eksploatowane, o powierzchni 1,93 ha, o zasobach geologicznych 98 tys. ton;
6. Złoże piasków i żwirów „Kominy V”, nr 2 część pola B, rozpoznane szczegółowo, o powierzchni 2,04 ha, o zasobach geologicznych 97 tys. ton;
7. Złoże piasków i żwirów „Kominy VI”, rozpoznane szczegółowo, o powierzchni 1,66 ha, o zasobach geologicznych 185 tys. ton;
8. Złoże piasków i żwirów „Kominy VII”, rozpoznane szczegółowo, o powierzchni 1,65 ha, o zasobach geologicznych 66 tys. ton.

3.1.3. Warunki glebowe

Na terenie Gminy Brodnica występuje urozmaicona rzeźba terenu i średnio urodzajne gleby. Teren jest w przeważającej części użytkowany rolniczo. Na obszarze wysoczyzny morenowej dominują grunty orne, a w dnach doliny Drwęcy i w dnach rynien polodowcowych trwałe użytki zielone i tereny leśne. Przeważają gleby bielicoziemne i brunatne właściwe lub wyługowane. W kompleksach rolniczej przydatności gleb przeważają grunty orne kompleksu 4. żyniego bardzo dobrego, 5. żyniego dobrego i 6. żyniego

słabego. Niski jest udział gruntów o najwyższej przydatności rolniczej tj. 2. pszennego dobrego. Wśród trwałych użytków zielonych przeważają użytki średnie. Brak użytków zielonych bardzo dobrych i dobrych.

Grunty klasy I w Gminie Brodnica nie występują, grunty klasy II obejmują powierzchnię 1,0 ha, co stanowi jedynie 0,01 % ogólnej powierzchni gminy, najwięcej jest gruntów klasy IIIb i IVa. Grunty klasy IIIb obejmują 1953 ha co stanowi 15,39% ogólnej powierzchni gminy, a 23,39% powierzchni gruntów ornych. Grunty klasy IVa obejmują powierzchnię 3581 ha, tj. 28,23 % całej powierzchni gminy, a 44,73 % gruntów ornych.

Gleby klasy III i IV to przede wszystkim kompleks gleb brunatnych i płowych, związanych z obszarami wysoczyzn. Przeważają one w 16 miejscowościach: Cielęta, Dzierżno, Gorczenica, Gorczeniczka, Gortatowo, Karbowo, Kozi Róg, Kruszynki, Mszano, Niewierz, Opalenica, Podgórz, Sobiesierzno, Szabda, Szczuka, Szymkowo. Natomiast w dolinie Drwęcy występuje kompleks gleb bielicoziemnych nieprzydatnych rolniczo. Słabsze jakościowo gleby występują przede wszystkim na obszarze wsi: Kominy, Moczadła, Nowy Dwór, Wybudowanie Michałowo. Większość tych gruntów porastają lasy, a pewna ich część nie jest gospodarczo wykorzystana (nieużytki).

Tab. 11. Użytki rolne na terenie Gmin Brodnica.

Użytki rolne							
Grunty orne (ha)		Łąki (ha)		Pastwiska (ha)		Lasy (ha)	
I	0	ŁI	0	PsI	0	LsI	0
II	1	ŁII	2	PsII	0	LsII	0
IIIa	160	ŁIII	15	PsIII	26	LsIII	7
IIIb	1953	ŁIV	129	PsIV	113	LsIV	49
IVa	3581	ŁV	132	PsV	65	LsV	107
IVb	1140	ŁVI	198	PsVI	37	LsVI	96
V	817			Użytki rolne nieobjęte klasyfikacją	36	Lasy nieobjęte klasyfikacją	2132
VI	353						
VIz	0						
Razem	8005		476		277		2391
Łącznie użytki rolne 11149 ha							

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy.

Badania monitoringowe gleb na obszarze Gminy Brodnica, podobnie jak na terenie całej północno wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, nie wykazały nadmiernego zanieczyszczenia i skażenia metalami ciężkimi. Brak istotnych źródeł zagrożeń, głównie ze strony przemysłu powoduje, że gleby na terenie gminy nie są ponadnormatywnie zanieczyszczone. Ze względu na emisję zanieczyszczeń komunikacyjnych do produkcji warzyw, owoców przeznaczonych do bezpośredniej konsumpcji nie nadają się tereny

położone w bezpośrednim sąsiedztwie głównych tras komunikacyjnych tj. głównie drogi krajowej nr 15.

3.1.4. Warunki klimatyczne

Gmina Brodnica leży w zachodniej części dzielnicy klimatycznej mazurskiej. Klimat gminy jest typowo przejściowy między klimatem morskim, a kontynentalnym. Znajduje to wyraz w dużej zmienności i różnorodności warunków pogodowych.

Średnia roczna temperatura powietrza atmosferycznego kształtuje się na poziomie 6,9°C. Najchłodniejszy miesiąc to styczeń, w którym średnia temperatura wynosi -3,8°C, najcieplejszym zaś jest lipiec z temperaturą 17,3°C. Obszar ten charakteryzuje zima trwająca 91 dni oraz lato trwające 90 dni. Liczba dni pogodnych to ok. 50, a pochmurnych 130.

Na obszarze tym, najczęściej występują wiatry zachodnie – 13,1 %, a wiatry z całego sektora zachodniego (zachodni, północno - zachodni i południowo - zachodni) występują przez 44,5 % przypadków w roku. Z kolei najrzadziej występują wiatry z południa (7,7%) i północy (8,6%). Wiatry najczęściej wieją z prędkością 1-2 m/s i są klasyfikowane, jako bardzo słabe oraz 2-4 m/s – są to wiatry słabe. Występują one w 70% przypadków. Wieją najczęściej latem i jesienią. Tak duża ilość wiatrów słabych i bardzo słabych świadczy o występowaniu warunków niekorzystnych do rozprzestrzeniania ewentualnych zanieczyszczeń powietrza.

Dla obszaru Gminy Brodnica klimatyczny bilans wody (ujemna różnica między opadami, a parowaniem) wynosi 115 mm. Tak duże niedobory wody istotnie determinują warunki produkcji rolniczej. Ponadto obszar gminy charakteryzuje się stosunkowo korzystnym topoklimatem.

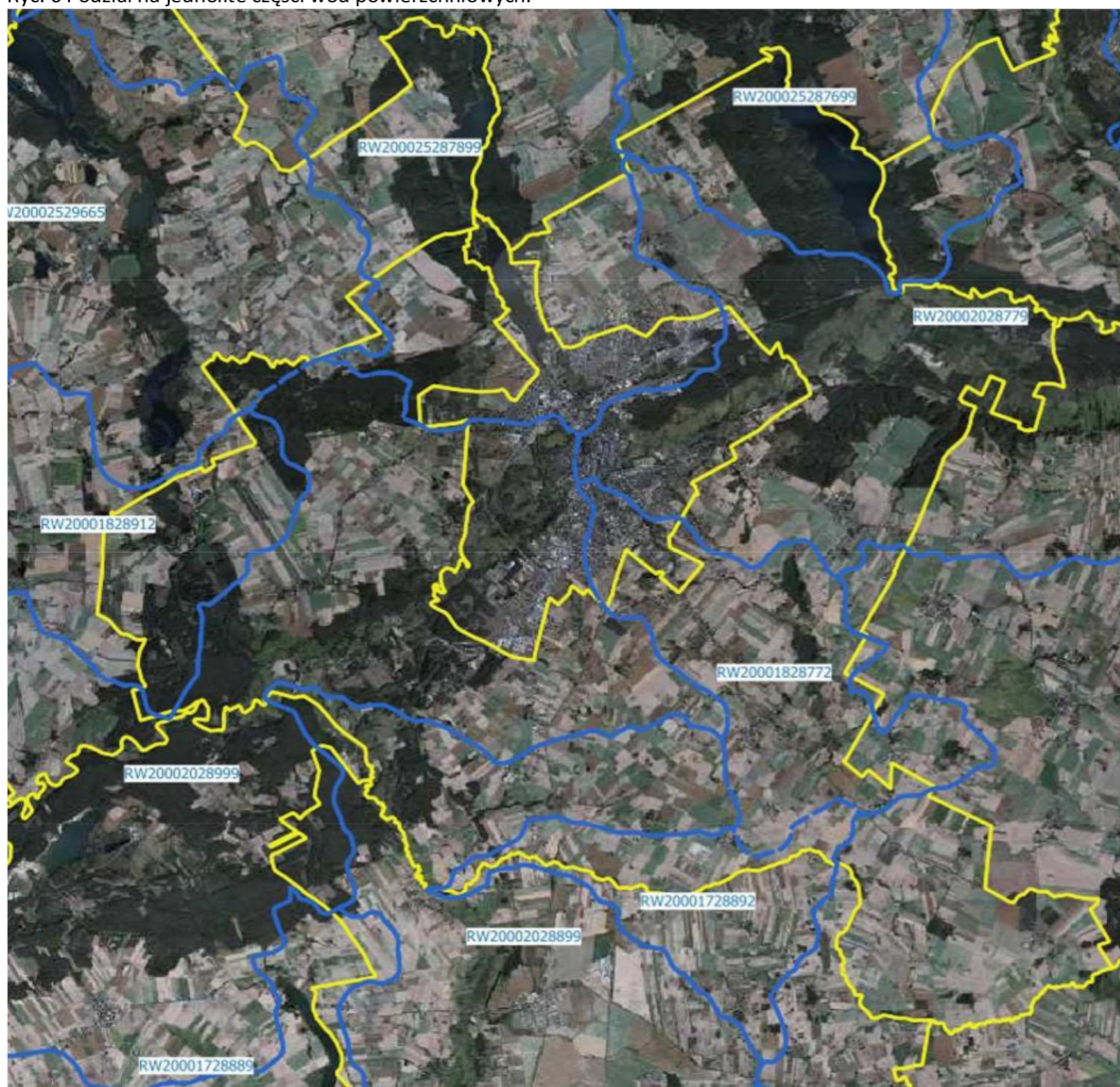
Topoklimat czyli tzw. klimat lokalny, który kształtowany jest przez warunki miejscowe, takie jak: ukształtowanie terenu, roślinność, stosunki wodne, ekspozycja zboczy, użytkowanie i sposób zagospodarowania terenów. Obszar gminy zajmują w przeważającej części tereny o korzystnym topoklimacie dla budownictwa mieszkaniowego, ogrodnictwa, warzywnictwa, turystyki i rekreacji. Są to tereny płaskie lub lekko nachylone, zbocza o ekspozycji dosłonecznej południowej, południowo- zachodniej, południowo- wschodniej oraz wschodniej i zachodniej. Do terenów z niekorzystnym topoklimatem możemy zaliczyć tereny podmokłe dolin Drwęcy i Rypienicy, dolinne zbocza o ekspozycji słonecznej północnej, północno-wschodniej i północno- zachodniej.

3.1.5. Wody powierzchniowe

Gmina Brodnica według podziału na jednolite części wód powierzchniowych, znajduje się w obrębie części wód:

- PLRW200028779 Drwęca od Jeziora Drwęckiego do Brodniczki- naturalna część wód rzeczna, o złym stanie ekologicznym, zagrożona osiągnięciem celów środowiskowych;
- PLRW20002028999 Drwęca od Brodniczki do ujścia- silnie zmieniona część wód rzeczna, o złym stanie ekologicznym, zagrożona osiągnięciem celów środowiskowych;
- PLRW20002028899 Rypienica od dopł. z Jeziora Długiego do ujścia- silnie zmieniona część wód rzeczna, o złym stanie ekologicznym, zagrożona osiągnięciem celów środowiskowych;
- PLRW20001828772 Dopływ z Jeziora Szczuckiego- naturalna część wód rzeczna, o złym stanie ekologicznym, zagrożona osiągnięciem celów środowiskowych;
- PLRW200025287899 Brodniczka silnie zagrożona część wód rzeczna, o złym stanie ekologicznym, zagrożona osiągnięciem celów środowiskowych;
- PLRW200025287699 Skarlanka silnie zmieniona część wód rzeczna, o dobrym stanie ekologicznym, zagrożona osiągnięciem celów środowiskowych;
- PLRW20001828912 Dopływ spod Chojna naturalna część rzeczna, o dobrym stanie ekologicznym, niezagrożona osiągnięciem celów środowiskowych.

Ryc. 6 Podział na jednolite części wód powierzchniowych.

Źródło: <http://kzgw.gov.pl/>

Pod względem hydrograficznym obszar gminy Brodnica znajduje się w zlewni Drwęcy uchodzącej do Wisły pod Toruniem. Drwęca stanowi częściowo południowo- zachodnią i północno- wschodnią granicę gminy. Rzeka malowniczo meandruje, a w czasie wysokich stanów wód wylewa na cały teren terasy zalewowej. Meandry odcięte od koryta rzeki, tworzą liczne starorzecza. Średni przepływ w rzece w przekroju Szabda wynosi 24,7m³/s szerokość rzeki wynosi 20 - 25 m, średni spadek około 0,27%. Drwęca jest rzeką nizinną, pojezierną oraz silnie meandrującą. Dużą część dna doliny Drwęcy zajmuje terasa zalewowa przyjmująca wody powodziowe rzeki.

Przez obszar Gminy przepływają 2 dopływy rzeki: Rypienica i Skarlanka. Rypienica stanowi zachodnią i południowo- zachodnią granicę gminy. Całkowita długość rzeki wynosi 34,4 km, o powierzchni dorzecza 327,7 km². Dno doliny zajmują duże powierzchnie mokradeł

i stawów rybnych. Skarlanka jest największym i najciekawszym hydrograficznie prawobocznym dopływem Drwęcy. Rzeka posiada długość 37,1 km i średni spadek 0,72 promila. W swym biegu Skarlanka wykorzystuje rynny subglacjalne i przepływa przez najbardziej malownicze jeziora Pojezierza Brodnickiego. W granicach gminy przepływa przez jezioro. W biegu rzeki znajdują się dwie budowle piętrzące: w Grzmięcy i w Tamie Brodzkiej. Nie posiadają one przepławek dla ryb. Duży udział lasów (około 40%) i jezior (7,8% powierzchni dorzecza rzeki) pozwala na znaczne retencjonowanie wód opadowych i roztopowych, które głównie zasilają rzekę. Ciek Pisiak - dopływ Rypienicy stanowi na odcinku 9 km południową granicę Gminy.

Na terenie Gminy Brodnica znajduje się 6 dużych i średnich jezior: Bachotek, Szczuka, Cielęta, Ostrów, Kominy i Niewierz. Poniżej przedstawiono szczegółowy opis niektórych z nich.

Jezioro Bachotek jest typowym zbiornikiem rynnowym z wyspą położoną w jego środkowej części, na której znajdowało się wczesnośredniowieczne grodzisko. Linia brzegowa oraz konfiguracja dna jest urozmaicona. Na dnie występują liczne głęboczki i wyniesienia. Przez jezioro przepływa rzeka Skarlanka, która na odpływie jest regulowana za pomocą jazu piętrzącego, który zabezpiecza wlew wód Drwęcy przy jej wysokich stanach. Dzięki stabilizacji wód znacznie poprawiły się warunki środowiskowe w jeziorze. Bezpośrednie otoczenie jeziora porastają lasy. Wybitne walory krajobrazowe i unikatowe zbiorowiska florystyczne jeziora wpływają na to, iż ulega ono znacznej antropopresji, związanej z gospodarką turystyczną.

- położenie: zlewnia: Skarlanka - Drwęca- Wisła,
- makroregion: Pojezierze Chełmińsko - Dobrzyńskie,
- mezoregion: Pojezierze Brodnickie
- powierzchnia: 211 ha
- objętość : 16 394 tys.m³
- głębokość maks.: 24,3 m
- głębokość śred.: 7,2 m
- pow. zlewni całkowitej: 224,9 km²
- współczynnik Schindlera: 14,7
- typ abiotyczny jeziora: 3a
- kod JCW: PLLW 20189
- formy ochrony: Brodnicki Park Krajobrazowy,
Specjalny obszar siedlisk Natura 2000- Ostoja Brodnicka,
Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy

Ryc.7. Jezioro Bachotek.

Źródło: „Raport o stanie środowiska województwa kujawsko - pomorskiego 2016”.

Na podstawie wykonanych analiz przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, ekologiczny stan jeziora oceniono jako umiarkowany. Jezioro badane było również w 2010 roku, jakość wód nie uległa zmianie. Na ocenę stanu chemicznego miała wpływ obecność w wodzie substancji priorytetowych oraz innych substancji zanieczyszczających. Nie stwierdzono przekroczenia wartości średnio rocznej i maksymalnej żadnej badanej substancji. Stan chemiczny jeziora uznano za dobry natomiast stan wód jednolitej części wód- jezioro Bachotek - oceniono jako zły.

Jezioro Cielęce jest niewielkim jeziorem pochodzenia rynnowego, przez które przepływa drobny ciek, płynący z pobliskiego Jeziora Szczuka, a uchodzący do Drwęcy. W konfiguracji dna występuje centralnie położony Głęboćek. Zlewnia całkowita jeziora użytkowana jest rolniczo. Podatność na degradację jeziora odpowiada III kategorii. Jezioro jest zasobne w substancje biogenne. Według SOJJ wody jeziora Cielęta należy zaliczyć do III klasy czystości.

Ryc. 8. Jezioro Cielęce .

- położenie: makroregion: Pojezierze Chełmińsko Dobrzyńskie,
- mezoregion: Dolina Brodnicka
- powierzchnia: 18,80 ha
- objętość : 705,00.m³
- głębokość maks.: 7,2 m
- głębokość śred.: 3,8 m
- pow. zlewni całkowitej: 13,60 km²
- formy ochrony: -

Źródło: Opracowanie własne.

Jezioro Ostrów jest w obrębie terasy akumulacyjnej Drwęcy. Rzeka przepływa około 500m na południe od jeziora. W bezpośrednim otoczeniu jeziora przeważają lasy. Do jeziora uchodzi sztuczny ciek o charakterze epizodycznym, odwadniający obszar wysoczyzny w rejonie wsi Karbowo, użytkowany rolniczo. Pod względem podatności na degradację Jezioro Ostrów zaliczone zostało do III kategorii (2004 r.). Wody jeziora zawierają znaczne ilości związków mineralnych. Stan sanitarny wód jeziora odpowiadał I klasie czystości.

- *położenie: makroregion: Pojezierze Chełmińsko Dobrzyńskie,*
- *mezoregion: Dolina Drwęcy*
- *powierzchnia: 18,80 ha*
- *objętość : 705,00.m³*
- *głębokość maks.: 7,2 m*
- *głębokość śred.: 3,8 m*
- *pow. zlewni całkowitej: 13,60 km²*
- *formy ochrony: Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy*

Źródło: Opracowanie własne.

Jezioro Szczuckie zlewnia całkowita jeziora obejmująca swym zasięgiem fragment wysoczyzny morenowej jest typowym obszarem rolniczym. Pozbawiona jest powierzchni leśnych. Przez jezioro przepływa niewielki ciek płynący w kierunku jeziora Cielęta. Genetycznie jezioro zaliczane jest od typu rynnowego. W konfiguracji dna występuje próg, którego fragment tworzy niewielką wyspę. Ocena podatności na degradację Jeziora Szczuka wskazuje na III kategorię (2004 r.). Wymywanie nawozów z pól uprawnych spowodowało wzrost mineralizacji wód jeziora. Według „Systemu Oceny Jakości Jezior” wody jeziora należy zaliczyć do III klasy czystości. Pod względem bakteriologicznym wody jeziora odpowiadały II klasie czystości.

- *położenie: makroregion: Pojezierze Chełmińsko Dobrzyńskie,*
- *mezoregion: Pojezierze Dobrzyńskie*
- *powierzchnia: 25,50 ha*
- *objętość : 1 217,20m³*
- *głębokość maks.: 11,10m*
- *głębokość śred.: 4,80 m*
- *pow. zlewni całkowitej: 12,00km²*
- *formy ochrony: -*

Źródło: Opracowanie własne.

Ważnym elementem hydrograficznym, który również występuje na terenie Gminy Brodnica są mokradła. Występują one w miejscowościach Nowy Dwór, Mszano, Dzierżno, i Moczadła. Magazynują one wielkie zapasy wody deszczowej i roztopowej, a także wpływają na stosunki kumulacji i odpływu wód powierzchniowych. Rozmieszczenie mokradeł związane jest silnie z doliną Drwęcy. Występują głównie na torfowiskach w obszarze teras zalewowych i nadzalewowych. Ponadto można je znaleźć w płytkich zagłębieniach bezodpływowych położonych na wysoczyźnie i sandrach, jednak ich powstanie ma charakter okresowy związany z wiosennymi roztopami. Duża ilość łąk, położonych w dolinie Drwęcy pozostająca przez większość roku pod wodami zalewowymi zamienia się stopniowo w mokradła.

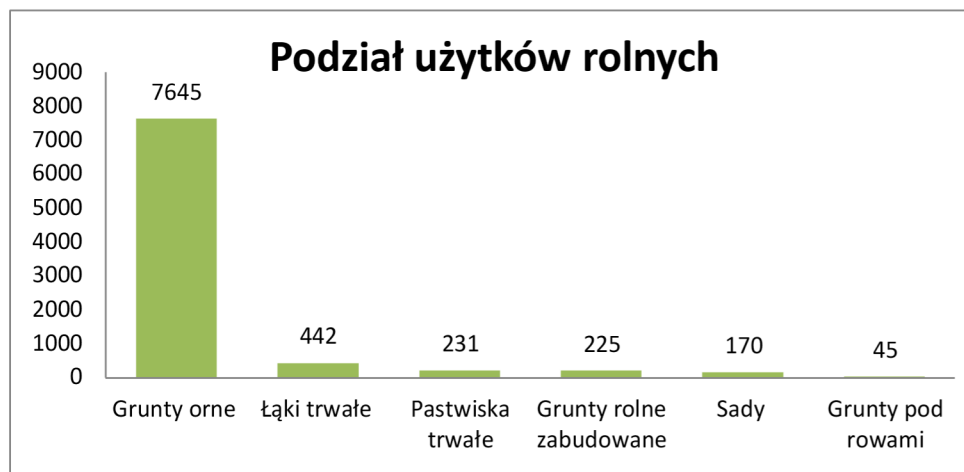
3.1.6. Melioracje

Na terenie gminy Brodnica Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie administrują rzeką Drwęcą na długości 12,1 km, Rypienicą na długości 5 km oraz rzeką Pisiak na długości 9,3 km. Na opracowywanym obszarze PGW Wody Polskie nie znajdują się w administracji stacje pomp, wały przeciwpowodziowe oraz rurociągi.

3.2. Rolnicza i leśna przestrzeń produkcyjna

Gmina Brodnica jest gminą wiejską o charakterze rolniczym. Dowodzi temu wysoki udział terenów użytkowanych rolniczo w stosunku do powierzchni ogólnej. Największa liczba gruntów rolnych zlokalizowana jest w południowej i wschodniej części gminy.

Ryc. 11. Podział użytków rolnych w 2014 r. na terenie Gminy Brodnica.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL.

Użytki rolne stanowią ponad 69% obszaru gminy. W zagospodarowaniu powierzchni dominują grunty orne, pastwiska oraz łąki trwałe. Zdecydowanie mniejszy udział mają sady.

Na terenie omawianego obszaru prowadzona jest produkcja roślinna, oprócz której rozwija się także przemysł spożywczo-rolniczy oraz hodowlany: bydła, trzody chlewnej i drobiu. Rolnicza przestrzeń produkcyjna charakteryzuje się stosunkowo dobrymi klasami gleb, dużym ich zakwaszeniem oraz niedostateczną wilgotnością.

Tab. 12. Struktura zasiewów na terenie Gminy Brodnica.

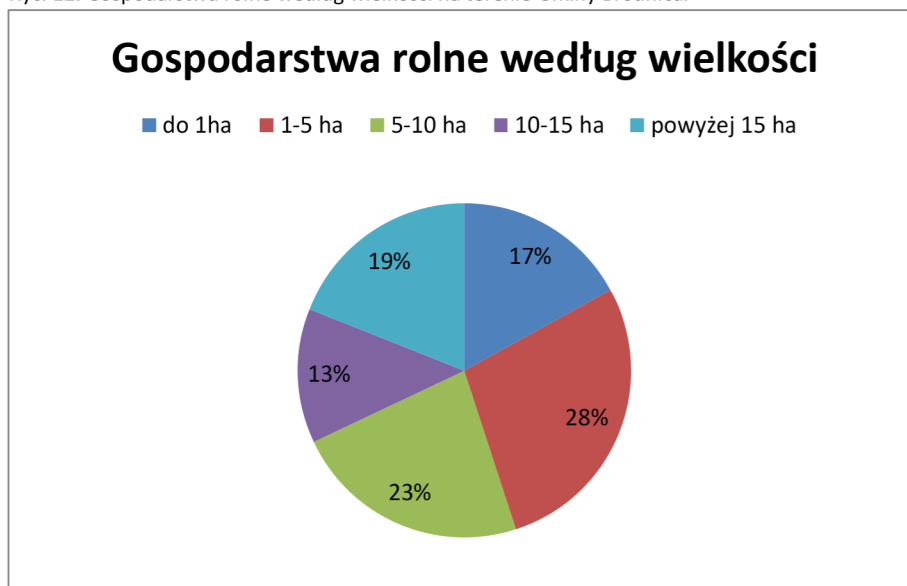
Rodzaj użytku	Powierzchnia [ha]
zboża razem	4 584,85
zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi	4 124,73
pszenica ozima	722,45
pszenica jara	86,77
żyto	218,05
jęczmień ozimy	141,34
jęczmień jary	600,95
owies	102,10
pszenżyto ozime	1 318,75
pszenżyto jare	78,60
mieszanki zbożowe ozime	48,72
mieszanki zbożowe jare	807,00
ziemniaki	196,45
uprawy przemysłowe	802,52
rzepak i rzepik razem	681,31
warzywa gruntowe	84,71

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2010.

Według powszechnego spisu rolnego przeprowadzonego w 2010 roku na terenie gminy funkcjonuje 660 gospodarstw rolnych, w których struktura wielkości charakteryzuje się równomiernym podziałem:

- do 1 ha – 109 gospodarstw rolnych (17%),
- 1 - 5 ha – 185 gospodarstw rolnych (28%),
- 5 – 10 ha – 154 gospodarstw rolnych (23%),
- 10 – 15 ha – 85 gospodarstw rolnych (13%),
- Powyżej 15 ha – 127 gospodarstw rolnych (19%).

Ryc. 12. Gospodarstwa rolne według wielkości na terenie Gminy Brodnica.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Powszechny Spis Rolny 2010r.

Zgodnie ze Spisem Rolnym przeprowadzonym w 2010 roku gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie było 323.

Tab. 13. Produkcja zwierzęca na terenie Gminy Brodnica.

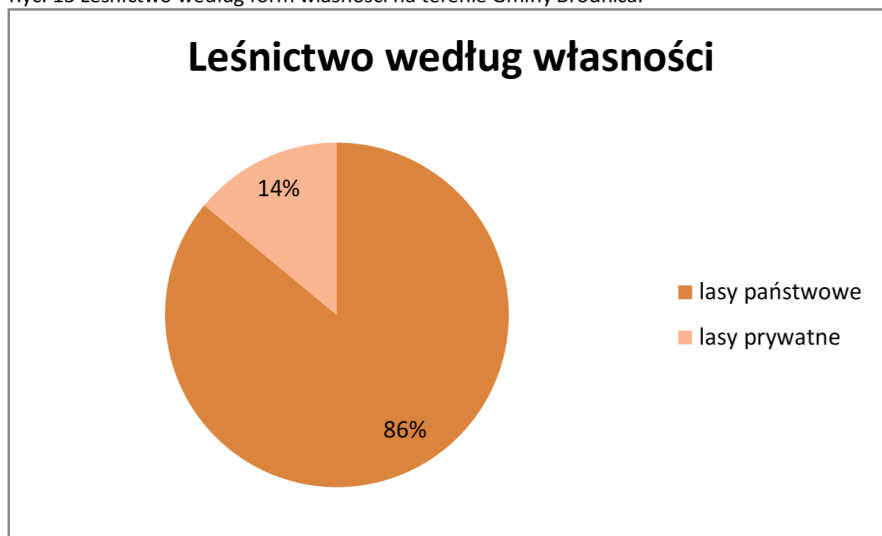
Rodzaj produkcji	Ilość gospodarstw	Ilość sztuk zwierząt
bydło razem	167	2 681
w tym krowy	115	762
trzoda chlewna razem	222	17 901
konie	27	94
drób ogółem razem	228	35 385
w tym drób kurzy	222	8 635

Źródło: Powszechny Spis Rolny 2010.

Lesistość w Gminie Brodnica od 2010 wzrosła nieznacznie z 18,6 % do 19,6 % w roku 2018. Wskaźnik ten jest mniejszy od ogólnej lesistości na terenie powiatu brodnickiego, gdzie wynosi on 21,7 %.

Łączna powierzchnia gruntów leśnych w roku 2018 wyniosła 2533,71 ha. Powierzchnia gruntów leśnych we własności Skarbu Państwa wyniosła 2169,51 ha, co stanowi około 86% wszystkich użytków leśnych na terenie gminy. Natomiast łączna powierzchnia gruntów leśnych prywatnych wyniosła 364,20 ha, co stanowi 14% kompleksów leśnych na terenie gminy.

Ryc. 13 Leśnictwo według form własności na terenie Gminy Brodnica.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS/BDL 2018.

Na terenie gminy przeważają lasy państwowe, należące do Nadleśnictwa Brodnica. Lasy rozmieszczone są nierównomiernie. Większe kompleksy leśne znajdują się przede wszystkim w dolinie Drwęcy w rejonie Karbowa, Nowego Dworu i Cieląt oraz w rejonie Szabdy, Mszana i Niewierza. Kompleksy leśne znajdują się także na zachodnim brzegu jeziora Niskie Brodno oraz w rejonie wsi Kominy.

Przeważają lasy na siedliskach boru mieszanego świeżego, lasu mieszanego i boru wilgotnego. Drzewostany reprezentują zróżnicowane klasy wiekowe. Obok drzewostanów blisko 100-letnich występują młode drzewostany sosnowe na zrekultywowanych terenach poeksploatacyjnych. Dominują drzewostany sosnowe z udziałem brzozy, dębu i lipy. Szczegółowe zasady gospodarki leśnej, w której obok funkcji gospodarczej lasu dużą rolę odgrywa jej znaczenie ekologiczne, określa plan urządzenia lasu Nadleśnictwa Brodnica.

3.3. Stan środowiska przyrodniczego

3.3.1. Przyroda chroniona i jej zasoby

Ustawa z dn. 16.04.2004 r., o ochronie przyrody przedstawia poszczególne formy ochrony przyrody, z których na terenie gminy występują:

a) obszary Natura2000:

- Obszar specjalnej ochrony ptaków Natura 2000 Bagienna Dolina Drwęcy (PLB040002);
- Specjalny obszar ochrony siedlisk Natura 2000 Ostoja Brodnicka (PLH040036), Dolina Drwęcy (PLH280001);

b) Rezerваты Przyrody:

- Rzeka Drwęca;
  - Jar Grądowy Cielęta;
- c) Brodnicki Park Krajobrazowy,
- d) Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy,
- e) użytki ekologiczne,
- f) pomniki przyrody

Dla form ochrony przyrody zlokalizowanych na terenie gminy funkcjonują wymogi ustanowione w:

- Zarządzeniu Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Bagienna Dolina Drwęcy PLB040002;
- Zarządzeniu Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy oraz Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Dolina Drwęcy PLH280001;
- Zarządzeniu Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Bydgoszczy i Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Olsztynie w sprawie ustanowienia planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Ostoja Brodnicka PLH040036;
- Rozporządzeniu Wojewody Kujawsko-Pomorskiego w sprawie Brodnickiego Parku Krajobrazowego;
- Uchwale Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego w sprawie Obszaru Chronionego Krajobrazu Doliny Drwęcy;
- Zarządzeniu Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 27 lipca 1961 r. (M.P. Nr 71, poz. 302) dla rezerwatu przyrody „Rzeka Drwęca”;
- Rozporządzeniu Nr 31/2003 Wojewody Kujawsko-Pomorskiego z dnia 9 grudnia 2003 r. (Dz. Urz. Woj. Kuj.-Pom. Nr 175, poz. 2843) dla rezerwatu przyrody „Jar Grądowy Cielęta”.

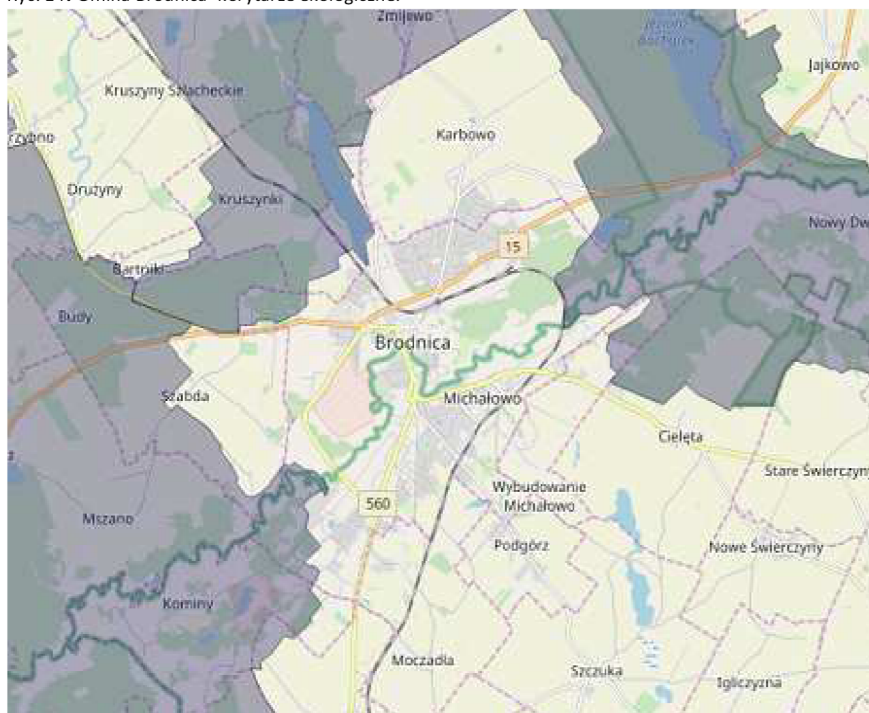
W celu zachowania terenów objętych granicami rezerwatów przyrody „Rzeka Drwęca” i „Jar Grądowy Cielęta”, wyłączono je spod możliwości zabudowy.

Na terenie Gminy spotyka się ssaki drapieżne takie jak : lisy, jenoty, borsuki, kuny domowe, tchórze i wydry. Licznie występuje bóbr. Na terenie całej Gminy, w tym głównie na terenach zadrzewionych i sąsiadujących z nimi pól uprawnych i łąk występują gatunki

łowne: jeleń, daniel, sarna, zając, kuropatwa. Jeziora znajdujące się na obszarze Gminy Brodnica są bogate pod względem rybackim i w większości udostępnione do wędkowania.

Przez obszar gminy Brodnica prowadzi jedna z odnóg Północno - Centralnego Korytarza Ekologicznego (KPnC), łączącego Puszcze Białowieską (na wschodzie- granica z Białorusią) z Parkiem Narodowym Ujście Warty (na zachodzie - granica z Niemcami). Północno wschodnią część gminy obejmują tereny Korytarza ekologicznego Lasy Brodnickie (KPnC - 13D) oraz zachodnią Dolina Drwęcy (KPnC- 13E).

Ryc. 14. Gmina Brodnica- korytarze ekologiczne.

Źródło: <http://mapa.korytarze.pl/>.

Szczegółowe opisy form ochrony przyrody na terenie gminy Brodnica znajdują się w punkcie 10.1 niniejszego opracowania.

3.3.2. Przekształcenia powierzchni ziemi i zagrożenie występowania masowych ruchów ziemi

Zagrożeniami dla powierzchni ziemi mogą być procesy geodynamiczne czyli ruchy masowe ziemi, związane przede wszystkim z działaniem sił przyrody, takimi jak gwałtowne opady deszczu, intensywne topnienie śniegu, podnoszenie się poziomu wód gruntowych oraz wezbraniami rzek.

Dla ochrony powierzchni ziemi najpilniejsze są przeciwdziałania erozji gleb, w tym szczególnie erozji wodnej, powierzchniowej i wąwozowej, które obejmują w stopniu średnim

oraz silnym i bardzo silnym 7,1 % i 4,3 % powierzchni ogólnej gminy. Podstawowy kierunek przeciwdziałania to zabezpieczenia związane ze sposobem użytkowania terenu (właściwa gospodarka rolna, zalesienia, zadrzewienia itp.). Zabezpieczenia techniczne dopuszczalne są w minimalnym zakresie. Główny kierunek przeciwdziałania erozji wietrznej to utrzymanie i zwiększenie mozaikowości gruntów rolnych oraz zwiększenie zadrzewień i zakrzewień. W strukturze użytkowania gruntów dopuszczalne są zmiany jedynie w kierunku zwiększania terenów zielonych oraz niezbędnej zabudowy.

Ponadto zagrożenia powierzchni ziemi wiążą się z prowadzoną na lokalną skalę składowaniem odpadów, erozją gleb oraz degradacją krajobrazu na skutek rozwoju urbanistycznego jednostek wiejskich.

Na obszarze gminy skala zagrożenia degradacji gleb, wynikająca z prowadzonej agrotechniki, mechanizacji i chemizacji w rolnictwie nie jest duża. Obecne rolnictwo w swej strukturze nie tworzy podszwy płużnej, która jest zaczątkiem rolniczej degradacji gleb.

3.3.3. Zagrożenia stanu powietrza atmosferycznego

Powietrze atmosferyczne należy do najważniejszych chronionych komponentów środowiska przyrodniczego. Obowiązujące regulacje prawne odnoszą się przede wszystkim do jego jakości oraz kontroli emisji w postaci pozwoleń na emisję gazów i pyłów. Ze względu na porozumienia międzynarodowe, ochrona powietrza atmosferycznego obejmuje również warstwę ozonową i klimat.

W Polsce zakres i sposoby ochrony powietrza atmosferycznego określone są głównie w ustawie Prawo ochrony środowiska. Przepisy te dotyczą ochrony zasobów środowiska przyrodniczego, przeciwdziałania zanieczyszczeniom, wydawania pozwoleń, opłat i kar administracyjnych za wprowadzanie gazów lub pyłów powietrza.

Najczęściej stosowaną klasyfikacją źródeł emisji jest następujący podział:

- źródła punktowe (emisja punktowa) związane z energetycznym spalaniem paliw i procesami technologicznymi w zakładach przemysłowych;
- źródła liniowe (emisja liniowa) związane z komunikacją;
- źródła powierzchniowe (emisja powierzchniowa) niskiej emisji rozproszonej komunalno-bytowej i technologicznej.

Emisja punktowa - pochodzi głównie z dużych zakładów przemysłowych emitujących pyły, dwutlenek siarki, tlenek azotu, tlenek węgla oraz metale ciężkie.

Emisja liniowa - pochodzi ze źródeł komunikacyjnych, głównie z tytułu transportu drogowego. Ciągły wzrost ruchu samochodowego pociąga za sobą degradację nawierzchni, z czym związane jest zwiększenie hałasu komunikacyjnego i wzrost ilości zanieczyszczeń uwalnianych do atmosfery. W im gorszym stanie technicznym znajduje się nawierzchnia drogi, tym mniejsza prędkość poruszania się pojazdem. Powoduje to dłuższy czas pokonania danego odcinka trasy, a co za tym idzie, większe spalanie i większą emisję spalin do powietrza.

Poziom zanieczyszczenia powietrza zależy od natężenia ruchu, ilości i rodzaju samochodów oraz rodzaju stosowanego paliwa jak również procesów związanych z zużyciem opon, hamulców, a także ścierania nawierzchni dróg. Tego rodzaju emisję nazywamy tzw. emisją poza spalinową. Dodatkowy wpływ na wielkość emisji pyłu PM10 ma tzw. emisja wtórna (z unoszenia) pyłu PM10 z nawierzchni dróg. Na terenie Gminy Brodnica, największa emisja liniowa występuje w obrębie dróg krajowych, jest to główna przyczyna zanieczyszczenia powietrza w wyniku emisji liniowej.

Emisja powierzchniowa - pochodzi ze źródeł emisji powierzchniowej, pochodzącej z sektora bytowego, są nim lokalne kotłownie i paleniska domowe. Ogrzewanie mieszkań węglem przyczynia się do wysokiej emisji dwutlenku siarki, tlenku azotu, pyłów, sadzy, oraz tlenku węgla i węglowodorów aromatycznych. Coraz wyższe ceny paliw opałowych przyczyniają się do poszukiwania oszczędności, co niesie ze sobą ryzyko spalania w piecach różnego rodzaju odpadów, emitujących duże ilości toksycznych zanieczyszczeń do atmosfery. W konsekwencji takich działań, najczęściej występujących na obszarach wiejskich, można zaobserwować zjawisko tzw. niskiej emisji, czyli emisji substancji do powietrza ze źródeł do wysokości 40 m. Zjawisko to można obserwować na terenach zwartej zabudowy, gdzie brak możliwości przewietrzania. Elementem składowym niskiej emisji są zanieczyszczenia emitowane podczas ogrzewania budynków mieszkalnych, indywidualnych posesji, w których występuje opalenie węglowe, a także mniejszych zakładów produkcyjnych, punktów usługowych i handlowych. Niestety nie jest możliwe monitorowanie i określenie dokładnej ilości zanieczyszczeń dostających się do atmosfery ze względu na dużą ilość tego typu źródeł.

Sposobem ograniczenia niskiej emisji na terenie Gminy Brodnica jest termomodernizacja budynków mieszkalnych oraz budynków użyteczności publicznej, których przegrody zewnętrzne nie spełniają warunków technicznych w zakresie wartości współczynnika przenikania ciepła. Docieplenie ścian zewnętrznych, stropów lub stropodachów, wymiana stolarki okiennej i drzwiowej oraz usprawnienia w zakresie

instalacji c.o. i c.w.u. wiążą się z istotnym ograniczeniem zapotrzebowania budynku na ciepło, co znajduje bezpośrednie odzwierciedlenie w ilości spalanej paliwa, a w rezultacie emisji zanieczyszczeń.

Głównym składnikiem spalin powstających przy spalaniu paliw stałych jest dwutlenek węgla (CO₂), w mniejszych ilościach dwutlenek siarki (SO₂), tlenek węgla (CO), tlenki azotu (NO₂), para wodna (H₂O), sadza i pył. W przypadku paliw ciekłych i gazowych udział pary wodnej w spalinach jest większy i porównywalny z ilością CO₂, natomiast nie ma w nich pyłów, w przypadku gazu ziemnego - SO₂.

Zagrożenia wynikające z zanieczyszczeń powietrza są groźniejsze od zanieczyszczeń wód czy gleb, ze względu na nie dającą się kontrolować łatwość rozprzestrzeniania.

Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska co roku ocenia stan jakości powietrza w województwie kujawsko - pomorskim na podstawie pomiarów prowadzonych na stacjach automatycznych i manualnych oraz wyników modelowania matematycznego. W poniższej tabeli zestawiano wyniki klasyfikacji poszczególnych zanieczyszczeń w powietrzu dla strefy kujawsko- pomorskiej, do której należy Gmina Brodnica.

Tab. 14. Wynikowe klasy strefy kujawsko- pomorskiej dla poszczególnych zanieczyszczeń, uzyskane w ocenie rocznej dokonanej z uwzględnieniem kryteriów ustanowionych w celu ochrony zdrowia wg jednolitych kryteriów w skali kraju, zgodnych z kryteriami UE.

Nazwa strefy	Kod strefy	Symbol klasy wynikowej dla poszczególnych zanieczyszczeń dla obszaru całej strefy											
		SO ₂	NO ₂	PM10	Pb	C ₈ H ₈	CO	O ₃	As	Cd	Ni	B(a)P	PM2,5
Strefa kujawsko-pomorska	PL0404	A	A	C	A	A	A	A	A	A	A	C	A

Źródło: <http://www.wios.bydgoszcz.pl/publikacje/oceny-jakosci-powietrza/>.

W zależności od analizy stężeń w danej strefie można wydzielić następujące klasy stref:

Klasa A - poziom stężeń zanieczyszczeń na terenie strefy nie przekraczający poziomu dopuszczalnego;

Klasa B - poziom stężeń zanieczyszczeń na terenie strefy powyżej poziomu dopuszczalnego lecz nie przekraczający poziomu dopuszczalnego powiększonego o margines

Klasa C - poziom stężeń zanieczyszczeń na terenie strefy powyżej poziomu dopuszczalnego powiększonego o margines tolerancji

Z danych zestawionych w powyższej tabeli wynika iż stan zanieczyszczenia powietrza w strefie kujawsko- pomorskiej, a tym samym na terenie gminy Brodnica jest w stanie dość dobrym. Stężenia zanieczyszczeń nie przekraczały wartości dopuszczalnych, dlatego też klasą wynikową dla nich jest klasa A. Jedynie poziomy stężenie pyłu PM10 oraz benzo(a)piranu kształtowały się powyżej dopuszczalnego poziomu, co zdecydowało o klasyfikacji wynikowej

C tych zanieczyszczeń. Wysokie stężenie B(a)P zanotowano w miejscach, gdzie emisja niska z indywidualnego ogrzewania budynków jest dominująca. Najwyższy poziom stężenia B(a)P odnotowano w okresie grzewczym, zaś w okresie letnim był on niski. Uzyskane wyniki dodatkowo uzasadniają konieczność termomodernizacji budynków mającą na celu racjonalizację wykorzystania energii oraz promowanie odnawialnych źródeł energii.

3.3.4. Klimat akustyczny – hałas i wibracje

Hałas w środowisku to wszelkiego rodzaju niepożądane, nieprzyjemne i uciążliwe dźwięki w danym miejscu i czasie i o częstotliwościach w zakresie 16-16000 Hz, które mają wpływ na stan psychiczny i zdrowie człowieka. Zagrożenie hałasem i wibracjami charakteryzuje się mnogością źródeł i powszechnością występowania. Do głównych czynników, mających wpływ na poziom emisji hałasu komunikacyjnego należą: natężenie ruchu, struktura strumienia pojazdów, a zwłaszcza udziału w nim transportu ciężkiego, stan techniczny pojazdów, rodzaj i stan techniczny nawierzchni, organizacja ruchu drogowego oraz charakter zabudowy terenów otaczających.

Przez obszar gminy Brodnica prowadzi droga krajowa nr 15 relacji Trzebnica (S5) - Inowrocław - Toruń - Ostróda (DK16). Zagrożenie hałasem odnosi się do terenów przyległych do tej drogi. Wyniki z Generalnych Pomiarów Ruchu z 2015 roku wskazują na nieznaczny spadek natężenia ruchu pojazdów w porównaniu z rokiem 2010. Zanotowano średnio 6725 pojazdów na dobę (w roku 2010 średnio 7016 pojazdów na dobę), w tym 4661 samochodów osobowych i 1001 samochodów ciężarowych z przyczepami. Należy zwrócić uwagę na bardzo wysoki odsetek (ponad 15 %), samochodów ciężarowych z przyczepami, należący do najwyższych na drogach krajowych województwa kujawsko- pomorskiego. Natężenie ruchu wzrasta znacznie w sezonie turystycznym, gdyż droga stanowi szlak komunikacyjny łączący środkową i zachodnią Polskę z krainą Wielkich Jezior Mazurskich. Uciążliwości drogi są odczuwalne przez mieszkańców wsi Niewierz, Szabda (Tivoli) i Tama Brodzka. Skrzyżowanie drogi z podporządkowanymi drogami lokalnymi stwarzają potencjalne niebezpieczeństwo zaistnienia kolizji i wypadków drogowych.

Zagrożenia związane z hałasem są również odczuwalne w miejscowościach Gorczenica i Moczadła na terenach przyległych do drogi wojewódzkiej nr 560 oraz w miejscowości Cielęta przy drodze wojewódzkiej nr 544.

Na terenie gminy dotychczas nie były wykonywane pomiary natężenia ruchu dotyczy to zarówno dróg powiatowych jak i gminnych. Drogi powiatowe tworzą podstawowy układ sieci drogowej, gdyż łączą one największe miejscowości na terenie gminy. Są to drogi

o nawierzchni bitumicznej, stan techniczny dróg i obiektów mostowych jest bardzo zróżnicowany, tj. od stanu zadawalającego do stanu złego wymagającego wykonania robót remontowych, zabiegów konserwacyjno - remontowych i modernizacyjnych. Ruch na drogach gminnych jest niewielki. Są to przeważnie drogi o złej jakości nawierzchni. Pojazdy poruszające się z niewielką prędkością, w tym maszyny rolnicze, emitują dźwięk o znacznym natężeniu.

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Środowiska z dnia 08.10.2012 r. zmieniającym rozporządzenie w sprawie dopuszczalnych poziomów hałasu w środowisku, na terenach zabudowy zagrodowej i wielorodzinnej dopuszczalny poziom dźwięku w porze dziennej wynosi wzdłuż dróg 65 dB (w porze nocnej 56 dB), a od pozostałych obiektów w porze dziennej 55 dB, a w porze nocnej 45 dB. Natomiast dopuszczalny poziom hałasu na terenach zabudowy mieszkaniowej jednorodzinnej (w tym także na terenach związanych z pobytem dzieci, szpitalami) w porze dziennej wynosi wzdłuż dróg 61 dB (w porze nocnej 56 dB), a od pozostałych obiektów w porze dziennej 50 dB, a w porze nocnej 40 dB.

Należy również zwrócić uwagę, iż Rada Powiatu w Brodnicy w drodze uchwały nr VII/38/2011 z dnia 31 maja 2011 r. wprowadziła zakaz używania jednostek pływających o napędzie spalinowym na wodach powierzchniowych powiatu brodnickiego. Zakaz obowiązuje m.in. w gminie Brodnica na jeziorach: Cielęta, Mielno, Niewierz, Ostrów, Szczuka, Wapna.

Na obszarze Brodnickiego Parku Krajobrazowego (w tym na jeziorze Bachotek), obowiązuje zakaz organizowania rajdów motorowych i samochodowych, a na wszystkich otwartych zbiornikach wodnych - zakaz używania łodzi motorowych i innego sprzętu motorowego.

3.3.5. Promieniowanie elektromagnetyczne

W aktualnym stanie prawnym można wyróżnić promieniowanie:

- Jonizujące, powstające w wyniku użytkowania substancji promieniotwórczych w energetyce jądrowej, ochronie zdrowia, przemyśle, badaniach naukowych, przed którym ochrona unormowana jest w ustawie z 29 listopada 2000 r. - Prawo atomowe;
- Niejonizujące promieniowanie elektromagnetyczne, związane ze zmianami pola elektromagnetycznego wytwarzanego przez źródła energetyczne i radiokomunikacyjne, przed którym ochronę reguluje ustawa Prawo

ochrony środowiska, w dziale VI pod nazwą „Ochrona przed polami elektromagnetycznymi”.

W środowisku naturalnym niejonizujące promieniowanie elektromagnetyczne w postaci pól elektromagnetycznych (PEM) występuje zawsze, pochodzi ono od naturalnych źródeł np. Słońca, Ziemi, zjawisk atmosferycznych. Natomiast sztuczne pola elektromagnetyczne związane są z techniczną działalnością człowieka i występują niemal wszędzie. Do najważniejszych źródeł promieniowania należą:

- stacje i linie energetyczne;
- nadajniki radiowe i telewizyjne oraz CB- radio i radiostacje amatorskie;
- stacje bazowe telefonii komórkowej;
- wojskowe i cywilne urządzenia radionawigacji i radiolokacji,
- urządzenia powszechnego użytku : kuchenki mikrofalowe, monitory, aparaty komórkowe itp.

W 2018 r. WIOŚ w Bydgoszczy dokonał pomiaru na terenie powiatu Brodnickiego w punkcie na ul. Wojska Polskiego w Brodnicy. Badanie wykonano miernikiem pola elektromagnetycznego NARDA NBM-550 z sondą pomiarową EF0391 o zakresie częstotliwości 0,1 – 3000 MHz. Na podstawie przeprowadzonych pomiarów nie stwierdzono przekroczenia dopuszczalnych poziomów natężenia pola elektromagnetycznego (średnia arytmetyczna zmierzonych wartości wynosiła 0,43 V/m).

W krajowych przepisach dopuszcza się występowanie pochodzących od linii elektroenergetycznych pól elektrycznych o natężeniach mniejszych od 1 kV/m m.in. na obszarach zabudowy mieszkaniowej. Z punktu widzenia ochrony środowiska człowieka istotne więc mogą być linie i stacje elektroenergetyczne o napięciach znamionowych równych co najmniej 110 kV, bądź wyższych. Zasięg promieniowania mogącego wpływać niekorzystnie na człowieka może sięgać do 40 m po obu stronach linii. Trzeba też wziąć pod uwagę, że napowietrzne linie elektroenergetyczne, zarówno wysokiego, jak i średniego napięcia, mogą oddziaływać niekorzystnie na ptaki, które rozbijają się o linie, a także wpływać niekorzystnie na krajobraz.

Linie 110 kV są źródłami pola elektromagnetycznego mogącego powodować przekroczenie wartości dopuszczalnych na terenach zamieszkałych. Największa wartość natężenia pola elektrycznego jaka może wystąpić pod linią lub w jej pobliżu nie przekracza tutaj 3 kV/m. Największa wartość natężenia pola elektrycznego, jaka może wystąpić pod linią 220 kV lub w jej pobliżu nie przekracza 6 kV/m. Maksymalne wartości natężenia pola elektrycznego pod linią 400 kV, na wysokości 1,8 m od powierzchni ziemi, wynoszą 10 kV/m.

W celu ograniczenia uciążliwości promieniowania elektromagnetycznego koniecznym jest podejmowanie niezbędnych działań polegających na analizie wpływu na środowisko nowych obiektów emitujących promieniowanie elektromagnetyczne (na etapie wydawania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu i pozwoleń na budowę). Inwestorzy są zobowiązani do wykonywania pomiarów kontrolnych promieniowania przenikającego do środowiska w otoczeniu stacji. Pomiarów kontrolnych rzeczywistego rozkładu gęstości mocy promieniowania powinny być przeprowadzane bezpośrednio po pierwszym uruchomieniu instalacji i każdorazowo w razie istotnej zmiany warunków pracy urządzeń mogących mieć wpływ na zmianę poziomów elektromagnetycznego promieniowania niejonizującego wytwarzanego przez to urządzenia. Dopuszczalne poziomy pól elektromagnetycznych w środowisku reguluje rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 30.10.2003 r.

3.3.6. Poważne awarie przemysłowe oraz inne zagrożenia

Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (w szczególności tytuł IV tej ustawy), implementuje przepisy Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2012/18/UE z dnia 4 lipca 2012r. w sprawie kontroli zagrożeń poważnymi awariami związanymi z substancjami niebezpiecznymi, zmieniającej, a następnie uchylającej dyrektywę Rady 96/82/WE oraz Konwencji w sprawie transgranicznych skutków awarii przemysłowych. Ww. akty prawne regulują kwestie zapobiegania poważnym awariom, które mogą być następstwem określonych działań przemysłowych oraz ograniczania ich skutków dla zdrowia ludzi i środowiska. Poważne awarie obejmują skutki dla środowiska powstałe w wyniku awarii przemysłowych i transportowych z udziałem niebezpiecznych substancji chemicznych. Zapobieganie poważnym awariom w odniesieniu do przemysłu wykorzystującego niebezpieczne substancje chemiczne ma ogromne znaczenie ekonomiczne i decyduje o jego wizerunku i akceptacji w społeczeństwie. W ustawie Prawo ochrony środowiska, określone zostały podstawowe zasady zapobiegania i przeciwdziałania poważnym awariom przemysłowym, podmioty, których dotyczą wprowadzone przepisy, oraz ich obowiązki i zadania, a także główne procedury i dokumenty.

W przypadku wystąpienia awarii gmina oraz inne organy administracji mają obowiązek zabezpieczenia środowiska przed awariami. Główne obowiązki administracyjne ciążyą na władzach wojewódzkich i Straży Pożarnej.

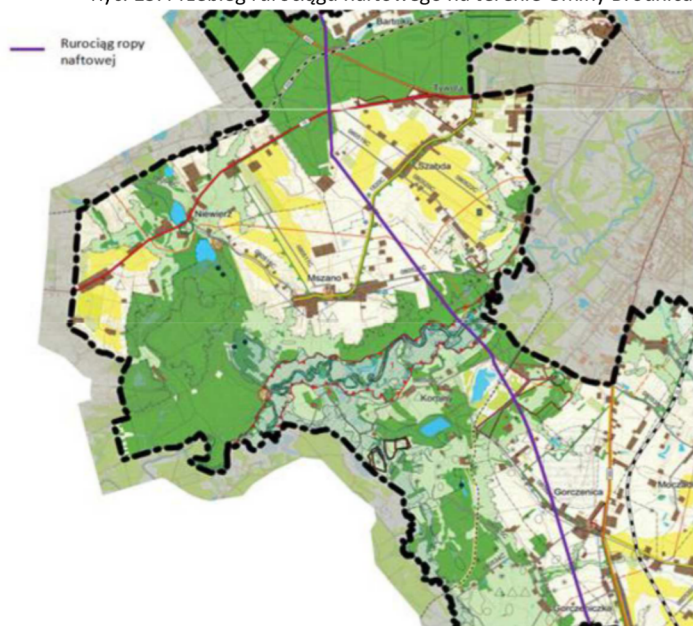
Zakładem stwarzającym zagrożenie awarią przemysłową jest każdy zakład, na którego terenie znajdują się substancje niebezpieczne, mogące spowodować zagrożenie życia lub zdrowia ludzi lub środowiska. Na terenie Gminy Brodnica nie występują większe zakłady przemysłowe, w których prawdopodobne jest wystąpienie zdarzenia o znamionach poważnej awarii.

Innym typem zagrożeń na terenie gminy są zagrożenia pochodzące z komunikacji. W efekcie dużego i stale rosnącego natężenia przewozów materiałów, stanu technicznego dróg oraz niejednokrotnie fatalnego stanu technicznego taboru ciężarowego rośnie ryzyko zagrożenia. Biorąc to pod uwagę, za potencjalne źródło awarii można zatem uznać również ciągi komunikacyjne oraz stacje paliw jako miejsca wypadków drogowych i zagrożeń produktami ropopochodnymi dla gleb i wód.

Do innych zagrożeń, które mogą wystąpić na terenie gminy, można wyróżnić: zagrożenia radiacyjne (skażenia promieniotwórcze), chemiczne (zagrożenie toksycznymi środkami przemysłowymi i innymi substancjami chemicznymi), biologiczne: epidemie, epizootie (plagi zwierzęce), epifitozy (choroby populacji roślinnej), awarie urządzeń infrastruktury technicznej (gazowe, energetyczne, wodociągowe), terrorystyczne (z wykorzystaniem broni, bomb, materiałów wybuchowych, środków chemicznych oraz biologicznych).

Przez teren Gminy przebiega rurociąg naftowy relacji Płock - Gdańsk.

Ryc. 15. Przebieg rurociągu naftowego na terenie Gminy Brodnica.

Źródło: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Brodnica przyjęte uchwałą nr XLI/247/2010 Rady Gminy Brodnica z dnia 27 września 2010 roku.

Na terenie Gminy Brodnica znajduje się gazociąg wysokiego ciśnienia DN 250/150 mm relacji Wąbrzeźno - Brodnica, gazociąg wysokiego ciśnienia DN 300/250 mm relacji Brodnica - Nowe Miasto Lubawskie oraz gazociąg średniego ciśnienia dn 355/250 mm relacji Brodnica - Rypin. Wprowadzenie gazyfikacji sprzyja ochronie środowiska poprzez eliminację lokalnej emisji pyłów i toksycznych składników spalin. Gazociąg oraz stacja redukcyjno - pomiarowa stanowi układ hermetycznie zamknięty i wyłączając stany awaryjne nie zagrażają środowisku naturalnemu.

Teren Gminy Brodnica należy wziąć pod uwagę gdzie potencjalne zagrożenia związane z przebiegiem rurociągu z ropą naftową oraz z gazem ziemnym mogą nastąpić. Do takich zagrożeń można zaliczyć wyciek ropy, gazu na powierzchnie gruntu powodujący skażenie środowiska naturalnego, eksplozje, pożary oraz emisje toksycznych substancji do atmosfery. Z ogólnodostępnej informacji wynika, że na terenie Gminy Brodnica w ostatnim czasie nie wystąpiły zdarzenia o znamionach poważnych awarii.

3.3.7. Zagrożenia zasobów przyrodniczych

Wszystkie zagrożenia środowiska przyrodniczego, takie jak: zagrożenie powietrza, hałasem, polem elektromagnetycznym, awariami przemysłowymi dotyczą również obszarów chronionych. Część tych zagrożeń może być jednak szczególnie groźna właśnie dla zasobów przyrodniczych.

Na całym obszarze gminy jednym z głównych zagrożeń są czynniki pochodzenia antropogenicznego. Do najważniejszych zaliczyć należy :

- zagrożenia pożarowe obszarów leśnych i torfowisk,
- urbanizacja obszarów cennych przyrodniczo,
- zagrożenia związane z gospodarką komunalną,
- nadmierna eksploatacja przez turystykę i rekreację obszarów o wyjątkowej atrakcyjności.

Na obszarze gminy Brodnica występują różne formy ochrony przyrody: rezerваты przyrody, park krajobrazowy, obszar chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000, pomniki przyrody. Na tych terenach obowiązują określone zakazy, które wynikają z Rozporządzenia Wojewody Kujawsko- Pomorskiego i Uchwały Sejmiku Województwa Kujawsko- Pomorskiego, zakazują one głównie realizacji przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, zakazują wykonywania prac ziemnych trwale zniekształcających

rzeźbę terenu oraz zakazują lokalizowania obiektów budowlanych w pasie szerokości 100 m od linii brzegów rzek, jezior i innych zbiorników wodnych.

Negatywnie na stan fauny i flory mogą także wpływać procesy przestrzenne przemian krajobrazu, w tym najbardziej rozpowszechniony - fragmentacja siedlisk. Fragmentacja polega na rozpadzie zwartego dotychczas obszaru (siedlisk, ekosystemów lub typów użytkowania gruntu) na mniejsze części (fragmenty). W jej efekcie zdecydowanie zwiększa się liczba płatów i długość granic krajobrazowych, zmniejsza natomiast zwartość krajobrazu. Fragmentacja jest jednym z najbardziej rozpowszechnionych procesów transformacji, prowadzącym do zmniejszania bioróżnorodności oraz przyspieszenia lokalnego zanikania roślin i zwierząt. Na przykład niewielki fragment lasu, który został odseparowany narażony jest na szkodliwe czynniki pogodowe: wiatr, mróz, silne nasłonecznienie. Silna cyrkulacja wiatru na niewielkich płatach lasu oraz nasłonecznienie mogą powodować szybszą utratę wody, wystąpienie suszy a co za tym idzie ryzyko wystąpienia pożaru. Fragmentacja ma także wpływ na rozproszenie zwierząt i ich migracje, co przyczynia się do redukcji gatunków, powodując zmniejszenie bioróżnorodności gatunkowej wśród fauny.

Zgodnie z opracowaniem ekofizjograficznym na całym obszarze gminy, należy dążyć do koncentracji zabudowy aby uniknąć procesu fragmentacji. Dopuszczenie do powstawania zabudowy rozproszonej utrudnia jej wyposażenie w urządzenia ochrony środowiska takie jak woda wodociągowa, kanalizacja, gaz.

Obowiązkiem każdego inwestora realizującego przedsięwzięcie konieczne jest uwzględnienie ochrony środowiska na obszarze prowadzenia prac. Prace modernizacyjne związane z budynkami np. termomodernizacje, mogą stanowić zagrożenie dla fauny. Budynki mieszkalne, a w szczególności stropodachy, stanowią ważne siedliska chronionych w Polsce gatunków ptaków i nietoperzy. Naruszenie zakazów w stosunku do objętych ochroną lub uzasadnione podejrzenie, że do nich doszło, jest podstawą do skierowania sprawy do organów ścigania i podlega karze aresztu albo grzywny (zgodnie z art. 131 pkt 14 ustawy o ochronie przyrody).

W przypadku zadań dotyczących budowy urządzeń melioracyjnych oraz konserwacji, modernizacji i odbudowy urządzeń wodnych, rowów i przepustów konieczne jest rozpoznanie zasobów biotycznych przed przystąpieniem do prac, ponieważ niewłaściwie przeprowadzone mogą zagrozić gatunkom chronionym lub cennym siedliskom.

3.3.8. Zagrożenia i stan wód

Do czynników wpływających na jakość wód powierzchniowych należą uwarunkowania naturalne, takie jak warunki klimatyczne i hydrologiczne, czy zdolność samooczyszczania zbiorników wodnych oraz zanieczyszczenia antropogeniczne. Zanieczyszczenia mogą trafiać do wód powierzchniowych drogą punktową lub obszarową.

Zanieczyszczenia punktowe pochodzą z jednego, łatwego do zlokalizowania źródła np. substancje z zakładu wylewające się do zbiornika, ścieki. Natomiast zanieczyszczenia obszarowe, są trudne do zidentyfikowania, nie możemy określić jednego źródła np. zanieczyszczenia rolnicze pochodzące ze spływu deszczu z pól, ulic, terenów budowlanych, parkingów, składowiska odpadów.

Obszar gminy Brodnica leży w regionie wodnym Dolnej Wisły. Obszar leży w całości w zlewisku Morza Bałtyckiego. Głównymi rzekami w tym regionie wodnym są Wisła wraz z głównymi dopływami Brdą, Wdą oraz Drwęcą (cieki II rzędu), rzeki: Stupia, Łupawa, Łeba, Reda uchodzące bezpośrednio do morza, oraz rzeki: Elbląg, Pasłęka, Bauda uchodzące do Zalewu Wiślanego. Na podstawie rozporządzenia rady ministrów z dnia 18 października 2016 roku w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły przedstawiono charakterystykę jednolitych części wód powierzchniowych obejmujące teren gminy, co przedstawia tabelka poniżej.

Tab. 15. Charakterystyka jednolitych części wód powierzchniowych

Kod JCW	Nazwa JCWP	Typ JCWP	Status	Ocena stanu	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych	Cel środowiskowy
LW20189	Bachotek	3a Jezioro o wysokiej zawartości wapnia, o dużym wypływie zlewni, stratyfikowane	naturalna	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny
RW20001828912	dopływ spod Chojna	17 potok nizinny piaszczysty	naturalna	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny
RW20001728892	Pisa	18 potok nizinny piaszczysty	naturalna	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny
RW20001828772	Dopływ z jez. Szczuckiego	18 potok nizinny żwirowy	naturalna	dobry	niezagrożona	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

RW20002028779	Drwęca od jez. Drwęckiego do Brodniczki	20 Rzeka nizinna żwirowa	naturalna	zły	niezagrożona	dobry stan ekologiczny; możliwość migracji organizmów wodnych na odcinku ciekupię istotnego- Drwęca od Brodniczki do Jez. Drwęckiego, dobry stan chemiczny
RW20002028999	Drwęca od Brodniczki do ujścia	20 Rzeka nizinna żwirowa	SZCW	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny; możliwość migracji organizmów wodnych na odcinku ciekupię istotnego- Drwęca od ujścia do Brodniczki, dobry stan chemiczny
RW200025287899	Brodniczka	25 Ciek łączący jeziora	SZCW	dobry	niezagrożona	dobry potencjał ekologiczny, dobry stan chemiczny
RW200025287699	Skarlanka	25 Ciek łączący jeziora	naturalna	zły	zagrożona	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny
RW20002028899	Rypienica od dopł. z Jez. Długiego do ujścia	20 Rzeka nizinna żwirowa	naturalna	zły	niezagrożona	dobry stan ekologiczny, dobry stan chemiczny

Źródło: Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 18października 2016r. w sprawie Planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Wisły.

Obecnie zakres i częstotliwość wykonywanych badań wód powierzchniowych opiera się na rozporządzeniu ministra gospodarki morskiej i żeglugi śródlądowej z dnia 9 października 2019 r. w sprawie form i sposobu prowadzenia monitoringu jednolitych części wód powierzchniowych i jednolitych części wód podziemnych na podstawie art. 350 ust. 1 ustawy z dnia 20 lipca 2017 roku- Prawo Wodne.

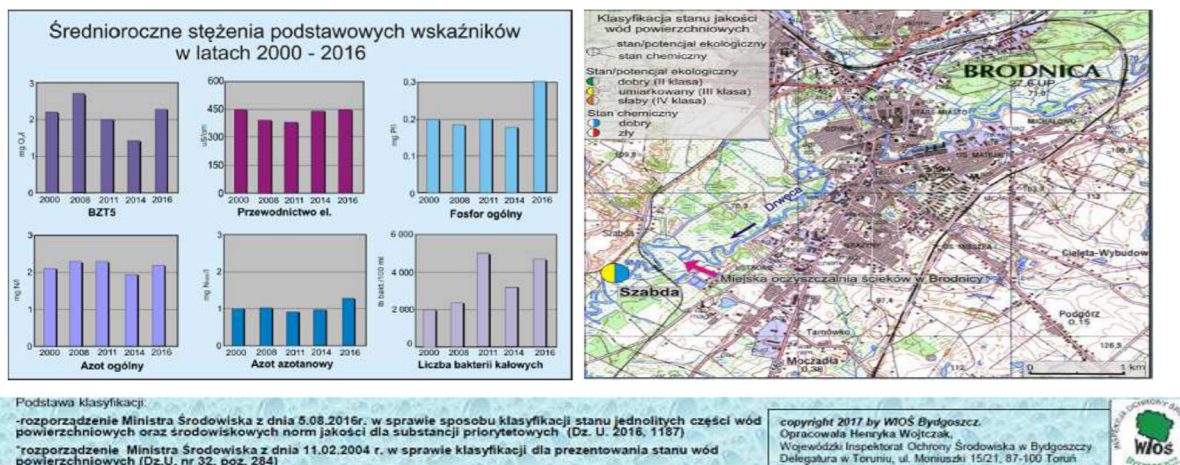
Badania w 2016 roku przeprowadzone na dwóch stanowiskach pomiarowo-kontrolnych Szabda (kod PL01S0601_0994) oraz Brodniczanka, ujście do Drwęcy (kod PL01S0601_0990) wykazały stan wód pod względem chemicznym jako dobry.

Ryc. 16. Stan rzeki Drwęca

<p>Nazwa ciekupię: DRWECA Dorzecze: Wisła Region wodny: Dolna Wisła Długość ciekupię: 240,7 km Powierzchnia zlewni: 5698,2 km²</p> <p>Nazwa jednolitej części wód: Drwęca od J. Drwęckiego do Brodniczanki (kod PLRW20002028779), JCW naturalna Typologia abiotyczna: 20</p> <p>Dodatkowy cel badań: NATURA 2000 (Dolina Drwęcy PLH0280001), Baglienna Dolina Drwęcy PLB040002)</p> <p>Lokalizacja punktu pomiarowo-kontrolnego: Szabda, 81,1 km (kod PL01S0601_0994), powiat brodnicki, gmina Brodnica Współrzędne geograficzne: E 19,369822, N 53,23706</p>	
---	---

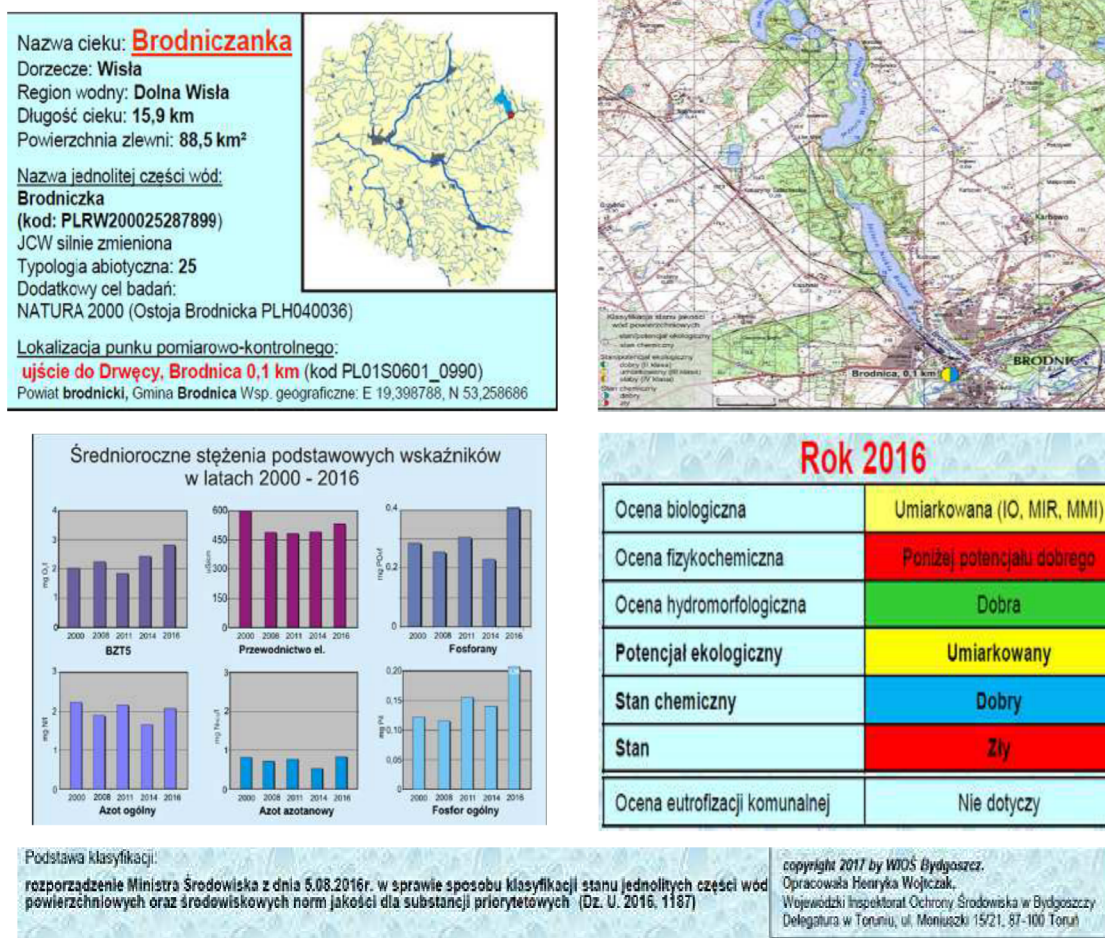
Rok 2016	
Ocena biologiczna	Umiarkowana (IO, MIR)
Ocena fizykochemiczna	Poniżej stanu dobrego
Ocena hydromorfologiczna	Bardzo dobra
Stan ekologiczny	Umiarkowany
Stan chemiczny	Dobry
Stan	Zły
Ocena bakteriologiczna*	Niezadowolająca
Ocena eutrofizacji	Stwierdzono (MIR, PO ₄ , P)

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

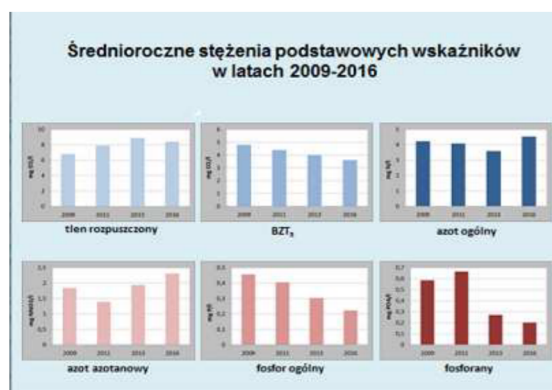
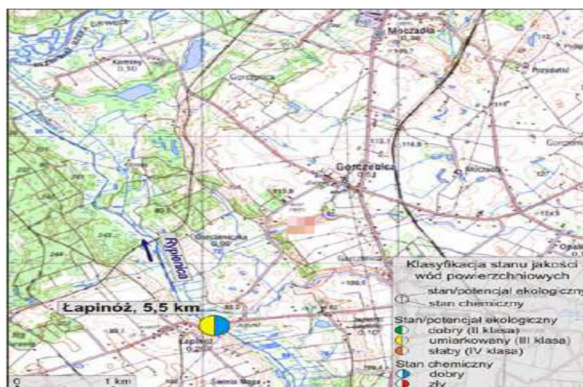
Ryc. 17. Stan rzeki Brodniczanka.

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

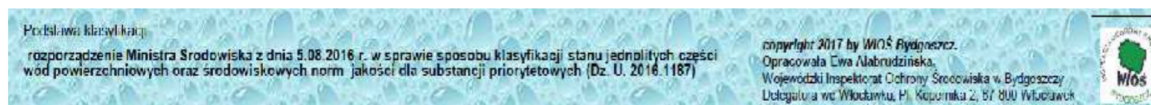
CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Ryc. 18. Stan rzeki Rypienica.

Rok 2016

Ocena biologiczna	Umiarkowana (IO, MIR, MMI)
Ocena fizyko-chemiczna	Poniżej stanu dobrego (psd)
Stan ekologiczny	UMIARKOWANY
Stan chemiczny	Dobry
Stan	Zły

Źródło: Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy.

Zarówno stan ekologiczny jak i biologiczny na obu stanowiskach oceniono na umiarkowany.

Badania Rypienicy prowadzono w punkcie pomiarowo-kontrolnym, ujście do Drwęcy, Łapinóż (5,5 km) kod PL01S0601_0972. Stan ekologiczny i biologiczny oceniono jako umiarkowany, a stan chemiczny jako dobry. Wyniki badań przedstawiają tabelki poniżej.

Wody podziemne, podobnie jak wody powierzchniowe, stale podlegają antropopresji. Mogą być narażone na różnego rodzaju czynniki degradujące, wpływające na ich jakość i zasobność. Stopień zagrożenia wód podziemnych zależy przede wszystkim od:

- stopnia ich izolacji utworami słabo przepuszczalnymi,
- powierzchni terenu,
- obecności ognisk zanieczyszczeń.

Państwowy Instytut Geologiczny w 2016 roku przeprowadzał badania wód podziemnych w miejscowości Cielęta. JCWPd Cielęta zostały zakwalifikowane do II klasy jakości oraz III klasy jakości wskaźników fizyczno - chemicznych. Oznacza to, że stan wód jest

dobry. Analizując wyniki badań wód podziemnych Cielęta można stwierdzić, że żaden wskaźnik nie przekroczył wartości poziomu dopuszczalnego.

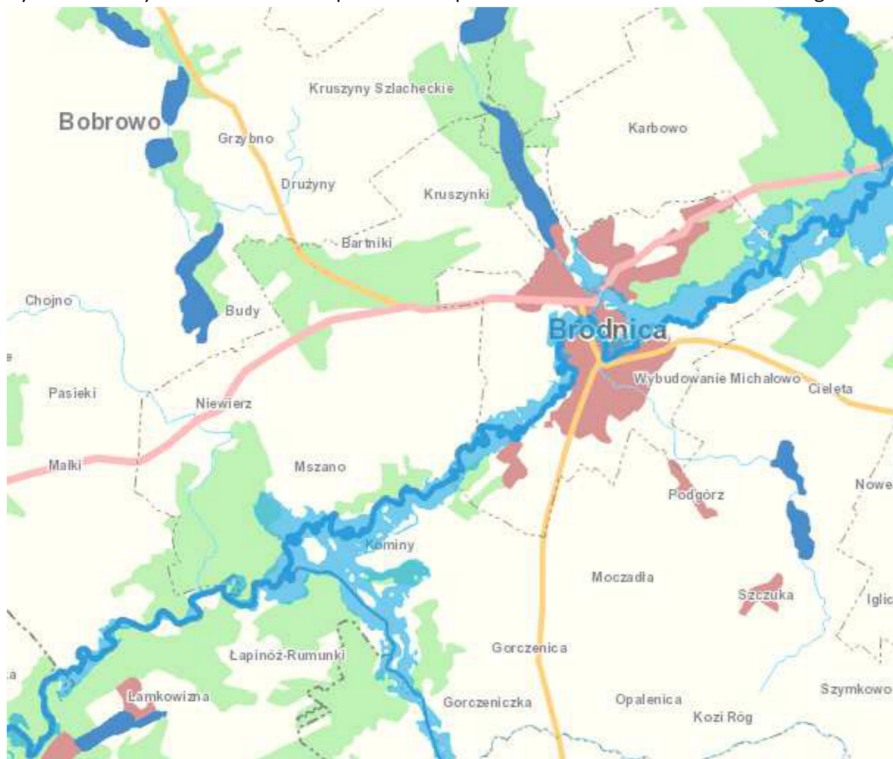
3.3.9. Zagrożenie powodziowe

Dnia 26 listopada 2007 roku weszła w życie Dyrektywa 2007/60/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dn.23 października 2007 roku w sprawie oceny ryzyka powodziowego i zarządzania nim, potocznie zwana Dyrektywą Powodziową. Nadrzędnym celem Dyrektywy Powodziowej jest ograniczanie ryzyka powodziowego i zmniejszanie następstw powodzi w państwach Unii Europejskiej. Kraje Unii Europejskiej zobowiązane były do :

- opracowania wstępnej oceny ryzyka powodziowego (do dnia 22.12.2011 r.),
- opracowania map zagrożenia powodziowego i map ryzyka powodziowego (do dnia 22.12.2013 r.),
- opracowania planów zarządzania ryzykiem powodziowym (do dnia 22.12.2015 r.).

Przekazanie przez Prezesa Krajowego Związku Gospodarki Wodnej ostatecznych wersji map jednostkom administracji, o którym mowa w art. 88f ust. 3 ustawy Prawo wodne nastąpiło w dniu 15 kwietnia 2015 roku.

Ryc. 19. Obszary narażone na niebezpieczeństwo powodzi na terenie Powiatu Brodnickiego i Gminy Brodnica wg KZG.

Źródło: <http://mapy.isok.gov.pl/imap/>.

Zagrożenie powodzią na terenie gminy Brodnica występuje tylko od rzeki Drwęcy i częściowo Rypienicy. Na obszarze tym prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi jest wysokie i wynosi raz na 10 lat (woda 10%), średnie i wynosi raz na 100 lat (woda 1%) oraz niskie i wynosi raz na 500 lat (woda 0,2%). Na obszary te ustalono zakazy dotyczące zabudowy i zagospodarowania terenów określone w art. 166 ustawy Prawo wodne. Uwzględniają one prawdopodobieństwo wystąpienia powodzi, poziom zagrożenia powodziowego, proponowaną zabudowę i zagospodarowanie terenu położonego na obszarze szczególnego zagrożenia powodzią, a także jego aktualne zagospodarowanie i dotychczasowe przeznaczenie .

4. Stan dziedzictwa kulturowego i zabytków oraz dóbr kultury współczesnej

4.1. Zasoby dziedzictwa i krajobrazu kulturowego

4.1.1. Rys historyczny

Najstarsze odnotowane przez archeologów dowody świadczące o obecności człowieka na obszarze powiatu brodnickiego pochodzą sprzed 11-12 tysięcy lat. Najwcześniejsze ślady osadnictwa, sięgają epoki kamienia (mezolit), zostały one odkryte i badane między innymi na stanowisku 14 w miejscowości Mszano. Na przełomie VII i VIII wieku na tereny napłynęła ludność słowiańska. Od przełomu X i XI w. obszar ten stanowił pogranicze powstającego państwa piastowskiego. Tereny przygraniczne chroniły liczne grody. Prawdopodobnie w XI wieku tereny na zachód od Drwęcy weszły w skład ziemi chełmińskiej, zaś na jej lewym brzegu powstał okręg grodowy z ośrodkiem w Świeciu, później zastąpiony przez powstałe przed 1240 rokiem Michałowo. W okresie rozbicia dzielnicowego część dzisiejszego terenu Brodnicy leżała na Ziemi Chełmińskiej pod panowaniem Prus, zaś obszar na południe od rzeki Drwęcy do Ziemi Dobrzyńskiej związanej z Mazowsze

Ziemia Chełmińska była historycznie pierwszą, na którą w 1231 r. zostali sprowadzeni Krzyżacy dla obrony przed Prusami. Książę mazowiecki Konrad w 1226 r., rozpoczął rozmowy z zakonnikami, przyznając im w konsekwencji w 1228 r., w dzierżawę ziemię chełmińską. W roku 1234 papież Grzegorz IX uznał suwerenną władzę Krzyżaków w ziemi chełmińskiej. Na mocy II Pokoju Toruńskiego obszar wrócił do obszaru Królestwa Polskiego.

Ziemia Dobrzyńska po przejściowym zajęciu jej przez Krzyżaków, po 1236 roku znajdowała się pod panowaniem książąt mazowieckich, następnie kujawskich, by po 1291 roku stać się samodzielnym księstwem. W latach 1329-43 i 1392-1404 tereny

pozostawały pod okupacją krzyżacką. W 1466 roku zostały ostatecznie wcielone do Korony, wchodząc w skład województwa inowrocławskiego. Utworzono wówczas odrębny powiat rypiński, który istniał do 1797 roku.

W 1298 roku założono miasto Brodnica, a wraz z nim powstał zamek będący siedzibą krzyżackiej załogi i komtura. Miasto leży nad Drwęcą, na granicy historycznych regionów: Ziemi Chełmińskiej, Prus i Mazowsza. Nazwę swą (zarówno polską jak i niemiecką Strasburg) zawdzięcza właśnie granicznemu położeniu i przejściu przez rzekę zwanemu brodem. Korzystne położenie sprawiło, iż przez stulecia miasto było ważnym ośrodkiem handlowym, pośredniczyło w handlu między krajami Europy Zachodniej i Wschodniej. Miasto stanowi po dzień dzisiejszy gospodarczy i administracyjny ośrodek regionu.

Budowa zamku w Brodnicy rozpoczęła się w 1305 roku. Prawa miejskie Brodnica uzyskała na prawach chełmińskich. Pierwszy zapis dotyczący miasta Brodnicy pochodzi z 1298, pod datą 29 IX kronikarz krzyżacki Piotr z Dusburga zanotował, iż oddział 140 Litwinów zaatakował osadę Brodnica. Natomiast pierwsza wzmianka dotycząca budowy kościoła św. Katarzyny pochodzi z 1310 roku.

W 1793 roku po II rozbiórce Polski gmina Brodnica dostaje się pod panowanie Prus i w 1807 roku po wkroczeniu Napoleona na ziemie polskie należy do nowo powstałego Księstwa Warszawskiego.

W latach 1807-1815 powiat michałowski znajdował się w granicach Księstwa Warszawskiego. W 1818 roku doszło do podziału dawnego powiatu michałowskiego. Część północną włączono do powiatu lubawskiego, południową zaś nazwano powiatem brodnickim. Do kolejnej korekty jego granic doszło w 1889 roku, kiedy szereg miejscowości wyłączono z niego na rzecz nowo powstałego powiatu wąbrzeskiego.

Powiat brodnicki wrócił w granice Polski w styczniu 1920 roku. W sierpniu tego samego roku Brodnica i znaczna część powiatu zostały opanowane przez nacierającą Armię Czerwoną. Dalsze jej postępy na tym terenie zostały wstrzymane w toku stoczony 18 sierpnia 1920 roku „bitwy pod Brodnicą”.

W 1932 roku tereny z jego dotychczasowej wschodniej części wraz z Lidzbarkiem Welskim włączono do powiatu działdowskiego. Z kolei w roku 1934 włączono do powiatu brodnickiego niewielkie obszary wyłączone z powiatów: grudziądzkiego, lubawskiego i wąbrzeskiego. W 1939 roku niemieckie władze okupacyjne przywróciły granice powiatu

sprzed 1920 roku. Wcielono go do Okręgu Gdańsk - Prusy zachodnie. Okres okupacji niemieckiej, który pozostawił rozsiane na mapie powiatu liczne miejsca martyrologii, zakończył się w styczniu 1945 roku wkroczeniem wojsk radzieckich.

Po 1945 roku gmina wchodziła w skład powiatu rypińskiego województwa pomorskiego, następnie od roku 1950 do województwa bydgoskiego, a po roku 1975 do województwa toruńskiego.

Od 1 stycznia 1999 roku, po wprowadzeniu trójstopniowego podziału administracji publicznej, gmina należy do nowopowstałego powiatu brodnickiego i województwa kujawsko - pomorskiego.

4.1.2. Ważniejsze miejscowości Gminy Brodnica wraz z charakterystyką ich dziedzictwa kulturowego

Wsie Gminy Brodnica reprezentują różne typy układów przestrzennych:

- zabudowa rozproszona - zabudowania rozmieszczone równomiernie, ale w znacznej odległości, dystans między zagrodami przekracza 100 m, gospodarstwa zlokalizowane w sąsiedztwie przynależnych im pól uprawnych (miejscowości Bartniki, Gorczenica, Gortatowo).
- zabudowa folwarczna - ośrodkiem centralnym jest folwark lub dwór wraz z zabudowaniami gospodarczymi (miejscowości Karbowo, Opalenica, Przydatki).
- zabudowa przydrożnicowa / ulicówka - układ jednodrożny o zwartej zabudowie po obu stronach drogi (miejscowości Cielęta, Szabda, Szczuka).
- zabudowa placowa/owalnica – zabudowa zlokalizowana wokół centralnego placu o zróżnicowanym kształcie (miejscowość Mszano).

Bartniki

Wieś Bartniki stanowi część sołectwa Kruszyнки wraz z wsią Kruszyнки oraz wsią Drużyny Dworzec. Sołectwo Kruszyнки powstało w 1948 r., Wieś Bartniki położona jest w północnej części gminy Brodnica graniczy od strony północno zachodniej z Gminą Bobrowo, od strony południowej ze wsią Szabda i częściowo z miastem Brodnica. W 1960 r., we wsi założono oświetlenie uliczne oraz wybudowano świetlicę wiejską.

Cielęta

Pierwszą udokumentowaną wzmiankę o miejscowości jest wzmianka z 1303 r., kiedy to książę Leszek Kujawski oddał Zakonowi w zastaw terytorium michałowskie, jedynie wieś Cielęta (wówczas Zeleth) została oddana w dzierżawę rycerzowi Bartuszowi w zamian zaświadczenia na rzecz Zakonu (Zakon Szpitala Najświętszej Marii Panny Domu Niemieckiego w Jerozolimie). W następnym stuleciu Cielęta należały do kolejnych rycerzy: Grzymisława, Bertolda, Fryderyka i Mikołaja oraz Sebastiana Lichtenhaina, a także do szpitala Św. Ducha w Brodnicy. Miejscowość ta w średniowieczu leżała w granicach komturstwa brodnickiego, w czasach polskich w powiecie michałowskim (1570 r.), następnie w powiecie brodnickim (XIV w.). Erygowanie parafii nastąpiło prawdopodobnie w tym samym czasie, co lokacja wsi i było dziełem Krzyżaków. Z tego samego okresu, tj. z pierwszej połowy XIV w. pochodzi kościół parafialny pw. Św. Mikołaja. Parafia od XIV w. do 1824 r., wchodziła w skład diecezji płockiej, a kościół od 1764 r. do 1925 r., jako filialny, przyporządkowany był do parafii Szczuka.

W XIX w. była to wieś włościańska, licząca 32 domy mieszkalne, 189 katolików i 31 ewangelików. Dekretem biskupa Augustyna Rosentretera z 04.03.1925 r. parafia Cielęta została reaktywowana jako kuracja. W latach dwudziestych ubiegłego wieku w obrębie kuracji mieszkało 1064 katolików Polaków i 34 ewangelików Niemców.

Gorczenica

„Gorczenica to włościańska wieś kościelna powiat, blisko polskiej granicy, 1/3 mili od Brodnicy, w nieco górzystym położeniu...” (dane z 1881 r.). Wówczas wieś liczyła 20 budynków, 8 domów mieszkalnych. Społeczność lokalną tworzyło 124 katolików i 12 ewangelików. W 1416 r., wielki mistrz Michał Kuchmeister nadał mieszczanom na prawie chełmińskim na lewym brzegu Drwęcy 50 łanów tzw. Mieszczańskiej Wsi. Posiadłości ziemskie Brodnicy na lewym brzegu Drwęcy ciągnęły się do osad: Gorczenica, Szczuka, Cielęta i Nowy Dwór. Przez Gorczenicę biegł ważny szlak handlowy, gdzie mieszczan brodnickich z Rypinem łączyły intensywne kontakty. Obszar wsi to głównie użytki rolne. Brak obszarów leśnych.

Gortatowo

Wieś Gortatowo leży w południowej części gminy Brodnica przy drodze powiatowej Brodnica-Świedziebna w odległości około 10 km od miasta Brodnicy. Pierwsze pisane

wzmianki o tej miejscowości pochodzą z XIV wieku i przypisują jej nazwę Gottersdorf albo Gothardiedorf. Wówczas Gortatowo było chełmińską wsią czynszową komturstwa brodnickiego. Później stanowiło własność królewską, a następnie szlachecką. Na terenie wsi był usytuowany kościół drewniany, o którym wspomina źródło z 1928 r. Po zniszczeniu kościoła parafię przeniesiono do Jastrzębia. We wsi znajdował się majątek szlachecki, którego ostatnimi właścicielami była rodzina Sowińskich. Grunty rozparcelowano w I połowie XX wieku. W parku podworskim usytuowano nową szkołę podstawową, której budowę zakończono w 1969 r. Zabudowania podworskie zostały rozebrane, część materiału użyto do budowy szkoły, a tak zwane „czworaki” spaliły się w latach siedemdziesiątych XX wieku.

Karbowo

Najstarsza wzmianka o Karbowie pochodzi z 1239 r., kiedy to wieś przynależała do grodu w Świeciu nad Drwęcą. W roku 1672 podzielona została na dwie części: królewską, zamieszkiwaną przez 10 chłopów i szlachecką z majątkiem szlachcica Schinskiego. W roku 1705 August II ofiarował majątek w Karbowie pułkownikowi G. Guttrh'owi. Rodzina pułkownika skupiła w swoich rękach ziemie sołeckie i lemańskie oraz utworzyła folwark.

W 1749 r. majątek zakupił ówczesny starosta brodnicki Franciszek Bieliński, a kolejnym właścicielem stał się jego szwagier Dominik Rembieliński. Źródła z XIX wieku przedstawiają wieś jako dobra w powiecie brodnickim oddalone „o pół mili od Brodnicy, w okolicy lesistej”. Miejscowość liczyła 9 675 mórg, 37 budynków i 13 domów. Karbowo zamieszkiwało 325 katolików i 109 ewangelików. Parafia i poczta zlokalizowane były w Brodnicy, zaś szkoła w Żmijewie. W 1804 r. całość zakupił Ernst Krieger, który wybudował gospodarstwo z gorzelnią parową. Z tego okresu pochodzą najstarsze okazy drzew parkowych. Po śmierci Kriegera Karbowo kupił w 1898 r. niemiecki kolonista Lehmann (wielkość majątku określana była na 1 314 ha) i władał nim do 1945 r. W 1946 r., majątek przeszedł na własność państwa i od lat pięćdziesiątych zarządzało nim Państwowe Gospodarstwo Rolne w Jajkowie.

Mszano

Wieś Mszano oddalona jest 7 km od miasta Brodnicy, graniczy z wsiami: Szabdą od północy, Niewierzem od zachodu oraz rzeką Drwęcą od południa. Na terenie wsi znajduje się Kościół pod wezwaniem świętego Bartłomieja Apostoła wzniesiony na początku XX wieku z czerwonej cegły w stylu neogotyckim na miejscu poprzedniego kościoła drewnianego

z XVII wieku. Na początku wsi znajduje się cmentarz parafialny założony w okresie koniec XIX - początek XX wieku, na którym spoczywają szczątki parafian, między innymi grób dr Józefa Wybickiego – Starosty Krajowego Pomorskiego oraz figura świętego Jana Nemucena. Przez wieś przebiega gminna droga o wartości historycznej. Jest to trakt napoleoński przebiegający z kierunku Brodnicy Szabdy - Cegielni przez Mszano w kierunku Słoszew i Golubia Dobrzynia. W pobliżu wymienionego traktu na tzw. Bindudze nad rzeką Drwęcą archeologowie z muzeum w Brodnicy odkryli siedlisko ludzkie sprzed kilku tysięcy lat (od mezolitu po wczesną epokę brązu).

Opalenica

W opisach z XIV wieku natrafiamy na źródło, które wspomina miejscowość o nazwie Oppolitz w bliskim sąsiedztwie rzeki Rypienicy. Przymuszczalnie to ona dała nazwę majątkowi. Sama miejscowość jest wzmiankowana dopiero w 1573 roku, kiedy to Hartmann z Wichulca podarował swojemu krewnemu folwark obejmujący 4 łany oraz 7 łanów należących do chłopów, które obsadzone były 7 chłopami, podobnie jak 3-cia część karczmy w Opalenicy. W 1605 roku Opalenica należała do Piotra i Mikołaja Bromierskich. W 1701 roku hrabia Franciszek Podowski sprzedał Opalenicę i Gorczeniczkę hrabiemu Ignacemu Zbińskiemu. W 1773 roku było tam 15 chłopów, 10 czynszowników i jedna karczma. Prawie wszyscy wyznania protestanckiego. W 1789 roku Opalenica liczyła 23 domy (budynki) i razem z Gorczeniczką były przez dłuższy czas we władaniu tych samych właścicieli. W 1837 roku obie miejscowości kupił „Lautrat” von Jan Nepomucen Wybicki za 25 tysięcy 883 talary 110 srebrnych groszy. W 1849 roku samą Opalenicę kupił Konstanty von Lekwald Jezierski za 25 tysięcy 130 talarów. W 1856 roku za 52 tysiące Fryderyk Wilhelm Łopatka, a w 1881 roku przejął jego córka Otylia zamężna Weissermel. W 1897 roku przejął Alfred Weissermel, a w 1889 roku objął to Bank Ludowy i (dzięki parcelacji) chłopci, którzy otrzymali 719 morgi ziemi, ale później to morgi zostały wykupione przez dziedziców (właścicieli majątku). Majątek obejmuje wówczas powierzchnię 524 ha, a w 1891 roku Opalenica otrzymała nazwę Wihelmsdauk. W „Słowniku geograficznym Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich” nazwana została dobrami rycerskimi w powiecie brodnickim, ze stacją pocztową, telegrafem, kolonią i parafią ewangelicką. Od Brodnicy oddalona o 6,5 km, parafia katolicka w Szczuce. W 1868 roku na terenie wsi było 19 budynków w tym 9 domów razem z folwarkiem. We wsi była cegielnia, rozwinięta była hodowla bydła i owiec. Dochód z gruntu wynosił 4 911 marek. Opalenicę zamieszkiwało 164 katolików i 27 ewangelików.

Przydatki

Przydatki zajmowały w XIX wieku 212,54 ha. Na terenie wsi prowadzono hodowlę bydła i owiec. Właścicielem miejscowości w 1858 r. był Sypniewski na Żmijewie, potem Donimirtski, od którego dobra nabył Bolesław Łyskowski za 210 mrk. W 1886 r., folwark kupiła radczyni Schulenburg z Grudziądza za 119 mrk.

Szabda

Wieś Szabda leży 4 km na wschód od Brodnicy. Pierwsze wzmianki o miejscowości pochodzą z roku 1340 gdzie wymieniana nazwa tej miejscowości to: Schabe, Schab, Scheze, w 1535 roku pojawiła się nazwa Schabda. Graniczyła ze wsią Niewierz, znajdowała się w powiecie michałowskim i należała do parafii Brodnica. Pierwsze pisane wzmianki o tej miejscowości pochodzą z XIV wieku. Wówczas Szabda była chełmińską wsią czynszową komturstwa brodnickiego. Później stanowiła własność królewską, a następnie szlachecką. Na terenie wsi nie było kościoła, znajdował się jedynie wyszynk gorzałki.

Szczuka

Wieś zapisana w 1325 roku jako Szkuta. Słownik geograficzny Królestwa Polskiego i innych krajów słowiańskich opisują tę miejscowość jako własność kościelną położoną w powiecie brodnickim, niedaleko granicy polskiej. W XIX-wiecznej miejscowości działała szkoła katolicka, do której w 1887 r., uczęszczało 148 dzieci. Miejscowość zajmowała wówczas 1.026 ha, w tym 787 ha gruntów ornych oraz 25 ha łąk. W 1885 r., w Szczuce zliczono 69 domostw, 499 mieszkańców, z których 464 było katolikami, 28 ewangelikami, zaś 7 - Żydami.

4.1.3. Zespoły podworskie

Cielęta

Założenie przestrzenne zespołu podworskiego, na które składają się: park dworski, kuźnia, spichlerz oraz budynki inwentarskie.

Gortatowo

Założenie przestrzenne zespołu podworskiego w XIX / XX wiek. W parku podworskim usytuowano szkołę, której budowę zakończono w 1969 r. Zabudowania podworskie zostały rozebrane, część materiału użyto do budowy szkoły, a tak zwane „czworaki” spaliły się w latach siedemdziesiątych XX wieku.

Karbowo

Założenie przestrzenne zespołu podworskiego, w tym: dwór, park dworski, chlewnia, gołębnik, gorzelnia, kuźnia, obora, stodoła, spichlerz ze stodołą (rejestr zabytków A/941). Zespół dworsko-parkowy położony jest ok. 4 km na północny-wschód od Brodnicy w pobliżu drogi do Olsztyna, na niewielkim wzniesieniu. Założony został na planie kwadratu. Jest to jedno z większych założeń dworskich z dość dobrze zachowaną liczną zabudową folwarczną. Bogata i stara metryka historyczna (XIII w.) jak również dobrze zachowany XIX-wieczny układ przestrzenny pozwala na dość wysoką ocenę pod względem zabytkowym. Dwór parterowy, wzniesiony na planie wydłużonego prostokąta, niegdyś z piętrową przybudówką oraz z dwuspadowym dachem krytym dachówką. Dwór zlokalizowany jest w północno - wschodniej części zespołu folwarcznego. Obecnie pozostaje w stanie ruiny. Zachowała się północno-wschodnia ściana szczytowa z dwoma okrągłymi (jednym w szczycie) i jednym prostokątnym otworem okiennym oraz otworem wejściowym.

Zespół folwarczny, mur.:

- chlewnia (owczarnia) z 2 poł. XIX w.,
- ekonomówka z 2 poł. XIX w.,
- 3 obory z 2 poł. XIX w.,
- spichlerz z 4 ćw. XIX w.,
- gołębnik z 4 ćw. XIX w.,
- gorzelnia z 4 ćw. XIX w.,
- spichlerz z XVIII/XIX w.,
- obora z XIX/XX w.,
- chlewnia z końca XIX w.

Najlepiej zachowanymi budynkami zespołu są:

- Gorzelnia

Była gorzelnia parowa położona jest w centralnej części zespołu dworskiego. Budynek gorzelni składa się z połączonych ze sobą dwóch obiektów – większego od strony wschodniej i mniejszej kotłowni, częściowo otynkowanej z ceglanym kominem od strony zachodniej. Budynki są murowane z cegły na kamiennej podmurówce, podpiwniczone. Budynek pełniący obecnie funkcję mieszkalną jest jednokondygnacyjny z użytkowym poddaszem i nakryty jest

dachem dwuspadowym. Elewacja północno-wschodnia jest trzynastoosiowa. Znajdują się tu główne wejście do budynku i do piwnic. Elewacje zdobione są bogato gzymsami. Otwory okienne dekorowane są profilowanymi gzymsami nadokiennymi.

– Spichlerz

Obiekt zabytkowy znajduje się we wschodniej części zespołu dworskiego. Spichlerz jest murowany z cegły, otynkowany. Budynek jest dwukondygnacyjny, kryty dachem mansandrowym. W elewacji północno-zachodniej znajduje się jedno duże wejście i dziewięć małych otworów z drewnianymi okiennicami. W elewacji południowo-wschodniej znajduje się dziesięć okienek, zaś w każdej z elewacji szczytowych sześć. Wejście do budynku poprzedzają schody i osłania je daszek.

– Kuźnia

Dawna kuźnia, obecnie warsztat, usytuowana jest w środkowej części zespołu. Bryła budynku została założona na planie prostokąta. Budynek jest murowany, elewacja otynkowana. Dawna kuźnia posiada dach dwuspadowy, przykryty falistymi płytami azbestowo-cementowymi. Budynek jest jednokondygnacyjny. Budynek tworzą trzy bryły – większa centralna i dwie mniejsze po bokach. W centralnej części dawnej kuźni znajdują się trzy otwory wejściowe, zaś powyżej gzymsu siedem wąskich okienek. Otwory okienne budynku są prostokątne, części nie zmieniono i nadal zakończone są łagodnym łukiem odcinkowym.

– Spichlerz ze stodołą

Budynek znajduje się w południowo-wschodniej części podwórza. Budynek składa się z połączonych ze sobą łącznikiem dwóch obiektów o odmiennych funkcjach: spichrza i stodoły. Budynek spichrza założony został na planie prostokąta i zbudowany jest z cegły, nieotynkowanej na podmurówce z kamienia. Budynek jest dwukondygnacyjny i podpiwniczony. Obiekt posiada użytkowe poddasze i nakryty jest dachem dwuspadowym. Elewacja północno-zachodnia jest pięcioosiowa i podzielona lizenami na trzy płyciny. Elewacja zdobiona jest gzymsem koronującym. Na elewacji znajduje się pozostałość prawdopodobnie rusztowania windy. Otwory okienne z drewnianymi okiennicami, dekorowane są profilowanymi gzymsami nadokiennymi. Elewację wieńczą proste sterczyny.

Do elewacji północno-wschodniej przylega budynek łącznika i dalej stodoła. Dach stodoły jest dwuspadowy, przykryty podobnie jak spichrza, falistymi płytami azbestowo-

cementowymi. W elewacji północno-zachodniej znajduje się dziesięć otworów okiennych i dwa wejściowe różnej wielkości. Elewacja ta jest podzielona lizenami na dziesięć płycin.

– Stodoła

Stodoła znajduje się w południowo-zachodniej części folwarku, przy bramie wjazdowej. Jest to obiekt murowany, z cegły. Budynek założony został na planie wydłużonego prostokąta. Elewacje kalenicowe są podzielone lizenami na piętnaście płycin z trzema otworami wejściowymi. Elewacje szczytowe podzielono lizenami na trzy płyciny z jedną bramą w centralnej części z każdej ścian. Budynek zdobiony jest gzymsem koronującym. We wszystkich płycinach znajdują się wywietrzniki w kształcie krzyża.

– Obora

Obora znajduje się we wschodniej części podwórza. Jest murowana z cegły, na kamiennej podmurówce, podpiwniczona. Budynek założony został na planie wydłużonego prostokąta. Jedno z naroży stanowi wieża z dekoracyjnymi okienkami i gzymsami. Elewacja południowo-zachodnia jest dwunastoosiowa z otworami okiennymi i wejściowymi z drewnianą stolarką. Budynek zdobiony jest gzymsem kordonowym i koronującym.

– Chlewnia

Chlewnia znajduje się w południowo-zachodniej części folwarku, przy bramie wjazdowej. Jest to obiekt murowany, z cegły. Elewacje są częściowo otynkowane. W jednym z naroży znajduje się mały gołębnik.

– Gołębnik

Gołębnik zlokalizowany jest w centralnej części podwórza. Zbudowany jest z czerwonej cegły. Gołębnik założono na planie okręgu. Budowlę otacza ceglane ogrodzenie z małymi okienkami i dekoracyjnymi gzymsami. W partii przyziemia gołębnika znajduje się otwór wejściowy zamknięty łukiem ostrym. W górnej partii budowli znajdują się nieprzeszkłone otwory przeznaczone dla gołębi.

– Park

Park zlokalizowany jest we wschodniej części zespołu dworskiego. Pochodzi z połowy XIX wieku i zajmuje ponad 5 ha powierzchni. Park tworzy 16 gatunków drzew, w tym 22 drzewa pomnikowe: lipy, jesiony, jawory, płatany klonolistne, buk pospolity, dąb

szypułkowy, kasztanowiec oraz tulipanowiec amerykański. Za pomniki przyrody zostały uznane w 1988 r. Drzewa mają 18-30 m wysokości i obwody 17-530 cm. Tulipanowiec amerykański jest najmłodszym pomnikiem przyrody w karbowski parku około 80-letnim. Pozostałe pomnikowe drzewa w tym parku mają około 170 lat każde.

Przydatki

Założenie przestrzenne zespołu podworskiego, w tym pałac (rejestr zabytków nr A/541), park przypałacowy ze spichlerzem (rejestr zabytków A/943) oraz obora w zespole dworskim. Pałac zbudowano na przełomie XIX/XX w. Budowniczy pałacu jest nieznan. Pałac wzniesiony został w stylu eklektycznym. Zabytek jest murowany z cegły, dwukondygnacyjny, przykryty wielopołaciowym dachem. Charakteryzuje go bogata bryła z wieżą narożną, ryzalitami, facjatami i balkonami. Folwark w 1830 r., należał do rodziny Sypniewskich ze Żmijowa; w połowie XIX w. nabyli go Doniemirscy, po nich w 1870 r. trafił w ręce Bolesława Łyskowskiego. W 1886 r., nabyła go radczyni z Schulenburg z Grudziądza. W latach 90-tych XIX w. majątek kupił Walerian Siudowski, który wznosił nowy dwór i założył park. Po jego śmierci syn Konrad stworzył z Przydatków przodujące gospodarstwo hodowlane na Pomorzu. Po II wojnie światowej całość przejął Skarb Państwa. Utworzono tu gospodarstwo rolne, przejęte w latach 90-tych przez AWRSP. Obecnie zespół jest w rękach prywatnych. Spichlerz został wzniesiony w 1916 r., o czym świadczy napis na elewacji frontowej budynku. Obiekt jest murowany z cegły, ozdobnie otynkowany. Pierwotnie użytkowany jako spichlerz obecnie pełni funkcję garażu. Pałac w Przydatkach otoczony jest rozległym parkiem o powierzchni około 1,4 ha. Drzewostan parku jest stary i cenny. Dodatkowym atutem jest urozmaicona rzeźba terenu. Park zlokalizowano na 10-metrowym stoku opadającym w kierunku północnozachodnim. Od północy park odgranicza droga. Współcześnie park został odrestaurowany. Założenie parkowe posiada czytelny układ komunikacyjny i kompozycyjny, wypełnione drzewostanem składającym się z 17 gatunków drzew i 7 krzewów. Przeważają drzewa liściaste, jak klon i kasztanowiec. Park jest zachowany w dobrym stanie. Liczne zabytki archeologiczne.

4.1.4. Grodziska na terenie Gminy Brodnica

Na obszarze Powiatu Brodnickiego zlokalizowane są liczne grodziska wczesno średniowieczne, będące dowodem istnienia dawnego osadnictwa. Najbardziej okazałe i najlepiej zachowane spotkamy nad jeziorami Oleczno, Księża, Strażym, Chojno, Niskie

Brodno, Osiek, Strzygi, Długi Most (Świecie nad Drwęcą), Górzno, Radoszki, Lembarg oraz grodziska z terenu Gminy Brodnica, w tym stanowiska w Karbowie, Mszanie i Szczuce.

Grodziska lokalizowano na wzniesieniach różnej wielkości i wysokości. Ograniczone były brzegami jezior, lokalizowane na wyspach, półwyspach, stromych zboczach, między głębokimi jarami. Zadaniem wczesnośredniowiecznych grodów była obrona ziemi michałowskiej przed najazdami plemion pruskich. Pozostałości po warownych osadach noszą ludową nazwę okopów bądź szańców szwedzkich.

Zabytki archeologiczne na terenie Gminy Brodnica dzielą się na dwie grupy, ze względu na warunki ochrony konserwatorskiej :

- grodziska, stanowiska eksponowane na terenie, które podlegają bezwzględnej ochronie. Obowiązuje zakaz jakiegokolwiek ingerencji w substancję stanowiska z tej grupy,
- stanowiska nieeksponowane w terenie. Wszystkie prowadzone na terenie gminy działania inwestycyjne, związane z koniecznością wykonywania prac ziemnych, muszą być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Na terenie gminy Brodnica znajdują się pozostałości następujących grodzisk:

- Grodzisko w miejscowości Karbowo - wczesno średniowieczne grodzisko na wyspie na Jeziorze Bachotek o czytelnej ekspozycji terenowej.
Wpis do rejestru zabytków nr C/91 z dnia 07.11.1969 r.
- Grodzisko w miejscowości Szczuka - grodzisko zlokalizowane jest na zachodnim brzegu jeziora Szczuckiego na wypiętrzoną pagórku. Jego pierścieniowate wały mają wysokość 8-10 m i zajmują powierzchnię 80x90 m. Odkryto relikty zabudowy grodu zlokalizowanej dookoła wewnątrz obwałowań, które umacniane były drewnianą palisadą na szczycie. Obiekt funkcjonował na przeł. XI i XII wieku. Nawarstwienia średniowieczne zawierały także rozproszone materiały ceramiczne z ok. pierwszych wieków naszej ery.
- Grodzisko w miejscowości Mszano – na obszarze tzw. Bindugi nad Drwęcą odkryte obozowisko, osada i cmentarzysko (mezolit i neolit) z najstarszymi pochówkami na Niżu nr ST.14 AZP35-50/45.

Wpis do rejestru zabytków nr C/165 z dnia 24.11.2006 r.

4.1.5. Obiekty sakralne – kościoły i cmentarze

Cieleća

- Kościół pw. Św. Mikołaja (rejestr zabytków nr. A/371)

Kościół w Cielećtach zbudowano w pierwszej połowie XIV w. Górna kondygnacja wieży pochodzi z XV w. Erygowanie parafii nastąpiło najprawdopodobniej łącznie z powstaniem wsi i jest dziełem Krzyżaków. Parafia od początku swojego istnienia aż do 1824 r. należała do diecezji płockiej, a kościół od 1764 r. do 1925 r., jako filialny, był podporządkowany Szczuce. Kościół gotycki, orientowany, założony na rzucie prostokąta, wewnątrz salowe o zaokrąglonych od wewnątrz narożach ściany wschodniej. Na osi od zachodu bryłę zamyka wieża na rzucie prostokąta, a od północy prostokątna zakrystia. Kościół wzniesiony jest na fundamentach kamiennych, ściany murowane z gładów granitowych, ze szczytem i górnymi kondygnacjami wieży z cegły. Ściany zewnętrzne częściowo otynkowane. Otwory okienne zamknięte półkoliście, ujęte w opaski z kluczami. Wieża w pierwszej kondygnacji kamienna z ostrołukowym portalem. Wyższe kondygnacje wieży z dekoracją zdwojonych blend. Wyposażenie kościoła jest barokowo-rokokowe. Bryła kościoła ma surowy charakter, posiada gotyckie okna, zamknięte łukiem ostrym. Obiekt był odnawiany w latach: 1527, 1683, 1793 (przez właściciela Cieleć Michała Łukowskiego) oraz w 1921 r. Według J. Heisego z XVIII w. pochodzi: zwieńczenie wieży, wprowadzenie chóru muzycznego od zachodu i otynkowanie kościoła. W 1949 r., otynkowanie ścian zewnętrznych, a w 1950 r., wyremontowano dach zakrystii. W 2003 r. w czasie posługi duszpasterskiej ks. Wojciecha Szarmacha przeprowadzono generalny remont dachu i wieży kościoła.

- Cmentarz przykościelny z kapliczką, krzyżem, studnią i ogrodzeniem (rejestr zabytków A/228).

Cmentarz katolicki został założony na gruncie cmentarza średniowiecznego w pierwszej połowie XIX wieku, obecna jego forma pochodzi z XIX wieku. Położony jest w zachodniej części wsi Cieleća, na terenie przykościelnym. Obejmuje teren wokół kościoła, z aleją główną prowadzącą z południa na północ w kierunku kościoła, usytuowanego w centrum. Na terenie cmentarza znajduje się kapliczka Matki Boskiej Bolesnej z 1901 r. wykonana z cegły i wapna. Ściana czołowa dwukondygnacyjna, w drugiej kondygnacji, w przesłoniętej szkle wewnątrz znajduje się rzeźba gipsowa przedstawiająca Pietę. Na terenie cmentarza przykościelnego znajduje się zabytkowy krzyż. Do krzyża prowadzą kamienne schodki. Krzyż jest wykonany z kamienia, w prostej konstrukcji. Na krzyżu umieszczono

metalową figurę ukrzyżowanego Chrystusa. Na cokole wyryto dwuczłonowy napis: „Niech odpoczywają w pokoju. Fundator Ks. Panek 1938”. Zabytkowe ceglane ogrodzenie zachowało się w północno-zachodniej części terenu kościelnego. Ogrodzenie zdobi gzyms. Na teren kościoła prowadzi metalowa furka z krzyżem.

Gorczenica

- Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego (rejestr zabytków nr A/368)

Kościół został wybudowany w chwili erygowania parafii w 1317 roku. W czasie wielkiej wojny z Zakonem uszkodzony. Do 1824 r. w granicach diecezji płockiej jako filialny dla kościoła w Osieku i Szczuce. To kościół gotycki, orientowany. Murowany z kamienia polnego i cegły (górne kondygnacje wieży i szczyty, obramienia okienne i portale). Korpus założony na planie wydłużonego prostokąta, bez prezbiterium wydzielonego w bryle, bez przypór, z czterokondygnacyjną wieżą od zachodu i zakrystią od północy. Otwory okienne zamknięte łukiem ostrym, rozglifione. Niski cokół oddzielony gzymsem. Wyposażenie: barokowy ołtarz główny z ok. 1700 roku; rokokowy ołtarz boczny lewy z obrazem Matki Boskiej Chełmińskiej; późnorennesansowy ołtarz boczny prawy z połowy XVII w. z obrazem Chrystusa na Górze Oliwnej; renesansowa ambona z 1 poł. XVII w. z malowanymi postaciami ewangelistów, rokokowa rzeźba Chrystusa zmartwychwstałego z 2 poł. XVIII w. ludowy krucyfiks z XIX w.

- Parafialny dom pogrzebowy.
- Cmentarze: przykościelny ,parafialny, ewangelicki (XIX/XX w.) oraz choleryczny.

Mszano

- Kościół pw. Św. Bartłomieja z organistówką i plebanią oraz cmentarzem (rejestr zabytków nr A/16520)

Kościół wzniesiony na początku XX wieku z czerwonej cegły w stylu neogotyckim na miejscu poprzedniego kościoła drewnianego z XVII wieku. Wokół kościoła jest niewielki cmentarz, na którym znajdują się groby księży pracujących w tej parafii ich rodziców, fundatorów i dobrodziejów kościoła. Na terenie przykościelnym znajdują się figury: Pieta poświęcona ofiarom I-szej wojny światowej, grota matki Boski z Lourdes, serca Pana Jezusa, ołtarz połowy z figurą i płytą pamiątkową poświęconą Ojcu Świętemu Janowi Pawłowi II – dar od parafian oraz krzyż misyjny.

- Zabytkowe kapliczki.

Szczuka

- Kościół pw. Św. Fabiana i Sebastiana (rejestr zabytków nr A/364) wraz z plebanią.

Parafia w Szczuce została założona przez Krzyżaków w pierwszej połowie XIV wieku, kiedy to wzniesiono kościół. Wzmianka o nim po raz pierwszy pojawiła się w zestawieniu strat po wojnie polsko-krzyżackiej w 1414 roku. Przed 1618 rokiem kościół nosił wezwanie ŚŚ. Wita, Fabiana, Sebastiana i Wszystkich Świętych. Kościół został wybudowany w stylu gotyckim z kamienia polnego i cegły. Częściowo został otynkowany (wieża i prezbiterium). Wyposażenie parafii pochodzi głównie z XVIII w. Rozbudowa kościoła miała miejsce w 1882 roku, kiedy dobudowano od strony wschodniej obecne, neogotyckie prezbiterium oraz przylegającą do niego od strony południowej zakrystię. Wtedy też zapewne odnowiono i przekształcono górną partię wieży. W XIX wieku kościół opisywany był jako świątynia patronatu rządowego. Wówczas przy kościele istniało bractwo trzeźwości (od 1859 r.). W 1867 r. parafia liczyła 2 096 wiernych, w 1890 – 2 108. Sąsiednie parafie: Cielęta i Gorczenica były filiami Szczuki.

- Cmentarz przykościelny i parafialny.
- Figura Chrystusa Króla.
- Zabytkowe kapliczki.

4.1.6. Walory kulturowe Gminy Brodnica

Na walory kulturowe gminy składają się wartościowe obiekty materialne ściśle związane z działalnością człowieka w danym regionie oraz dziedzictwo niematerialne.

Z obiektów materialnych można wyodrębnić poniższe grupy:

- zabytki archeologiczne,
- muzea etnograficzne, skanseny i ośrodki twórczości ludowej,
- zabytki architektury i budownictwa,
- muzea sztuki i zbiory artystyczne,
- muzea biograficzne i literackie,
- muzea specjalistyczne i obiekty unikatowe,
- obiekty historyczno - wojskowe,
- miejsca i muzea martyrologii.

Na niematerialne dziedzictwo składają się m.in.:

- tradycje,

- zwyczaje,
- przekazy ustne,
- umiejętności oraz związane z nimi przedmioty i przestrzeń kulturowa.

Bobrowiska

1. Budynki mieszkalne - poniatówki.
2. Budynki inwentarskie oraz stodoły.

Cieleta

1. Założenie przestrzenne zespołu podworskiego, na które składają się: park dworski, kuźnia, spichlerz oraz budynki inwentarskie .
2. Budynki mieszkalne- dwojaki i czworaki z zespołu zabudowań dworskich.
3. Zabytkowe domy.
4. Budynek szkoły.
5. Budynki inwentarskie : chlewy oraz obory.
6. Kościół p .w .Św. Mikołaja (rejestr zabytków nr A/371).
7. Cmentarz przykościelny z kapliczką, krzyżem, studnią i ogrodzeniem (rejestr zabytków A/228).
8. Liczne zabytki archeologiczne.

Dzierżno

1. Park dworski-park założony na przeł. XIX/XX wieku i ma charakteru parku krajobrazowego. Park nie posiada czytelnego układu przestrzennego i kompozycji alei. W parku występują głównie gatunki drzew liściastych.
2. Budynki mieszkalne - poniatówki.
3. Zabytkowe kapliczki.
4. Liczne zabytki archeologiczne.

Gorczenica

1. Kościół p.w. Podwyższenia Krzyża Świętego (rejestr zabytków nr A/368).
2. Parafialny dom pogrzebowy.
3. Cmentarze: przykościelny ,parafialny, ewangelicki (XIX/XX w.) oraz choleryczny.
4. Dawny budynek szkoły.
5. Budynki dawnej karczmy i komory celnej.
6. Zabytkowe domy, w tym tzw. poniatówki.
7. Budynki magazynowe, gospodarcze oraz inwentarskie.
8. Zabytkowa kapliczka.

9. Liczne zabytki archeologiczne.

Karbowo

1. Założenie przestrzenne zespołu podworskiego, w tym: dwór, park dworski, chlewnia, gołębnik, gorzelnia, kuźnia, obora, stodoła, spichlerz ze stodołą (rejestr zabytków A/941).
2. Ogrodzenie założenia dworskiego.
3. Zabytkowe budynki mieszkalne wraz zabudową inwentarską.
4. Zabytkowe kapliczki.
5. Liczne zabytki archeologiczne, w tym zabytkowe grodzisko (rejestr zabytków nr C/91).

Kruszynki

1. Dwór z parkiem dworskim.
2. Zabytkowe budynki inwentarskie.
3. Budynek dróżnicówki.
4. Zabytkowa kapliczka.
5. Most drogowy- most posiada konstrukcję jednoprzęsłową, sklepioną i przebiega nad nieczynną już linią kolejową. Obiekt murowany jest z cegły , otynkowany i boniowany. Zwieńczeniem są metalowe balustrady.
6. Przepust wodny.
7. Wiadukt.
8. Liczne zabytki archeologiczne.

Mszano

1. Kościół pw. Św. Bartłomieja z organistówką i plebanią oraz cmentarzem (rejestr zabytków nr A/1650).
2. Dwór.
3. Budynek dawnej karczmy.
4. Leśniczówki oraz dom pracowników leśnictwa.
5. Budynek szkoły.
6. Zabytkowe domy z towarzyszącą zabudową gospodarczą.
7. Zabytkowe kapliczki oraz pomnik i pompa.
8. Liczne zabytki archeologiczne, w tym zabytkowa osada z epoki mezolitu, neolitu i wczesnej epoki brązu (rejestr zabytków nr C/165).

Przydatki

1. Założenie przestrzenne zespołu podworskiego, w tym pałac (rejestr zabytków nr A/541), park przypałacowy ze spichlerzem (rejestr zabytków A/943) oraz obora w zespole dworskim.

Szabda

1. Zabytkowe domy oraz budynki inwentarskie- obora, stajnia.
2. Budynek szkoły.
3. Leśniczówka.
4. Most blachownicowy na rzece Drwęcy- na granicy z miastem Brodnica (rejestr zabytków nr A/1351), most jest pozostałością kolejki wąskotorowej Brodnica - Ostrowite. Został wybudowany w 1952 roku.
5. Zabytkowe kapliczki .
6. Liczne zabytki archeologiczne.

Szczuka

1. Zabytkowe domy, w tym chata podcieniowa (rejestr zabytków nr A/1279) oraz budynek inwentarski-obora.
Chata podcieniowa zlokalizowana jest w niedalekiej odległości od kościoła w Szczuce. Zbudowana jest z drewna, w części otynkowana. Podcienia znajdują się od strony szosy. Zmieniono pierwotne pokrycie dachu na blaszane. Zachowana jest część oryginalnej stolarki okiennej. Dom otacza ogród i drzewka owocowe.
2. Budynek poczty.
3. Kościół pw. Św. Fabiana i Sebastiana (rejestr zabytków nr A/364) wraz z plebanią.
4. Cmentarz przykościelny oraz parafialny.
5. Figura Chrystusa Króla.
6. Pomnik poległych w I Wojnie Światowej.
7. Zabytkowe kapliczki.
8. Liczne zabytki archeologiczne, w tym zabytkowe grodzisko (rejestr zabytków nr C/99).

Tama Brodzka

1. Budynek dworca kolejowego wraz z budynkiem dworcowym oraz dróżnicówką.
2. Zabytkowy dom oraz zajazd.
3. Zabytkowa pompa.
4. Przepust wodny.
5. Most kolejowy.

Pozostałe obiekty kultury materialnej:

1. Bartniki- zabytkowy dom oraz kapliczka.
2. Drużyny- budynek dworca kolejowego z toaletami dworcowymi.
3. Gorczeniczka- zabytkowe domy oraz budynki gospodarcze.
4. Gortatowo- zabytkowe budynki mieszkalne (poniatówki), budynki gospodarcze, park dworski, budynek szkoły, cmentarz rodowy z 1870 r. oraz kapliczka.
5. Kominy- zabytkowy dom, szkoła , strażnica kapliczki oraz cmentarz ewangelicki.
6. Kozi Róg- dwór, park dworski, cmentarz, zabytkowy chlew oraz kapliczka.
7. Moczadła- zabytkowe domy, obory oraz kapliczka.
8. Niewierz- dwór, park dworski, cmentarz ewangelicki, kapliczka, szkoła i zabytkowe grodzisko.
9. Nowy Dwór- zabytkowe domy, budynek gospodarczy, szkoła, dróżnicówka oraz kapliczki.
10. Opalenica- park dworski.
11. Podgórz- zabytkowy dom oraz obora.
12. Sobieszyno- dwór, park dworski, dom, chlew, obora, kapliczka.
13. Szymkowo- zabytkowe domy i obory, dawna szkoła oraz kapliczka.
14. Tywola- zajazd Tivoli.
15. Teren Gminy Brodnica od granic administracyjnych miasta Brodnica do rzeki Rypienicy, będącej granicą Gmin Brodnica i Osiek- wąskotorowa linia kolejowa Cukrowni Ostrowite.

Pierwszy odcinek linii kolejowej Cukrowni Ostrowite otwarto w 1922 roku. Odcinek Ostrowite- Brodnica- budowany jednocześnie z dwóch miejscowości- ukończono w roku 1926. Szerokość toru kolejki mierzy 750 mm. Zachowana linia prowadząca do Brodnicy mierzy około 30 km. Na tej trasie pociągi woziły ze stacji kolei normalnotorowej węgiel, kamień wapienny i nawozy dla producentów buraków, odwoziły zaś melasę i wyprodukowany cukier. W okresie przedwojennym poza przewozami towarowymi, sporadycznie były prowadzone przewozy osobowe. Linia do Brodnicy prowadzi głównie wśród pól i lasów, przecinając liczne drogi polne i szosy oraz pokonując doliny rzek Drwęcy i Rypienicy. Obecnie linia jest nieczynna.

4.1.7. Dobra kultury objęte prawnymi formami ochrony zabytków

Na terenie Gminy Brodnica brak obiektów uznanych przez Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej za Pomnik Historii. Na obszarze gminy nie funkcjonuje Park Kulturowy.

4.1.7.1. Zabytki nieruchomości wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego

Na terenie Gminy Brodnica znajdują się obiekty wpisane do rejestru zabytków nieruchomości województwa kujawsko-pomorskiego.

Tab. 16. Wykaz zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (stan na dzień 03.01.2020 r.).

Lp.	Miejscowość	Adres / działka ewidencyjna	Obiekt	Data decyzji	Nr rejestru
1	Cielęta	Nr ewid. dz.97/1 87-301 Cielęta	Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja	04.1.1931 r.	A/371
		Nr ewid. dz. 97/1, 97/2 87-301 Cielęta	Cmentarz przykościelny z kapliczką, krzyżem, studnią i ogrodzeniem	01.06.1987	A/228
2	Gorczenica	Nr ewid. dz.22/1 87-301 Gorczenica	Kościół parafialny pw. Św. Krzyża	13.07.1936	A/368
3	Karbowo	Nr ewi. dz.157/23 ul.Klubowa44 87-300 Karbowo	Zespół dworsko-pałacowy: dwór, park, gołębnik, gorzelnia, spichlerz, spichlerz ze stodołą, obora, chlewnia, stodoła ,dawna kuźnia a następnie warsztat	02.02.1988	A/941
4	Mszano	Nr ewid. Dz.266/2 87-301 Mszano	Kościół parafialny pw. Św. Bartłomieja Apostoła z częścią dz. nr 266/2	28.11.2013	A/1650
5	Przydatki	Nr.ewid.dz.81/2 87-300 Przydatki	Zespół pałacowo-parkowy: pałac	29.01.1988	A/541
			park, magazyn paszowy	14.12.1989	A/943
6	Szczuka	Nr ewid. Dz.341 87-300 Szczuka	Kościół parafialny pw. Św. Fabiana i Sebastiana	13.07.1936	A/364
		Nr ewid. dz.75 87-300 Szczuka	Chata podcieniowa nr75	01.06.1955	A/1279
7	Szabda	Nr. ewid.dz.32 87-00 Szabda	Most blachownicowy na rzece Drwęca	22.11.1988	A/1351

Źródło: Opracowanie własne, na podstawie rejestru zabytków nieruchomości Kujawsko-Pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków.

4.1.7.2. Zabytki ujęte w gminnej ewidencji zabytków

Ochrona zabytków, które znajdują się na terenie gminy należy do obowiązków samorządu lokalnego. Zadania stojące przed organami administracji publicznej

(m.in. zarządami gmin), precyzuje art. 4 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Gminy między innymi mają dbać o: „zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie” oraz zapobiegać „zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków”.

Jednym z obowiązków nałożonych przez ustawę na gminy jest: „uwzględnienie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska”. Temu zadaniu ma służyć gminna ewidencja zabytków, o której jest mowa w art. 22 pkt 4, Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków.

Zgodnie z art. 21 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami gminna ewidencja zabytków jest podstawą do sporządzania programów opieki nad zabytkami .

Wykaz zabytków ujętych w gminnej ewidencji zabytków został przedstawiony w tabeli poniżej.

Tab. 17. Wykaz zabytków nieruchomych wpisanych do gminnej ewidencji zabytków (stan na dzień 26.12.2018).

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EWID. DZ.	DATOWANIE
1	Bartniki	13	Dom	76 (obręb 0010 Kruszyński)	1916 r.
2	Bartniki		Kapliczka	71/1 (obręb 0010 Kruszyński)	pocz. XIX w.
3	Bobrowiska	2	Poniatówka	435/2 (obręb 0014 Nowy Dwór)	1936 r.
4	Bobrowiska	2	Chlew	435/2 (obręb 0014 Nowy Dwór)	1936 r.
5	Bobrowiska	16	Poniatówka	437/18 (obręb 0014 Nowy Dwór)	1936 r.
6	Bobrowiska	16	Chlew	437/18 (obręb 0014 Nowy Dwór)	1936 r.
7	Cielęta	-	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego	część działki nr 94/5, 94/1,94/2	-
8	Cielęta	-	Park dworski	część działki nr 94/5	-
9	Cielęta	9	Dom	23/2	pocz. XX w.
10	Cielęta	9	Obora	23/2	1909 r.
11	Cielęta	15	Szkoła	28	1899
12	Cielęta	29	Dom	86/4	pocz. XX w.
13	Cielęta	35	Dom	48/4	XIX/XX w.
14	Cielęta	36	Dom	43/2	XIX/XX w.
15	Cielęta	37	Dom	44/1	XIX/XX w.
16	Cielęta	37	Obora	44/1	XIX/XX w.
17	Cielęta	38	Spichlerz w zespole folwarcznym	94/5	XIX/XX w.
18	Cielęta	38	Chlew w zespole folwarcznym	94/5	XIX/XX w.
19	Cielęta	38	Chlew w zespole folwarcznym	94/5	XIX/XX w.
20	Cielęta	38	Obora w zespole folwarcznym	94/5	XIX/XX w.

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EWID. DZ.	DATOWANIE
21	Cielęta	38	Kuźnia	94/5	XIX/XX w.
22	Drużyny	111	Dworzec kolejowy	320/8 (obręb 0018 Szabda)	1900 r.
23	Drużyny	112	Dom kolejowy	320/2 (obręb 0018 Szabda)	1900 r.
24	Drużyny	112	Budynek gospodarczy	320/2 (obręb 0018 Szabda)	1900 r.
25	Dzierżno	-	Park dworski	54/1, część działki nr 54/2	XIX w.
26	Dzierżno	9	Poniatówka	10/7	1937 r.
27	Dzierżno	11	Poniatówka	32	1937 r.
28	Dzierżno		Kapliczka	28	p. XX w.
29	Gorzenica	83	Dom pogrzebowy parafii rzymsko-katolickiej	22/1	XIX/XX w.
30	Gorzenica	83	Cmentarz przykościelny	22/1	XIV w.
31	Gorzenica	83	Ogrodzenie cmentarza przykościelnego	22/1	2 poł. XIX w.
32	Gorzenica	-	Cmentarz ewangelicki	142	k. XIX w.
33	Gorzenica	-	Cmentarz choleryczny	130	k. XIX w.
34	Gorzenica	-	Cmentarz parafialny	43	1950 r.
35	Gorzenica	83	Plebania	18/16	XIX/XX w.
36	Gorzenica	1	Dom	232/3	1 poł. XX w.
37	Gorzenica	1	Budynek gospodarczy	232/3	1 poł. XX w.
38	Gorzenica	23	Dom	67/19, 66/6	pocz. XX w.
39	Gorzenica	24	Szkoła	23/7	XIX/XX w.
40	Gorzenica	28	Dom	139	I. 20-te XX w.
41	Gorzenica	42	Dom	93	pocz. XX w.
42	Gorzenica	44	Dom	164	pocz. XX w.
43	Gorzenica	52	Szkoła	105	pocz. XX w.
44	Gorzenica	55	Dom	115	pocz. XX w.
45	Gorzenica	56	Poniatówka	57(obręb 0015 Opalenica)	1936 r.
46	Gorzenica	64	Poniatówka	60/3 (obręb 0015 Opalenica)	1936 r.
47	Gorzenica	68	Poniatówka	5/6 (obręb 0015 Opalenica)	1936 r.
48	Gorzenica	70	Poniatówka	17 (obręb 0015 Opalenica)	1936 r.
49	Gorzenica	78	Poniatówka	39/2 (obręb 0015 Opalenica)	1936 r.
50	Gorzenica	78	Stodoła	39/2 (obręb 0015 Opalenica)	1936 r.
51	Gorzenica	82	Dom	129/3	I. 20-te XX w.
52	Gorzenica		Kapliczka	95	pocz. XX w.
53	Gorzenica-Pisak	41	Komora celna	175	4 ćw. XIX w.
54	Gorzenica-Pisak	40	Karczma	173/12	pocz. XX w.
55	Gorzeniczka	1	Dom	141/3	1922 r.
56	Gorzeniczka	1	Obora	141/3	1922 r.
57	Gorzeniczka	5	Dom	184/3	1911 r.

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EWID. DZ.	DATOWANIE
58	Gorczeniczka	9	Dom	152	1911 r.
59	Gorczeniczka	12	Dom	126	1911 r.
60	Gorczeniczka	13	Dom	125/3	1911 r.
61	Gorczeniczka	14	Dom	95	1924 r.
62	Gorczeniczka	15	Dom	96	I. 20-te XX w.
63	Gortatowo	-	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego	33/2, 33/3, 36/8, 36/9, 36/10, 36/1, 36/5	XIX/XX w.
64	Gortatowo	-	Park dworski	33/2, 33/3, 36/8, 36/9, 36/10	XIX w.
65	Gortatowo	-	Cmentarz rodowy	18/1	-
66	Gortatowo	25	Poniatówka	53/2	1936 r.
67	Gortatowo	25	Stodoła	53/1	1936 r.
68	Gortatowo	34	Poniatówka	7	1936 r.
69	Gortatowo		Kapliczka	18/1	pocz. XX w.
70	Karbowo	Klubowa 44	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego	157/25, 157/4	-
71	Karbowo	Klubowa 44	Stajnia, ob. magazyn w zespole folwarcznym	157/25	4
72	Karbowo	Klubowa 44	Chlewnia w zespole folwarcznym	157/25	4
73	Karbowo	Klubowa 44	Ogrodzenie zespołu folwarcznego	157/25	4
74	Karbowo	Jęczmienna 36	Dom	74/5	pocz. XX w.
75	Karbowo	Małgorzatkki 8	Szkoła	218/10	4
76	Karbowo	Olsztyńska 83	Dom	444/5	pocz. XX w.
77	Karbowo	Pokrzywki 7	Dom	167/1	pocz. XX w.
78	Karbowo	Żmijewska 16	Dom	140/2	pocz. XX w.
79	Karbowo	Żmijewska 54	Dom	153/2	k. XIX w.
80	Karbowo	Klubowa/Olsztyńska	Kapliczka	782	I. 30-te XX w.
81	Karbowo	Wąwozowa	Kapliczka	100	I. 40-te XX w.
82	Kominy	-	Cmentarz ewangelicki	66	1 poł. XIX w.
83	Kominy	Słowikowa	Park dworski	247/111, 247/124, 247/109	XIX w.
84	Kominy	1	Szkoła	64	pocz. XX w.
85	Kominy	4	Dom	52	
86	Kominy	10	Strażnica	26/4	pocz. XX w.
87	Kominy	-	Kapliczka	24/4	1916 r.
88	Kominy	-	Kapliczka	77	1948 r.
89	Kozi Róg	11	Dwór	34/5	XIX/XX w.
90	Kozi Róg	11	Park dworski	część działki nr 34/5	k. XIX w.
91	Kozi Róg	11	Chlew w zabudowie folwarcznej	34/5	XIX/XX w.
92	Kozi Róg	-	Kapliczka	4/15	1 poł. XX w.
93	Kruszynki	47a	Droźnicówka	100/3	4
94	Kruszynki	-	Kapliczka	33/2	1946 r.
95	Kruszynki	-	Most drogowy	100/11	1
96	Kruszynki	-	Przepust wodny	46/2	4

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EWID. DZ.	DATOWANIE
97	Kruszynki	-	Wiadukt kolejowy	46/2	1
98	Moczadła	20A	Dom	30/4 (obręb 0016 Przydatki)	XIX/XX w.
99	Moczadła	20A	Obora	30/4 (obręb 0016 Przydatki)	XIX/XX w.
100	Moczadła	50	Dom	28 (obręb 0016 Przydatki)	XIX/XX w.
101	Moczadła	-	Kapliczka	33/3 (obręb 0016 Przydatki)	pocz. XX w.
102	Mszano	-	Cmentarz przykościelny	266/2	pocz. XX w.
103	Mszano	-	Cmentarz parafialny	130/2, 130/1	pocz. XX w.
104	Mszano	29	Plebania	266/2	1870
105	Mszano	29	Organistówka	266/2	pocz. XX w.
106	Mszano	29	Pomnik poległych 1914-1918	266/2	pocz. XX w.
107	Mszano	4	Dom	95/4	poł. XIX w.
108	Mszano	13	Dwór	226/7	XIX/XX w.
109	Mszano	21	Dom	125/1	XIX/XX w.
110	Mszano	22	Szkoła	208/1	pocz. XX w.
111	Mszano	26	Dom	205	pocz. XX w.
112	Mszano	35	Karczma	193	pocz. XX w.
113	Mszano	38	Dom	114/1	XIX/XX w.
114	Mszano	58	Dom pracowników leśnictwa	309, 310	1904
115	Mszano	58	Stodoła	309, 310	k. XIX w.
116	Mszano	59	Chlew	7282/6	1904
117	Mszano	59	Stodoła	7282/6	1904
118	Mszano	60	Leśnictwo	7250/7 (obręb 0018 Szabda)	1938
119	Mszano	60	Chlew	7250/7 (obręb 0018 Szabda)	1938
120	Mszano	60	Stodoła z częścią gospodarczą	7250/7 (obręb 0018 Szabda)	1938
121	Mszano	61	Leśnictwo, ob. budynek mieszkalny	7250/6 (obręb 0018 Szabda)	1938
122	Mszano	61	Chlew	7250/6 (obręb 0018 Szabda)	1938
123	Mszano	61	Stodoła	7250/6 (obręb 0018 Szabda)	1938
124	Mszano	-	Kapliczka św. Jana Nepomucena	141/1	pocz. XX w.
125	Mszano	-	Kapliczka	75	k. XIX w.
126	Niewierz	23b	Dwór	140/10, 140/2	k. XIX w.
127	Niewierz	-	Park dworski	140/10, 140/2	XIX w.
128	Niewierz	-	Cmentarz ewangelicki	77	2 poł. XIX w.
129	Niewierz	22	Dom	66	pocz. XX w.
130	Niewierz	27	Szkoła	68/3	1 ćw. XX w.
131	Niewierz	-	Kapliczka	113/1	pocz. XX w.
132	Nowy Dwór	9	Dom	105/1	1913 r.
133	Nowy Dwór	11	Dom	52/1, 53/1	1936
134	Nowy Dwór	11	Budynek gospodarczy	52/1	1936

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EWID. DZ.	DATOWANIE
135	Nowy Dwór	14	Szkoła	65/3	1912
136	Nowy Dwór	-	Kapliczka	57	1869
137	Nowy Dwór	-	Kapliczka	7278/1	pocz. XX w.
138	Opalenica	-	Park dworski	część działek nr 49/17 i 49/5	XIX w.
139	Podgórz	18	Obora	53/8 (obręb 0019 Szczuka)	k. XIX w.
140	Przydatki	-	Założenie przestrzenne zespołu podworskiego	81/2, 81/10, 81/5, 81/9,81/11,112	4 ćw. XIX w.
141	Sobieszyno	8	Dwór	58/10	2 poł. XIX w.
142	Sobieszyno	-	Park dworski	58/10, 58/27,58/26, część dz.nr 58/28	XIX w.
143	Sobieszyno	8	Chlew	58/28	2 poł. XIX w.
144	Sobieszyno	8	Obora	58/28	2 poł. XIX w.
145	Sobieszyno	11	Dom	9/2	pocz. XX w.
146	Sobieszyno	-	Kapliczka	58/23	pocz. XX w.
147	Szabda	63	Szkoła	102/6	1 ćw. XX w.
148	Szabda	65	Dom	101	pocz. XX w.
149	Szabda	70	Dom	64	pocz. XX w.
150	Szabda	74	Dom	57	1910 r.
151	Szabda	74	Obora	57	1910 r.
152	Szabda	89	Dom	87	1918 r.
153	Szabda	110	Leśniczówka	7247/4	1923 r.
154	Szabda	110	Stajnia	7247/4	XIX/XX w.
155	Szabda	-	Kapliczka NMP	30/3	pocz. XX w.
156	Szabda	-	Kapliczka	158/1	pocz. XX w.
157	Szczuka	86	Cmentarz przykościelny	341	XIV w.
158	Szczuka	86	Kapliczka Jezusa na cmentarzu przykościelnym	341	pocz. XX w.
159	Szczuka	86	Kapliczka Marii Panny na cmentarzu przykościelnym	341	pocz. XX w.
160	Szczuka	86	Ogrodzenie cmentarza przykościelnego	341	4 ćw. XIX w.
161	Szczuka	86	Plebania	124/2	1880-1882
162	Szczuka	-	Cmentarz parafialny	119	1920 r.
163	Szczuka	17	Poczta	259/1	pocz. XX w.
164	Szczuka	31	Obora	254/2	1901 r.
165	Szczuka	73	Dom	111/5	pocz. XX w.
166	Szczuka	74	Dom	127/11	pocz. XX w.
167	Szczuka	82	Dom	337/1	poł. XIX w.
168	Szczuka	87	Dom	117/2	pocz. XX w.
169	Szczuka	87	Budynek gospodarczy	117/2	pocz. XX w.
170	Szymkowo	11	Dom	30/130	pocz. XX w.
171	Szymkowo	11	Obora	30/1	pocz. XX w.

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Lp.	MIEJSCOWOŚĆ	NR	OBIEKT	NR EWID. DZ.	DATOWANIE
172	Szymkowo	13	Szkoła	50/2	pocz. XX w.
173	Szymkowo	19	Obora	56/2	1913 r.
174	Szymkowo	-	Kapliczka	54/1	1 poł. XX w.
175	Szymkowo	-	Kapliczka	97/4	pocz. XX w.
176	Tama Brodzka	1	Dworzec kolejowy	529/10 (obręb 0007 Karbowo)	1887
177	Tama Brodzka	2	Dróżnicówka	625/1 (obręb 0007 Karbowo)	4 ćw. XIX w.
178	Tama Brodzka	3	Zajazd	626 (obręb 0007 Karbowo)	4 ćw. XIX w.
179	Tama Brodzka	4	Dom kolejowy	623 (obręb 0007 Karbowo)	1887
180	Tama Brodzka	-	Przepust wodny	7267/1 (obręb 0007 Karbowo)	4 ćw. XIX w.
181	Tama Brodzka	-	Most kolejowy	613 (obręb 0007 Karbowo)	4 ćw. XIX w.
182	Tama Brodzka	-	Zespół niemieckich schronów z lat 1944/1945; punkt oporu Tama Brodzka; schron bierny Regelbau 668	626 (obręb 0007 Karbowo)	-
183	Tywola	102	Zajazd "Tivolij"	18/2 (obręb 0018 Szabda)	ok. 1910 r.

Źródło: Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków .

4.1.7.3. Zabytki ruchome wpisane do rejestru zabytków i ujęte w ewidencji zabytków

Ustawa z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami podaje definicję zabytku ruchomego: „zabytek ruchomy - rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, będących dziełem człowieka lub związanych z jego działalnością i stanowiących świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową”.

Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków w Toruniu prowadzi rejestr zabytków ruchomych znajdujących się na terenie gminy Brodnica. Do rejestru zabytków ruchomych wpisane są głównie przedmioty znajdujące się we wnętrzach zabytkowych kościołów w miejscowościach Cielęta, Gorczenica, Mszano i Szczuka.

Tab. 18. Wykaz zabytków ruchomych na terenie Gminy Brodnica.

Miejscowość	Lokalizacja zabytków	Rodzaj zabytku	Liczba zewidencjonowanych zabytków	Liczba wpisanych do rejestru zabytków/nr rejestru zabytków	Typ własności
Cielęta	Kościół parafialny pw. Św. Mikołaja	Elementy wyposażenia kościoła	46	43 B /135/1-43	Wyznaniowa

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Gorczenica	Kościół parafialny pw. Podwyższenia Krzyża Świętego	Elementy wyposażenia kościoła	36	-	Wyznaniowa
Mszano	Kościół parafialny pw. Św. Bartłomieja Apostoła	Elementy wyposażenia kościoła	41	-	Wyznaniowa
Szczuka	Kościół parafialny pw. Św. Fabiana i Sebastiana	Elementy wyposażenia kościoła	41	23 B /121/1-23	Wyznaniowa
Szczuka	Cmentarz przykościelny	Pomnik pamięci poległych w I W.Ś. 1914-1918	-	1 B /258	Wyznaniowa

Źródło: Program opieki nad zabytkami dla Gminy Brodnica na lata 2015-2018.

4.1.7.4. Zabytki w zbiorach muzealnych

Na terenie Gminy Brodnica nie funkcjonują muzea eksponujące dziedzictwo kulturowe. Placówką eksponującą dorobek kulturowy regionu brodnickiego jest działające od 1973 roku Muzeum w Brodnicy. Jest ono placówką naukowo- oświatową realizującą zadania statutowe w ramach działów : archeologii, historii, etnografii i przyrody. W muzeum prezentowana jest wystawa stała „Życie codzienne mezolitycznych myśliwych z Mszana sprzed 10000 lat”.

4.1.7.5. Zabytki archeologiczne wpisane do rejestru zabytków województwa kujawsko-pomorskiego

Zabytek archeologiczny zgodnie z definicją zawartą w ustawie z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami to zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

Kujawsko - Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków prowadzi wojewódzką ewidencję zabytków, w ramach której ewidencjonowane są obok zabytków ruchomych i nieruchomych również zabytki archeologiczne. Ewidencja prowadzona jest w formie kart ewidencyjnych sporządzanych odrębnie dla każdego zabytku. Jest ona podstawą do sporządzenia krajowej ewidencji zabytków oraz gminnej ewidencji zabytków.

Teren gminy zlokalizowany jest w obrębie 11 obszarów AZP. Znaleźiska reprezentują pozostałości kulturowe od okresu Neolitu po Czasy Nowożytny. Najliczniej reprezentowane są ślady osadnictwa neolitycznego, znaleźiska z okresów halsztackiego i wpływów rzymskich oraz z okresu Późnego Średniowiecza i Czasów Nowożytnych.

Na terenie gminy Brodnica istnieją poniższe obiekty wpisane do rejestru zabytków archeologicznych:

- Karbowo, obszar 34-51, stanowisko w miejscowości 1, stanowisko na obszarze 1.
Datowane na późne średniowiecze XV-XVI wiek.
Numer rejestru C/91 z dnia 07.11.1969 r.
- Mszano – na obszarze tzw. Bindugi nad Drwęcą odkryte obozowisko, osada i cmentarzysko (mezolit i neolit) z najstarszymi pochówkami na Niżu nr ST.14 AZP 35-50/45
Wpis do rejestru zabytków nr C/165 z dnia 24.11.2006 r.
- Szczuka, obszar 35-51, stanowisko w miejscowości 1, stanowisko na obszarze 49.
Pozostałości wczesnośredniowiecznego grodu (grodzisko). Numer rejestru C/99 z dnia 12.11.1969 r.

Dla zabytków archeologicznych obowiązują następujące ustalenia:

- bezwzględnej ochronie podlegają trzy obiekty: w miejscowościach Karbowo, Mszano, Szczuka. Jakakolwiek ingerencja w te obiekty jest zakazana,
- zabytki archeologiczne pozbawione własnej ekspozycji są dostępne do celów inwestycyjnych pod warunkiem uprzedniego przeprowadzenia archeologicznych badań wykopaliskowych,
- ze względu na fakt niepełnego zewidencjonowania zabytków archeologicznych, wszelkie projektowane na terenie gminy inwestycje związane z wykonywaniem prac ziemnych winny być uzgadniane z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków.

Ochrona dziedzictwa archeologicznego prowadzona jest zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, według której obecny poziom cywilizacyjny umożliwia wykorzystanie potencjału kulturowego, ekonomicznego i społecznego dziedzictwa archeologicznego bez umniejszania szans przyszłych pokoleń na jego poznanie i obcowanie z autentycznymi, nienaruszonymi zabytkami przeszłości. W przypadku nieodnawialnych zasobów dziedzictwa archeologicznego oznacza to ochronę zabytków archeologicznych

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

in situ czyli w miejscu ich pierwotnego występowania, przez zachowanie ich dla przyszłych pokoleń w stanie możliwie nienaruszonym.

Tab. 19. Wykaz zabytków archeologicznych ujętych w wojewódzkiej ewidencji (stan na dzień 30.06.2016 r.).

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
35-51	16	Cielęta	1	Osada		PŚ
35-51	16	Cielęta	1	Osada		CZASY NOW.
35-51	17	Cielęta	2	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	17	Cielęta	2	Ślad osadnictwa		PŚ
35-51	17	Cielęta	2	Osada		CZASY NOW.
35-51	18	Cielęta	3	Osada		CZASY NOW.
35-51	18	Cielęta	3	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	19	Cielęta	4	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	20	Cielęta	5	Osada		PŚ - CZASY NOW
35-51	21	Cielęta	6	Osada		CZASY NOW.
35-51	22	Cielęta	7	Osada		CZASY NOW.
35-51	23	Cielęta	8	Osada		OR
35-51	23	Cielęta	8	Osada		WŚ IX - X w.
35-51	24	Cielęta	9	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	25	Cielęta	10	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	26	Cielęta	11	Osada		CZASY NOW.
35-51	27	Cielęta	12	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-51	27	Cielęta	12	Ślad osadnictwa		NEOLIT
35-51	28	Cielęta	13	Ślad osadnictwa		WEB
35-51	28	Cielęta	13	Osada		HA-LA
35-51	28	Cielęta	13	Osada		WŚ
35-51	65	Cielęta	14	Obozowisko		EP. KAMIENIA
35-51	66	Cielęta	15	Ślad osadnictwa		WEB
35-51	67	Cielęta	16	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	68	Cielęta	17	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	69	Cielęta	18	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	70	Cielęta	19	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	72	Cielęta	20	Osada		LA-OR
35-51	73	Cielęta	21	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-51	75	Cielęta	22	Osada		HA-LA
35-51	85	Cielęta	23	Osada		PŚ - CZASY NOW
35-51	86	Cielęta	24	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	86	Cielęta	24	Osada		CZASY NOW.

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
35-51	87	Cielęta	25	Osada		PŚ - CZASY NOW
35-51	88	Cielęta	26	Osada		CZASY NOW.
35-52	5	Cielęta	27	Ślad osadnictwa	KAK	NEOLIT
35-52	5	Cielęta	27	Ślad osadnictwa		WŚ
35-52	6	Cielęta	28	Ślad osadnictwa		HA - LA (?)
35-52	6	Cielęta	28	Ślad osadnictwa		WŚ
35-52	16	Cielęta	29	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-52	16	Cielęta	29	Ślad osadnictwa		PŚ
35-52	16	Cielęta	29	Ślad osadnictwa	KCS	SCHN
35-52	18	Cielęta	30	Osada		HA-LA
35-52	18	Cielęta	30	Osada		PŚ - CZASY NOW
35-52	19	Cielęta	31	Osada		PŚ
35-52	19	Cielęta	31	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-52	20	Cielęta	32	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-52	21	Cielęta	33	Ślad osadnictwa		WŚ
35-52	21	Cielęta	33	Osada		PŚ - CZASY NOW
35-52	22	Cielęta	34	Osada		PŚ
35-52	22	Cielęta	34	Ślad osadnictwa		HA - LA (?)
35-52	23	Cielęta	35	Osada		PŚ - CZASY NOW
35-52	23	Cielęta	35	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-52	24	Cielęta	36	Osada		CZASY NOW.
35-52	24	Cielęta	36	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-52	25	Cielęta	37	Osada		HA-LA
35-52	26	Cielęta	38	Ślad osadnictwa		PŚ
35-52	26	Cielęta	38	Osada		WŚ
35-52	26	Cielęta	38	Ślad osadnictwa		OR
35-52	26	Cielęta	38	Osada		HA-LA
35-52	26	Cielęta	38	Ślad osadnictwa	KAK	NEOLIT
35-52	27	Cielęta	39	Ślad osadnictwa		HA - LA (?)
35-52	28	Cielęta	40	Osada		WŚ
35-52	28	Cielęta	40	Osada		CZASY NOW.
35-52	28	Cielęta	40	Ślad osadnictwa	ŁU Ź	HA-LA
35-52	29	Cielęta	41	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-52	30	Cielęta	42	Ślad osadnictwa		WŚ
35-52	31	Cielęta	43	Ślad osadnictwa		WŚ (?)

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
35-52	32	Cielęta	44	Osada		WŚ XII-XIII w.
35-51	32	Cielęta	44	Ślad osadnictwa	KAK	NEOLIT
35-51	79	Cielęta	1	Osada		PŚ
35-51	89	Cielęta	2	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	91	Cielęta Wybudowanie	4	Osada		CZASY NOW.
35-51	92	Cielęta Wybudowanie	5	Ślad osadnictwa		WEB
35-51	92	Cielęta Wybudowanie	5	Osada		SCHN - WEB
35-51	92	Cielęta Wybudowanie	5	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	92	Cielęta Wybudowanie	5	Ślad osadnictwa		PŚ - CZASY
36-51	48	Dzierżno	1	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	48	Dzierżno	1	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-52	40	Dzierżno	2	Osada		PŚ
36-52	41	Dzierżno	3	Ślad osadnictwa		WŚ
36-52	41	Dzierżno	3	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
37-52	41	Dzierżno	4	Osada		CZASY NOW.
37-52	42	Dzierżno	5	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
37-52	42	Dzierżno	5	Osada		CZASY NOW.
37-52	43	Dzierżno	6	Ślad osadnictwa		HA-LA
37-52	43	Dzierżno	6	Osada		PŚ
37-52	43	Dzierżno	6	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
37-52	44	Dzierżno	7	Osada		WŚ
37-52	44	Dzierżno	7	Osada		PŚ
37-52	45	Dzierżno	8	Osada		CZASY NOW.
37-52	45	Dzierżno	8	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
37-52	45	Dzierżno	8	Ślad osadnictwa		OR
36-50	1	Gorczenica	1	Osada		HA-LA
36-50	1	Gorczenica	1	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	3	Gorczenica	1	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	3	Gorczenica	1	Osada		HA-LA
36-50	3	Gorczenica	1	Osada		OR
36-50	3	Gorczenica	1	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	5	Gorczenica	3	Osada		HA-LA
36-50	9	Gorczenica	6	Osada		OR
36-50	9	Gorczenica	6	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	10	Gorczenica	7	Osada		HA-LA
36-50	10	Gorczenica	7	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	11	Gorczenica	8	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	11	Gorczenica	8	Osada		HA-LA

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
36-50	12	Gorczenica	9	Osada		PŚ
36-50	12	Gorczenica	9	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	12	Gorczenica	9	Osada		HA-LA
36-50	12	Gorczenica	9	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	1	Gorczenica	10	Osada		PŚ
36-51	8	Gorczenica	11	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	8	Gorczenica	11	Osada		PŚ
36-51	8	Gorczenica	11	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	9	Gorczenica	12	Osada		PŚ
36-51	10	Gorczenica	13	Osada		PŚ
36-51	11	Gorczenica	14	Osada		PŚ
36-51	11	Gorczenica	14	Osada		OR
36-51	12	Gorczenica	15	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	13	Gorczenica	16	Obozowisko		WEB
36-51	13	Gorczenica	16	Osada		PŚ
36-51	37	Gorczenica	17	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	41	Gorczenica	18	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	50	Gorczenica	19	Osada		PŚ
36-51	51	Gorczenica	20	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	2	Gorczeniczka	19	Obozowisko	KAK	NEOLIT
36-50	2	Gorczeniczka	19	Ślad osadnictwa		NEOLIT (?)
36-50	2	Gorczeniczka	19	Osada		HA-LA
36-50	2	Gorczeniczka	19	Osada		CZASY NOW.
36-50	4	Gorczeniczka	1	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	4	Gorczeniczka	1	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	22	Gorczeniczka	2	Ślad osadnictwa	KAK	NEOLIT
36-50	22	Gorczeniczka	2	Cmentarz (?)		HA-LA
36-50	23	Gorczeniczka	3	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	23	Gorczeniczka	3	Osada		HA-LA
36-50	23	Gorczeniczka	3	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	24	Gorczeniczka	4	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	24	Gorczeniczka	4	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	24	Gorczeniczka	4	Osada		HA-LA
36-50	25	Gorczeniczka	5	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-50	25	Gorczeniczka	5	Osada		WOR
36-50	25	Gorczeniczka	5	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	25	Gorczeniczka	5	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	30	Gorczeniczka	6	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	30	Gorczeniczka	6	Ślad osadnictwa		?
36-50	31	Gorczeniczka	7	Osada		PŚ

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia
36-50	31	Gorczeniczka	7	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	31	Gorczeniczka	7	Ślad osadnictwa		WEB
36-50	31	Gorczeniczka	7	Osada		HA-LA
36-50	31	Gorczeniczka	7	Osada		OR
36-50	32	Gorczeniczka	8	Osada		HA-LA
36-50	32	Gorczeniczka	8	Osada		OR
36-50	32	Gorczeniczka	8	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	33	Gorczeniczka	9	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	34	Gorczeniczka	10	Osada		WŚ
36-50	35	Gorczeniczka	11	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	35	Gorczeniczka	11	Osada		PŚ
36-50	36	Gorczeniczka	12	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	37	Gorczeniczka	13	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	37	Gorczeniczka	13	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	37	Gorczeniczka	13	Ślad osadnictwa		OR
36-50	37	Gorczeniczka	13	Osada		HA-LA
36-50	37	Gorczeniczka	13	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	38	Gorczeniczka	14	Obozowisko		WEB
36-50	38	Gorczeniczka	14	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	38	Gorczeniczka	14	Obozowisko	KPL	NEOLIT
36-50	38	Gorczeniczka	14	Cmentarz	ŁU Ź	IV-VEB
36-50	38	Gorczeniczka	14	Osada		OR
36-50	38	Gorczeniczka	14	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	39	Gorczeniczka	15	Osada (?)	?	?
36-50	40	Gorczeniczka	16	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	40	Gorczeniczka	16	Osada		HA-LA
36-50	40	Gorczeniczka	16	Osada		PŚ
36-50	40	Gorczeniczka	16	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	41	Gorczeniczka	17	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	41	Gorczeniczka	17	Osada		PŚ
36-50	42	Gorczeniczka	18	Osada		PŚ
36-50	42	Gorczeniczka	18	Osada		WŚ
36-50	90	Gorczeniczka	19	?	?	?
36-50	91	Gorczeniczka	20	?	?	?
36-50	92	Gorczeniczka	21	?	?	?
36-51	2	Gorczeniczka	22	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	3	Gorczeniczka	23	Ślad osadnictwa		PŚ
36-51	3	Gorczeniczka	23	Osada		OR
36-51	4	Gorczeniczka	24	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	5	Gorczeniczka	25	Osada		HA-LA

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
36-51	6	Gorczeniczka	16	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-51	6	Gorczeniczka	16	Obozowisko		SCHN - WEB
36-51	7	Gorczeniczka	27	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	7	Gorczeniczka	27	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	15	Gorczeniczka	28	Osada		HA-LA
36-51	15	Gorczeniczka	28	Cmentarz		SCHN - WEB
36-51	21	Gorczeniczka	29	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	21	Gorczeniczka	29	Osada		PŚ
36-51	22	Gorczeniczka	30	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	22	Gorczeniczka	30	Ślad osadnictwa		WEB
36-51	22	Gorczeniczka	30	Ślad osadnictwa		PŚ
36-51	23	Gorczeniczka	31	Osada		CZASY NOW.
36-52	35	Gortatowo	1	Osada		WŚ
36-52	36	Gortatowo	2	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-52	37	Gortatowo	3	Osada		CZASY NOW.
36-52	38	Gortatowo	4	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-52	38	Gortatowo	4	Ślad osadnictwa		WŚ
36-52	39	Gortatowo	5	Osada		CZASY NOW.
34-51	1	Karbowo	1	Grodzisko		PŚ XV-XVI w.
34-51	5	Karbowo	2	Osada		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	5	Karbowo	2	Punkt osadniczy		WŚ
34-51	6	Karbowo	3	Punkt osadniczy ?	?	?
34-51	7	Karbowo	4	Punkt osadniczy		PŚ
34-51	8	Karbowo	5	Punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
34-51	9	Karbowo	6	Punkt osadniczy		PŚ
34-51	9	Karbowo	6	Punkt osadniczy		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	10	Karbowo	7	Punkt osadniczy		PŚ
34-51	11	Karbowo	8	Punkt osadniczy		PŚ
34-51	11	Karbowo	8	Punkt osadniczy		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	12	Karbowo	9	Punkt osadniczy		PŚ
34-51	13	Karbowo	10	Punkt osadniczy		PRADZIEJE
34-51	13	Karbowo	10	Punkt osadniczy		PŚ
34-51	13	Karbowo	10	Punkt osadniczy		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	15	Karbowo	12	Punkt osadniczy		PŚ

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
34-51	15	Karbowo	11	Punkt osadniczy		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	15	Karbowo	12	Punkt osadniczy		OR
34-51	16	Karbowo	13	Punkt osadniczy		OR
34-51	16	Karbowo	13	Osada		PŚ
34-51	16	Karbowo	13	Osada		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	17	Karbowo	14	Punkt osadniczy		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	17	Karbowo	14	Punkt osadniczy		PŚ
34-51	17	Karbowo	14	Punkt osadniczy		PRADZIEJE
34-51	18	Karbowo	15	Osada		WŚ
34-51	19	Karbowo	16	Osada		NOWOŻYTNOŚĆ
34-51	20	Karbowo	17	Osada		I OEB
34-51	44	Karbowo	0	Znalezisko luźne		NEOLIT
34-51	45	Karbowo	0	Znalezisko luźne		NEOLIT
34-51	46	Karbowo	0	Znalezisko luźne		NEOLIT
34-51	47	Karbowo	0	Znalezisko luźne		NEOLIT
35-50	13	Kominy	22	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	13	Kominy	22	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-50	14	Kominy	23	Obozowisko		MEZOLIT
35-50	14	Kominy	23	Cmentarz		OR
35-50	15	Kominy	24	Cmentarz		OR
35-50	16	Kominy	25	Osada		SCHN - WEB
35-50	16	Kominy	25	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	16	Kominy	25	Obozowisko		EP. KAMIENIA
35-50	17	Kominy	26	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	17	Kominy	26	Osada		OR
35-50	18	Kominy	27	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-50	18	Kominy	27	Ślad osadnictwa		OR
35-50	19	Kominy	28	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-50	19	Kominy	28	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	20	Kominy	29	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	20	Kominy	29	Ślad osadnictwa		OR
35-50	20	Kominy	29	Ślad osadnictwa		WEB

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
35-50	21	Kominy	30	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	21	Kominy	30	Osada		WEB
35-50	22	Kominy	31	Osada		CZASY NOW.
35-50	23	Kominy	32	Ślad osadnictwa		WEB
35-50	23	Kominy	32	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	23	Kominy	32	Osada		OR
35-50	24	Kominy	33	Osada		HA-LA
35-50	25	Kominy	34	Osada		HA-LA
35-50	42	Kominy	21	Osada	KPL	NEOLIT
36-50	6	Kominy	15	Osada		HA-LA
36-50	7	Kominy	16	Obozowisko	KPL	NEOLIT
36-50	7	Kominy	16	Osada		HA-LA
36-50	7	Kominy	16	Osada		WŚ
36-50	7	Kominy	16	Osada		PŚ
36-50	7	Kominy	16	Obozowisko		SCHN
36-50	8	Kominy	2	Osada		HA-LA
36-50	8	Kominy	2	Obozowisko		SCHN - WEB
36-50	8	Kominy	2	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	8	Kominy	2	Osada		PŚ
36-50	8	Kominy	2	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	13	Kominy	3	Osada		WŚ
36-50	14	Kominy	4	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	14	Kominy	4	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	15	Kominy	5	Osada		HA-LA
36-50	16	Kominy	6	Ślad osadnictwa	?	?
36-50	16	Kominy	6	Obozowisko	KPL	NEOLIT
36-50	16	Kominy	6	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	16	Kominy	6	Osada		HA-LA
36-50	16	Kominy	6	Osada		WŚ
36-50	17	Kominy	7	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	17	Kominy	7	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	17	Kominy	7	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	18	Kominy	8	Ślad osadnictwa		PŚ
36-50	18	Kominy	8	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	19	Kominy	9	Ślad osadnictwa		HA
36-50	19	Kominy	9	Osada		HA-LA
36-50	19	Kominy	9	Ślad osadnictwa		OR
36-50	19	Kominy	9	Osada		CZASY NOW.
36-50	20	Kominy	10	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	20	Kominy	10	Ślad osadnictwa		WEB

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
36-50	21	Kominy	11	Ślad osadnictwa		WŚ
36-50	21	Kominy	11	Osada		OR
36-50	21	Kominy	11	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	21	Kominy	11	Ślad osadnictwa	KPL	NEOLIT
36-50	21	Kominy	11	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	59	Kominy	12	Obozowisko		MEZOLIT (?)
36-50	59	Kominy	12	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	59	Kominy	12	Ślad osadnictwa	?	?
36-50	66	Kominy	13	Obozowisko		EP. KAMIENIA
36-50	66	Kominy	13	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-50	66	Kominy	13	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	68	Kominy	14	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-50	89	Kominy	16	Ślad osadnictwa		NEOLIT (?)
36-51	42	Kominy	17	Osada		HA-LA
36-51	42	Kominy	17	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	43	Kominy	18	Osada		CZASY NOW.
36-51	44	Kominy	19	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-51	44	Kominy	19	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	44	Kominy	19	Obozowisko		WEB
36-51	45	Kominy	20	Osada		PŚ
36-51	29	Kozi Róg	1	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	29	Kozi Róg	1	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	38	Kozi Róg	2	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	38	Kozi Róg	2	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-50	108	Kruszynki	1	Osada		NOWOŻYTNOŚĆ
34-50	109	Kruszynki	2	Obozowisko		OR
34-50	110	Kruszynki	3	Osada		NOWOŻYTNOŚĆ
34-50	110	Kruszynki	3	Punkt osadniczy		PŚ
34-50	110	Kruszynki	3	Osada		OR
34-50	110	Kruszynki	3	Osada		HA-LA
34-50	111	Kruszynki	4	Osada		HA-LA
34-50	112	Kruszynki	5	Punkt osadniczy		EP. KAMIENIA
34-51	38	Kruszynki	6	Punkt osadniczy	KPL	NEOLIT
34-51	42	Kruszynki	7	Punkt osadniczy	KPL(?)	NEOLIT (?)
35-51	71	Moczadła	1	Osada		HA-LA
35-51	71	Moczadła	1	Osada		CZASY NOW.
35-51	71	Moczadła	1	Osada		PŚ

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
35-51	71	Moczadła	1	Osada		WEB
35-51	74	Moczadła	2	Cmentarz		HA-LA
35-51	83	Moczadła	7	Osada		PŚ - CZASY NOW.
35-50	6	Mszano	3	Osada		OR
35-50	7	Mszano	4	Osada		OR
35-50	7	Mszano	4	Osada		HA-LA
35-50	8	Mszano	5	Ślad osadnictwa		OR
35-50	26	Mszano	6	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	26	Mszano	6	Osada		WEB
35-50	26	Mszano	6	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	27	Mszano	7	Osada		CZASY NOW.
35-50	28	Mszano	8	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	28	Mszano	8	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	28	Mszano	8	Osada		OR
35-50	29	Mszano	9	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	30	Mszano	10	Osada		CZASY NOW.
35-50	31	Mszano	11	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	32	Mszano	12	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	33	Mszano	12	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	43	Mszano	1	Cmentarz (?)		NEOLIT
35-50	44	Mszano	2	Cmentarz	KAK	NEOLIT
35-50	45	Mszano	14	Obozowisko		MEZOLIT
35-50	45	Mszano	14	Cmentarzysko		MEZOLIT
35-50	45	Mszano	14	Osada	KPL	NEOLIT
35-50	45	Mszano	14	Osada	KAK	NEOLIT
35-50	45	Mszano	14	Osada	IWI	I OEB
35-50	34	Niewierz	2	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-51	39	Nowy Dwór	39	Punkt osadniczy		SCHN I OEB
34-52	45	Nowy Dwór	1	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	45	Nowy Dwór	1	Ślad osadnictwa		WŚ
34-52	45	Nowy Dwór	1	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	46	Nowy Dwór	2	Osada		CZASY NOW.
34-52	47	Nowy Dwór	3	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	47	Nowy Dwór	3	Ślad osadnictwa	KPL	NEOLIT
34-52	53	Nowy Dwór	4	Osada		WEB
34-52	53	Nowy Dwór	4	Osada		WŚ
34-52	53	Nowy Dwór	4	Osada		CZASY NOW.
34-52	54	Nowy Dwór	5	Ślad osadnictwa		WEB

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
34-52	54	Nowy Dwór	5	Ślad osadnictwa		OR
34-52	54	Nowy Dwór	5	Ślad osadnictwa		WŚ
34-52	55	Nowy Dwór	6	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	56	Nowy Dwór	7	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	57	Nowy Dwór	8	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
34-52	57	Nowy Dwór	8	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	58	Nowy Dwór	9	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	59	Nowy Dwór	10	Osada		CZASY NOW.
34-52	60	Nowy Dwór	11	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	61	Nowy Dwór	12	Ślad osadnictwa		HA-LA
34-52	62	Nowy Dwór	13	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
34-52	62	Nowy Dwór	13	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	63	Nowy Dwór	14	Ślad osadnictwa		HA-LA
34-52	64	Nowy Dwór	15	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	64	Nowy Dwór	15	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	65	Nowy Dwór	16	Ślad osadnictwa		HA-LA
34-52	66	Nowy Dwór	17	Ślad osadnictwa		HA-LA
34-52	66	Nowy Dwór	17	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	67	Nowy Dwór	18	Ślad osadnictwa		HA-LA
34-52	68	Nowy Dwór	19	Ślad osadnictwa		MEZOLIT (?)
34-52	68	Nowy Dwór	19	Osada		CZASY NOW.
34-52	69	Nowy Dwór	20	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	70	Nowy Dwór	21	Ślad osadnictwa		HA-LA
34-52	71	Nowy Dwór	22	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	71	Nowy Dwór	22	Ślad osadnictwa		OR
34-52	72	Nowy Dwór	23	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
34-52	72	Nowy Dwór	23	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	73	Nowy Dwór	24	Ślad osadnictwa		OR
34-52	73	Nowy Dwór	24	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	74	Nowy Dwór	25	Ślad osadnictwa		OR
34-52	88	Nowy Dwór	26	Ślad osadnictwa	KPL	NEOLIT
34-52	88	Nowy Dwór	26	Ślad osadnictwa		WŚ
34-52	89	Nowy Dwór	27	Osada	KPL (?)	WEB (?)
34-52	89	Nowy Dwór	27	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	90	Nowy Dwór	28	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	91	Nowy Dwór	29	Ślad osadnictwa		PŚ
34-52	92	Nowy Dwór	30	Ślad osadnictwa		PŚ
34-52	93	Nowy Dwór	31	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
34-52	93	Nowy Dwór	31	Ślad osadnictwa		WEB
34-52	119	Nowy Dwór	32	Ślad osadnictwa		NEOLIT (?)

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Blizsza chronologia
34-52	120	Nowy Dwór	33	Ślad osadnictwa		PŚ
34-52	121	Nowy Dwór	34	Ślad osadnictwa		PŚ
34-52	121	Nowy Dwór	34	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	93	Nowy Dwór	35	Osada		WŚ
35-51	93	Nowy Dwór	35	Ślad osadnictwa		PŚ
35-51	93	Nowy Dwór	35	Osada		OR
35-51	96	Nowy Dwór	36	Osada		CZASY NOW.
35-51	97	Nowy Dwór	37	Ślad osadnictwa		II - III EB
35-51	98	Nowy Dwór	38	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	25	Opalenica	7	Osada		WŚ
36-51	26	Opalenica	2	Osada		WŚ
36-51	27	Opalenica	3	Osada		OR
36-51	28	Opalenica	4	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	28	Opalenica	4	Osada		WŚ
36-51	33	Opalenica	5	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	33	Opalenica	5	Ślad osadnictwa		PŚ
36-51	33	Opalenica	5	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	34	Opalenica	6	Ślad osadnictwa		OR
36-51	34	Opalenica	6	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	35	Przydatki	1	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	36	Przydatki	2	Osada		PŚ
36-51	49	Przydatki	3	Ślad osadnictwa		PŚ
36-52	42	Sobieszno	1	Ślad osadnictwa		WŚ
36-52	42	Sobieszno	1	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-52	43	Sobieszno	2	Osada		CZASY NOW.
36-52	44	Sobieszno	3	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-52	45	Sobieszno	4	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-52	80	Sobieszno	5	Ślad osadnictwa		OR
36-52	80	Sobieszno	5	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-50	1	Szabda	1	Cmentarz		HA-LA
35-50	1	Szabda	1	Cmentarz		WŚ IX-XII w.
35-50	1	Szabda	1	Ślad osadnictwa		WEB
35-50	2	Szabda	2	Osada	KPL	NEOLIT
35-50	2	Szabda	2	Ślad osadnictwa		WEB
35-50	3	Szabda	3	Osada		CZASY NOW.
35-50	4	Szabda	4	Osada		CZASY NOW.
35-50	4	Szabda	4	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-50	4	Szabda	4	Osada		HA-LA
35-50	4	Szabda	4	Ślad osadnictwa		PŚ
35-50	5	Szabda	5	Cmentarz		HA-LA

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia
35-50	5	Szabda	5	Osada		OR
35-50	5	Szczuka	5	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	29	Szczuka	5	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	30	Szczuka	6	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	31	Szczuka	7	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	32	Szczuka	8	Osada		WŚ
35-51	33	Szczuka	9	Cmentarz		LA-OR
35-51	34	Szczuka	10	Osada		HA-LA
35-51	34	Szczuka	10	Osada		CZASY NOW.
35-51	35	Szczuka	11	Osada		HA-LA
35-51	35	Szczuka	11	Osada		CZASY NOW.
35-51	36	Szczuka	12	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
35-51	36	Szczuka	12	Osada		WŚ X-XII w.
35-51	37	Szczuka	13	Osada		WŚ X-XII w.
35-51	38	Szczuka	14	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	39	Szczuka	15	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	40	Szczuka	16	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-51	41	Szczuka	17	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	41	Szczuka	17	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	42	Szczuka	18	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	43	Szczuka	19	Osada		WŚ XII w.
35-51	44	Szczuka	20	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	45	Szczuka	21	Ślad osadnictwa		OR
35-51	45	Szczuka	21	Osada		WŚ
35-51	46	Szczuka	22	Osada		HA-LA
35-51	47	Szczuka	23	Osada		WŚ
35-51	48	Szczuka	24	Osada		WŚ
35-51	48	Szczuka	24	Osada		PŚ
35-51	48	Szczuka	24	Osada		CZASY NOW.
35-51	49	Szczuka	1	Grodzisko		WŚ XI-XII w.
35-51	50	Szczuka	25	Osada		WŚ
35-51	51	Szczuka	26	Osada		WŚ XI-XII w.
35-51	52	Szczuka	27	Osada		CZASY NOW.
35-51	52	Szczuka	27	Osada		WŚ
35-51	53	Szczuka	28	Osada		CZASY NOW.
35-51	53	Szczuka	28	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	54	Szczuka	29	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
35-51	54	Szczuka	29	Ślad osadnictwa		WŚ
35-51	55	Szczuka	30	Ślad osadnictwa		PRADZIEJE
35-51	56	Szczuka	31	Osada		WŚ

CZĘŚĆ I - UWARUNKOWANIA

Numer obszaru AZP	Nr stan. na obszarze	Miejscowość	Nr stan. w miejscowości	Funkcja obiektu	Kultura	Bliższa chronologia
35-51	57	Szczuka	32	Osada		WŚ
35-51	57	Szczuka	32	Osada	KAK	NEOLIT
35-51	58	Szczuka	33	Osada		HA-LA
35-51	58	Szczuka	33	Osada		WŚ XII w.
35-51	58	Szczuka	33	Ślad osadnictwa		PŚ
35-51	59	Szczuka	34	Osada		WŚ XII w.
35-51	60	Szczuka	35	Ślad osadnictwa		WŚ-PŚ
35-51	61	Szczuka	36	Ślad osadnictwa		PŚ
35-51	61	Szczuka	36	Ślad osadnictwa		HA-LA
35-51	62	Szczuka	37	Osada		WŚXII-XIII w.
35-51	63	Szczuka	38	Osada		HA-LA
35-51	64	Szczuka	39	Osada		WŚ
35-51	81	Szczuka	40	Osada		PŚ
35-51	82	Szczuka	41	Ślad osadnictwa		PŚ - CZASY NOW.
36-51	39	Szczuka	3	Ślad osadnictwa		WŚ
36-51	46	Szczuka	4	Ślad osadnictwa		PŚ
36-51	46	Szczuka	4	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	47	Szczuka	2	Ślad osadnictwa		PŚ
36-51	47	Szczuka	2	Ślad osadnictwa		CZASY NOW.
36-51	47	Szczuka	2	Ślad osadnictwa		HA-LA
36-51	30	Szymkowo	1	Ślad osadnictwa		EP. KAMIENIA
36-51	30	Szymkowo	1	Ślad osadnictwa		WŚ

Źródło: Kujawsko-Pomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków.

Tab. 20. Objasnienie skrótów zawartych w tabeli nr. 20.

Skrót	Objasnienie
Bliższa chronologia	
CZASY NOW.	CZASY NOWOŻYTNE
EB	EROKA BRĄZU
EP.KAMIENIA	EPOKA KAMIENIA
HA	OKRES HALSZTACKI
LA	OKRES LATEŃSKI
OEB	OKRES EPOKI BRĄZU (np. I OEB- pierwszy okres epoki brązu)
OR	OKRES RZYMSKI
PŚ	PÓŹNE ŚREDNIOWIECZE
SCHN	SCHYŁEK NEOLITU
WEB	CZESNA EPOKA BRĄZU
WOR	WCZESNY OKRES RZYMSKI
WŚ	WCZESNE ŚREDNIOWIECZE